R 20

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

+ SPIRITUS · IMMORTALIS

WOODBURN
HALL RR

Indiana University
JAN 22 1968
Library

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 14 VOLUME ● 1967 ● ČÍSLO 3-4 NUMBER

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slvenský ústav, Cleveland, Ohio, U.S.A.
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, U.S.A.

Predseda: Osv. pán Teodor J. Kojiš, OSB, opát
Kláštora sv. Andreja-Svorada

President: Rt. Rev. Abbot Theodore G. Kojiš, O.S.B.
St. Andrew's Abbey

Rediguje
Mikuláš Šprinc

VYCHODÍ ŠTYRI RAZY DO ROKA.
Predplatné:
USA A CANADA $ 5.—
INÉ KRAJINY $ 4.—

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 Euclid Ave.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administracia:
Revue Most, Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland, Ohio 44104, U.S.A.

OBSAH

Rudolf Dilong: **Na osemdesiatku básnika M. K. Mlynaroviča — 97**

Karol Strmeň: **Epištola — 101**

Miloš K. Mlynarovič: **Poslanie — 103**

T. J. Zúbek, O.F.M.: **Encyklika o rozvoji národov — 104**

Mikuláš Šprinc: **Z kanadského leta — 110**

J. A. Mikuš: **Rekviem za neznámu — 112**

Z prekladov Karola Strmeňa — 117

Rudolf Dilong: **Zo zápisníka — 121**

Marian Žiar: **Akoby to všetko iba včera bolo — 132**

Giovanni Papini: **Sbor vyhnancov pri poslednom súde** (prel. Mikuláš Šprinc) — **134**

Ľubo Gleiman: **De profundis — 136, Kyrie, eleison — 137, Spomienky — 137**

M. Ž.: **Zamyslenie nad Rázusom — 138**

Andrej Sidor: **Knižka o lietadlách — 139**

Marian Žiar: **Básnik — 142**

Michal Lacko, S.J.: **Kamalduli na Slovensku — 143**

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

MOST

ČÍSLO 3 - 4 ROČNÍK XIV
NO. 3 - 4 VOLUME XIV

NA OSEMDESIATKU BÁSNIKA M. K. MLYNAROVIČA

Rudolf Dilong

Od chudobného dvora v Hasprunke až po tú chudobnú izbičku vo Valparaiso, je dlhá cesta, vykonaná za 80 rokov. Od narodenia po osemdesiatku — stačí to na chválu chudoby pre človeka, ktorého dnes nájdete u františkánov v habite, s bosými nohami a s ruženčekom v ruke. To je všetko, čo má, viac nemal ani assiský Svätec. Tak prišiel na svet, tak z neho aj odíde. Naučil sa objať chudobu, ktorú miloval Kristus. Volil si spravovať sa podľa múdrosti Božej a prišiel sem, ako prišli prví synovia Františkovi do Assisi. Tu ho stretnete, spokojného v Božom raji; neplače, že skončí svoj život v chudobe františkána.

No netreba hovoriť len o chudobe, tu ide o jeden plný život. Koho počas 80 rokov nezlákali a neopantali mámivé bohatstvá sveta, treba mu pozrieť i na druhú stranu mince a spoznať, čo ona dávala. Neľahko dávala, ale štedré sú jej ruky, ak sa nás raz dotkli. Zbohatli sme pri prvom stretnutí. Akoby sa niekto len raz v živote prežehnal, lebo viac času sa mu nedostalo. A nemôžeme povedať, že šťastie nám prinieslo bohatstvá. Len milosrdné nebo a náš detinský plač nás zachraňujú. Dáva sa nám ten Všemohúci, ktorého vidíme vo všemohúcnosti, keď dáva svoje dary. A to sú svety Božie, škola neba, v ktorej dieťa večne pozoruje ruku s bielou kriedou na tabuli pred sebou. Čo ho tam učia? Poznať a ceniť si hodnoty nehrdzavé, nenahraditeľné: pokoj Boží, lásku Božiu, život Boži na zemi a všetko, v čom Boh hovori k človekovi v celom stvorenstve i v každej jeho malej čiastočke. Sú to hodnoty nadčasové. Je to život nepretržitý, večnosť, Boh vo všetkom ,ktorý mu prišiel v ústrety a urobil ho tichým dieťaťom Božím na zemi.

Nie každému je daný tento dar neba. Mnohí žijú bez neho. Ale on nemohol žiť, jemu bol určený dobrotou Božou, on je kňazom a je básnikom. Tieto dve veci majte v úcte. Ony sú jeho záštitou. On má jedinú pravdu života v tomto jestvovaní, on má prístup k hĺbkam a výškam. To je viac ako mať šťastie a ešte viac ako byť šťastným. O tom možno mlčať, možno to i zamlčať. Ale na jeho sviatočný deň nemožno ho obísť, keď je pred svätyňou. Tu sa treba pomaly pohybovať, ako v chráme Božom; istoty sú pevné. Tak pevné, že ten, kto ich dobre dáva, lepšie ich nevie dať: Boh je vždy dobrým a lepším nemôže byť. Tu autem idem ipse es. Tvár, ktorá nemala počiatku, je už tak dokonalá, že nič ju nedokreslí. Ale človek je na jej stope, ide k nej, aj ukrižovaný ide k nej, aj zosňatý z kríža. To je veľkosť kňazstva, kňaz nemá na sebe len ornát, ale je odetý krížom. To znamená, že je oblečený do tvári Božej, žije v nej a nestratí svoj život ľudský. Nie je to iba „sladké splynutie s Pánom", ako si to myslíme: vyvrátiť oči a padnúť do nebeského vytrženia. Cez všetko sa treba prehrýzť, cez mnohé poznania i nepoznania, cez karizmy i omyly, cez pravdy i nepravdy, cez svedomie i rozum, cez tisícero nástrah, cez vnútorné konflikty a krízy, lebo tak sa ide do kráľovstva nebeského. Ak máš svätú myšlienku, musíš s ňou prejsť i cez blato. Ak máš modlitbu na ústach, musíš ísť s ňou i na arény, kde ľudí zabíjajú. A musíš si ju uchovať cez časy i nečasy, cez ľudí i neľudí vtedy, keď je kolo teba mor a nákaza na zemi. A neugniavili ťa choroby, ktoré si mohol cestou nazbierať.

A vy všetci, čo sa na to dívate, uvedomte si, že máte pred sebou len človeka. Je len človekom, nie je to bytosť z neba, nechváli sa, že zmýšľa anjelsky a koná cherubínsky. Nie. Máté teda pred očami bytosť, ktorú si podávajú z ruky do ruky všetky priepasti a berie ju na svoje krídla každá búrka. Všetky ošarpané dni, čo ich ľudia vláčia za sebou, vláčia aj jeho. Otĺkajú ho ako vás a on sa nepremenil, on sa stal jedným z vás. Asi tak ako z vody sa stane kryštálová voda, ako sa potok ženie do mora. Porovnáte ho hoci s vtáčaťom nebeským, ktoré neorie, neseje, nežnie. Ale beda by mu bolo, keby on neoral, nesial, nežal. Ak niekto má ťažkú prácu so životom ,to je kňaz a básnik. A my ho nechajme, on si to vie robiť po svojom. On to uvládze. Vy by ste neuniesli všetko, čo on. On to dokáže, že ťarcha neťaží, bolesť nebolí, slza neštípe. Nie je čarodejníkom, nepodlieha tajným mágiám, ale nezotročí seba samého sebou samým a nezotročia

ho druhí. Pozná každého a preto chodí hanblivo okolo vás. Pozná skutočnosť, i keď ju vyslovuje neskutočne. Vidí vždy čistotu pravdy; aj keď ju ľudia nevidia, on sám ju vidí. Vie pomenovať veci takým nepravým menom, aké naozaj majú. Ako je presvedčivý v konaní, tak ľudí len zriedka vie presvedčiť, lebo on vidí i to, čo oni nevideli. On je básnikom.

Tak veľmi začarovane nám znelo kedysi v mladosti to slovo básnik! Hneď sme vedeli, čo to bude. Komusi budeš tajomný, komusi unikneš, komusi sa nevyzradíš. Anticipoval si seba a doháňal si to, čo nikdy nemohlo jestvovať. Chcel si mať krídla, krídla, oblaky a oblaky, hviezdy, tie zlaté hviezdy, ku ktorým ešte nikoho nezaviedla jeho vlastná niť. Ako len rozprávajú tieto hviezdy? — vždy sme sa to pýtali. A predsa nie to, čo je o hviezdach, vieme, ale to, čo vieme o básnikovi, to rozpráva s nami, nevzali nám ho ani hviezdy. Ach, hladko, veľmi hladučko rozprávajú hviezdy a to je naša básnická reč. Ale či nás niekto pozoroval a poznal nás po našej krvi, rozliatej po hviezdach? Kto nás počul šumieť na hviezdach a zachytil sa do slova nášho verša? Zaiste sa oneskorujú tí, čo mali prísť. Sme prorokmi bez zástupov. Bolo dosť pozorovateľov, stáli obďaleč, hľadeli na nás zo všetkých strán a videli iba, že horíme. Horeli sme zo všetkých strán, my sami, my pre seba upaľovaní, my samoobetní boží rojkovia, božie omrvinky. Hľa, iba pre seba, lebo z ohňa vyšlo pre nás zlato a kryštál, ktorý bol bez začiatku a bez konca. Nie, nemali sme nikdy dosť zástupov, naše prorocké videnia nelkali. Len básnik je hladný na púšti. A naše detské sny, že sa utajíme a nebudeme odhalení, sa naozaj splnili. Ako je to v tej piesni o osamelých havranoch.

Ale či nás to umenšilo? Či nám vzali naše jestvovanie? Anjeli, či kto v nich verí, či nie, ostanú anjelmi a majú nebo. My máme zem pod nohami, či nám kto verí, či nie. Nie, básnici nežijú nad oblakmi, ale na zemi. Treba to povedať, lebo príde taká doba, že budú chcieť lietať, orbity nad nami budú dobývané a zem bude smutná. Viete prečo? Lebo pre zem stvoril Boh človeka a človek spyšnel, že chce byť ako Boh, chce mať vesmír bez Boha. Už to poniektorí povedali, čo sa odtiaľ vrátili. Sílili sa, išli tak vysoko, že vyššie už nenašli Boha. Vysílení stratili spojenie s Bohom. Nemilosrdná samota ich zabila, padli sem mŕtvi. Kde teda jestvuješ, človeče, keď nejestvuješ v rukách Božích? Kde sme to po šiestich stvoriteľských dňoch, keď tvoja zem je pustá a prázdna, ako na prvý deň stvorenia? Básnik sa díva na ňu

a vidí, že len Duch Boží, ten inšpirátor, ten veľký básnik Duch Svätý, sa vznáša nad vodami. Ale tá zem sa kedysi dožila druhého, tretieho i šiesteho dňa stvorenia. Dnes už dlho trvá prvý deň s tmou a hmlami a zem zachvíľu zas sa stane studenou, chladnou, zimnou. Ako po veľkom výbuchu ohňa. Už prešli ohne po nej. Už bol i človek na nej, mal civilizácie, rozmrvili sa mu na kúsky. Odišiel a nenašiel sa. Ak sa bude znova hľadať v ktoromsi zlomku svojho jestvovania, bude volať, ako ten biblický hlas: pošlite mi Lazara s kvapkou vody. A v tom horúcom pekle dostane odpoveď: mali ste Mojžiša a Prorokov. Čiže: mali ste kňaza a básnika a keď vám on nepomohol, už vám ani mŕtvy Lazar nedá rady. Veď hej, mali ste básnika, potupne ste ho volali klobásnikom, boli by ste mu hlavu odkrútili. Hľa, i Prorokov zabíjali, i vás, básnikov, budú zabíjať. Lenže beh dejín ide i dnes neúprosne ďalej. Umorí vás, umorduje, ukatuje a napokon vám bude treba padnúť na kolená, zdvihnúť hore bolestné oči a odprosiť Boha za svoju úbohú neľudskú veľkosť a pýchu.

Osemdesiat rokov života, ako ich prežil básnik v kňazskom rúchu, stačí na to, aby sme povedali, že žil? Isteže stačí. A keby ste sa pýtali: chceš sa už zastaviť? — povedal by: nie! Chce žiť ďalej a milovať život, lebo žije naplno a radostne. Teraz už nekalkuluje, neráta, nepočíta. Načo, keď treba žiť a nezmeškať nič zo života! Ani nepomyslí na to, ako by si to zariadil, keby ešte raz mal žiť. A keby sa mu prišlo znova narodiť, žil by ďalej tam, kde prestal. Darmo by sme banovali a dávali si otázky: či som dobehol tam, kde som chcel? Nečakal som viac? Nesklamal som sa? A darmo uvažujeme, čo nám ušlo spod rúk, čo sme stratili, čoho bolo málo, čoho sme chceli viac. Darmo. Ten život sme žili, ktorý sme dostali a nie druhý. Ten druhý život ani potom by sme nemali, len ten, ktorý nám patrí a je náš. Hádať sa s osudom ľudským — bolo by škoda.

Vyčísliť skutky týchto 80 rokov, alebo podať ich chronologickú panorámu — je pre mňa jednoducho nemožné. Zvykol som súhrnne brať život v jeho veľkosti a celosti. Nerád pitvem ,nerád vlasy štiepam. Aj tak špecifické hodnotenie všetkých súvislostí ,ako ich tu utvorila jedna osemdesiatka, zapadá do tunajšieho amerického prostredia a pre mňa Amerika je ešte v mnohom záhadnou zemou. Viem len toľko, že tento 80 ročný beh života je mnohorako bohatý, rušný a farebný. Bežal a míňal sa tak, ako slúžil všetkým a milo-

val všetkých. Chcel pozdvihnúť svojich spod Tatier, i tých, čo Tatier nikdy nevideli. Ba ešte i tých čiernych, čo dnes pália naše krásne mestá. Dlhý je rad udalostí, mnoho je ich otrasujúcich, mnohé sú len tak tíško šumivé, ako v každom ľudskom živote. Kto by ich stačil do detailov vykresliť a podať! Veď preto sú našimi tajomstvami, že ich nikdy neodkryjeme my sami.

V tom bode, že sme básnikmi, netreba nám závidieť slnko na oblohe. Slnko je pre všetkých, z jeho slávy žije zem. Berte si ho, nám slávu nedávajte. Ak sme mali slávu, mali sme ju od seba, lebo sme sa radovali pri svojom diele. Naše tvorivé tranzy boli nám nebom. Druhí nám dali len svoju podlízavosť alebo zákernosť, podľa toho, aký vietor šiel. Ach, kdeže lanské snehy sú, — tak sa utešoval básnik Francois Villon. Osobitne sme žili, osobitne žijeme. A ten, kto sa dožil osemdesiatky, či je v hore sneh, či sú tam maliny, deň — čo deň bude spokojne vyzerať svoj východ slnka.

KAROL STRMEŇ: EPIŠTOLA

(Úprimná próza, ktorú si má prečítať
Msgr. Miloš K. Mlynarovič pri svojej osemdesiatke.)

Odložili sme knihy zo stola,
zo zeleného džbána do pohárov
lejeme „rosé" ľahké ako svetlo;
zhovárame sa o vás.
Monsignor,
čudujeme sa, aký ste len mladý,
ako vás roky nepoznačili
a nezlomili. Boh vám zaživa
zachoval jazyk rovný plameňu,
kardinál sňal si čiapku pred vami,
sedem ráz denne inšpiruje vás
Duch svätý, Darca, pod spôsobom šeptu,
a vy nám ako vodná Aretúza
oživujete v slove Studienku
a krojovanú viesku, orlov rodu,
muškáty v úzkom útlom okienočku,
inými slovami, to romantické
a pre nás často bledé, ďaleké
imanie čiesi, možno Matky Slávy.
Preto môj list je teraz číra próza
a srdce v nej. (To hádam postačí,

i keď sme z rôznej múky pečení).
Rozmýšľam, kadiaľ bdelá Kalliope
tá poľovnica s lukom napätým
a s prakom v kapse), kadiaľ vás to ona
už nemladého rokmi v rannej, chladnej
a ostrej rose dosiaľ preháňa;
aký to pocit zodpovednosti
pred tvárou času, keď sa pravda zrodí,
spojil vás s nami, čo sme trocha starší
utrpením a mladší kalendárne,
a že vy hádam ani neviete,
ako vás, starček, milujeme my,
ako vás, jarý junák slovenský,
chápeme my, čo, ako hladní vlci
do dreva, zahrýzame do okov;
nebíreši sme, nekočiši, ale
ich krv v nás horí neutíšená
a pení sa nám na dne slabiky.
Rozumieme sa. Z iných obchvatov
a v štýle, čo ho sny a muky cúdia,
spoločne Pána Boha živého
vzývame, právom odprosujeme Ho
a Matke Jeho Syna, Márii,
šaštínske nové rucho vyšívame.
(Ja som naň prispel vzorkou abstraktnou
a poetickým zlatom, na obrubu,
a inak sa už nemodlím, len v básni,
ktorá mi mozog drží rázsochou.)
Ako vás poctiť, ako osláviť?
ste bánsik a ste romanopisec,
ste v kázňach (ako Sapfo) medoústy
a ako priateľ ste až fialkovo,
až prizáhadne jarný div; ste svätec
najmladší medzi nami svätými
len napolo a neraz takmer; ste
znepokojený hvezdár, ktorý vie,
že tú by hviezdu vynajsť mal, čo ešte
ani len v oku mŕtvych nezablikla
a nechce vyjsť, kým suchý Sírius
nespáli mužom um i vrtkosť v stehne.
Žijete kdesi v Rajskej doline,
ako ste sväto Bohu prisľúbili:
Raj je tam v hladkých tieňoch kostola

a dolina? Ja som ju nezmeral
v tom neobjatí vašich nevrchov!
Tá dolina sa podľa legendy
vyhĺbi, len čo naša potkania
a pijavičná doba odsprostie.
Monsignor, my to františkánske vo vás
najradšej máme.
Ruku zdvihnite
a s gestom takým, čo by poctilo
aj anjela, staňte si pred svoj ľud
a požehnajte nás. Keď navzájom
dobré si v Bohu takí želajú,
ktorí sa radi majú vospolok,
tráva sa uči zeleni a nebo modrie.

Sme na kolenách. Požehnajte nás.
Dajte nám svoju pousmiatu mladosť
naveky muštu vernú.

MILOS K. MLYNAROVIČ:

POSLANIE

Pred osemdesiatročím z väzneného srdca Karpát
vypadol v žltom domci chlapec dengľavý.
Rád slabikoval, čítal, vysedával v okne,
na svety hľadiac, na tie za revírom, zvedavý.

Čerstvý prúd hĺbok studní, živičný van borov
privábil k vieske voľné hlasy až hen od Viedne.
Voľný hlas, ten, čo so škovranom priestor vŕta
a o slobode včarí rytmy do piesne.

Chlapec sťa vieska nevôľami odetý
o svete za revírom sny pliesť neprestal,
a keď sa pred polstoročím driek lámal Európy,
keď sa os zeme triasla, vieske zbohom dal.

Slobodu našiel ,ale strácal drahú viesku,
za oceánom začal znova rebelantsky sniť;
otrasy duše zdolal, našiel, prebudený, seba,
a géniom zvaný, ponáhľal sa viesku premeniť.

Ó, koľké hviezdy zašli, koľké vzišli vo vesmíre!
kozmonaut, kdeže je tá, tá sťa jarosť šuhaja,
z tiem vytúžená kaskádami nárekov?
Či mi ju vyhrkúta ešte divý holub do mája?

ENCYKLIKA O ROZVOJI NÁRODOV

Na Veľku noc tohto roku (26. marca 1967) vydal pápež Pavel VI. dôležitú encykliku, ktorá sa začína slovami POPULORUM PROGRESSIO („Rozvoj národov"). Je to encyklika o súčasných sociálnych problémoch, ktorá sa svojím významom dôstojne radí k encyklike Leva XIII. RERUM NOVARUM (1891), ku QUADRAGESIMO ANNO Pia XI. (1931) a k encyklike Jána XXIII. MATER ET MAGISTRA (1961). Najnovšia encyklika Pavla VI. nadväzuje na tieto veľké pápežské dokumenty a na sociálnu náuku II. Vatikánskeho koncilu, vyjadrenú najmä v pastorálnej konštitúcii o Cirkvi v dnešnej dobe (GAUDIUM ET SPES).

Encyklika pápeža Pavla VI. ,ako nadpis hovorí, zaoberá sa palčivým problémom rozvoja chudobných a zaostalých národov. Podľa slov Svätého Otca pokoj vo svete možno zachrániť iba tak, že vynárajúce sa národy zapoja sa do hospodárskeho a kultúrneho rozvoja ostatného ľudstva. Hospodársky a kultúrne pokročilé národy majú povinnosť pomáhať národom nie dosť vyvinutým. Na splnenie tejto úlohy podáva pápežská encyklika celý rad smelých a praktických návodov.

Zásady kresťanskej sociálnej náuky

Na počiatku svojej encykliky pápež Pavel VI. rekapituluje tradičnú náuku katolíckej Cirkvi o nadradenosti záujmov spoločnosti pred záujmami jednotlivca vo vlastníctve hmotných majetkov.[1]) Za istých okolností je dovolené pre dobro spoločnosti vyvlastniť súkromné vlastníctvo, menovite pozemky, ktoré nie sú jednotlivcovi potrebné na vlastnú obživu a na obživu jeho rodiny.[2])

---

[1]) „Súkromné vlastníctvo nedáva nikomu absolútne a bezpodmienečné právo. Nik nie je oprávnený podržať si pre svoje výlučné užívanie to, čo nepotrebuje, kým iní sú v núdzi. POPULORUM PROGRESSIO. Polyglotta Vaticana 1967, n. 23.

[2]) „Ak isté pozemky sú na prekážku všeobecného rozvoja, pretože sú priveľké, nezužitkované alebo slabo zužitkované, alebo pretože zapríčiňujú ľudu utrpenie alebo škodia záujmom krajiny, spoločné dobro niekedy žiada, aby sa vyvlastnili." Ibidem, n. 24

Pápež odporúča spriemyselnenie rozvíjajúcich sa krajín, no varuje pred zlami liberalistického kapitalizmu, pre ktorý zisk je hybnou silou a konkurencia hlavným zákonom hospodárskeho života (n. 25-26). Podobne varuje Svätý Otec pred nesprávnymi pojmami práce, keď totižto práca človeka zotročuje alebo vedie k pôžitkárstvu. Práca má človekovi zabezpečiť obživu, má ho zošľachťovať a privádzať k povedomiu bratskosti s celým ľudstvom (n. 27-28).

Nerovnosť medzi národmi

V hlavnej časti encykliky pápež rozoberá súčasný stav ľudskej spoločnosti. Poukazuje na nerovnosť životnej úrovne medzi bohatými a chudobnými národmi, medzi vyspelými a rozvíjajúcimi sa krajinami. Táto nerovnosť sa stále zväčšuje v neprospech chudobných krajín a vedie k nespokojnosti, ktorá vyvoláva a bude čoraz viacej vyvolávať nepokoje a vzbúry. Pokoj sveta je vážne ohrozený touto nerovnosťou v rozdelení bohastva zeme.[3])

Náprava tejto smutnej situácie je súrne potrebná. Podľa slov Pavla VI. táto náprava musí sa uskutočňovať na širokej medzinárodnej základni. Správne chápaná pomoc musí mať na zreteli v prvom rade človeka. Celého človeka, vo sfére jeho rozumových, sociálnych a hmotných potrieb. Človekovi treba dať najprv vzdelanie, aby vedel čítať a písať, a tak získal sebadôveru a bol schopný sám si pomáhať a napredovať (n. 35). Prirodzeným prostredím pre zdravý život človeka je rodina. V rodine sa človek duševne i telesne rozviňuje. Každý normálny človek má prirodzené a neodcudziteľné právo založiť rodinu a splodiť dietky. V konfrontácii s odôvodnenou obavou demografov, že počet ľudstva vzrastá nepomerne rýchlejšie než prostriedky obživy, pápež odporúča reguláciu pôrodov. No jednotliví rodičia musia mať v tejto veci voľnosť rozhodovania a pri obmedzovaní pôrodov môžu používať iba prostriedky mravne nezávadné (n. 37). Popri rodine k rozvoju človeka veľa môžu prispieť i rozmanité organizácie, najmä profesionálne a odborové. Takéto

---

[3]) „Keď celé národy postrádajúce potrebné veci žijú v stave závislosti, ktorá im prekáža v akejkoľvek iniciatíve a odpovednosti a zbavuje ich každej príležitosti rozvíjať sa kultúrne a mať účasť na sociálnom a politickom živote, užiť násilia ako prostriedku na napravenie tohto zla voči ľudskej dôstojnosti je veľkým pokušením." Ibidem, n. 33

organizácie majú rešpektovať slobodu človeka a jeho ľudskú dôstojnosť ako i náboženskú orientáciu ľudského života. Nesmú spočívať na materialistickom a ateistickom základe (n. 39). V ďalšom pápež varuje rozvíjajúce sa národy pred nebezpečenstvom povrchnej materialistickej kultúry vyspelých národov. Nabáda ich, aby si držali a rozviňovali zdravé prvky svojej kultúry a od iných civilizácií preberali iba to, čo je dobré a osožné (nn. 40-41).

Zdravý rozvoj národov musí spočívať na humanizme, ktorý je zameraný na Absolutno, na Boha, a pritom na celú ľudskú prirodzenosť (n. 42).

Organizovaná pomoc

V ďalšej časti svojej encykliky pápež predkladá praktické návrhy na organizovanú pomoc novým národom. Znovu zdôrazňuje, že je to vážna povinnosť všetkých vyspelých a zámožných národov, aby v duchu solidarity celého ľudstva pomáhali chudobným a slabým národom. Táto povinnosť vzťahuje sa na jednotlivých členov vyspelých národov i na národy ako celky. Členovia pokročilých národov musia prevziať ťarchu pomáhať chudobným krajinám, keď na tento cieľ budú platiť zvláštne dane alebo vyššie ceny za tovary privezené z rozvíjajúcich sa krajín (nn. 45-47). Pomoc rozvíjajúcim sa krajinám musí byť konkrétna a praktická.[4]) Svätý Otec odporúča zriadenie svetovej finančnej základiny, do ktorej by prispievali všetky vyspelé národy, a to najmä z peňazí, ktoré teraz idú na prehnané zbrojenie. Zriadením takejto nadnárodnej organizácie by sa vyhlo žiarlivosti medzi prispievajúcimi národmi a upodozrievaniu zo strany prijímajúcich národov z bočných záujmov darcov (nn. 51-52).

Vzťah vyspelých národov k rozvíjajúcim sa národom musí spočívať na základni sociálnej spravodlivosti a hospodárskej úmernosti. Vyspelé národy majú umožniť spriemyslenie chudobných a nevyspelých krajín ako i odbyt ich priemyslených výrobkov. Pápež znovu odsudzuje tvrdý zákon hospodárskeho liberalizmu o voľnom obchode a konkurencii

---

[4]) „Keďže nerozvinuté krajiny majú čoraz väčšie potreby, vyspelé krajiny musia považovať za celkom normálne, že časť svojej výroby venujú na tieto potreby a že vyučia učiteľov, inžinierov, technikov a vedcov, ktorí by bol ochotní dať svoje vedomosti a schopnosti do služieb menej šťastných národov." Ibidem, n. 48

(nn. 57-59). Podľa encykliky mali by sa uzavrieť medzinárodné dohody, ktoré by brali do ohľadu hospodársku situáciu a potreby rozvíjajúcich sa krajín a regulovali by ceny na svetovom trhu podľa potrieb týchto krajín (n. 61).

Nato pápež varuje pred prehnaným nacionalizmom a odsudzuje rasizmus ako dve vážne prekážky pri formovaní lepšieho a spravodlivejšieho sveta (nn. 62-63).

Napokon Svätý Otec predkladá univerzálnu lásku ako podmienku pre lepšiu budúcnosť ľudstva. Táto láska musí sa osvedčovať v prívetivom prijatí hosťov, študentov a prisťahovalcov, ktorí idú z rozvíjajúcich sa krajín do krajín pokročilých (nn. 67-69). Odborníci z vyspelých krajín, ktorí prídu do menej vyspelých krajín, musia prejavovať sociálne cítenie a musia si uvedomiť, že prišli pomáhať ľuďom týchto krajín. Nesmú týmto národom nanucovať svoju civilizáciu, lež naplnení bratskou láskou majú sa oboznamovať s domácou civilizáciou a osvojiť si jej zdravé prvky (nn. 70-73). V tejto súvislosti vzdáva pápež uznanie laickým dobrovoľníkom vyspelých krajín, ktorí obetavo a úspešne pracujú na rozvoji nových národov (n. 74).

Svätý Otec zakľučuje svoju encykliku vyslovením presvedčenia, že svet cez všetky prekážky speje k bratskej solidarite a smeruje k Bohu. Apeluje na katolíkov, kresťanov a všetkých ľudí dobrej vôle, na vlády, vzdelancov i všetky ostatné vrstvy ,aby si osvojili predložené zásady na odstranenie biedy toľkých ľudí, rodín i národov. Na splnení týchto zásad záleží pokoj a lepšia budúcnosť ľudstva (nn. 81-86).

Zhodnotenie encykliky

Pri vydaní encikliky ECCLESIAM SUAM (1964) svetská tlač kritizovala pápeža Pavla VI., že vo svojich výrazoch je príliš opatrný a že skoro vždy podradnou alebo doplňujúcou vetou stlmuje svoje základné výroky a uberá im na sile. O encyklike POPULORUM PROGRESSIO také niečo nemožno povedať. Posledná encyklika pápeža Pavla VI. vyznačuje sa otvorenosťou a priebojnosťou. I keď encyklika nadväzuje na sociálne encykliky predošlých pápežov, svojím obsahom prináša nové prvky do sociálnej náuky katolíckej Cirkvi. Encyklika buduje na apoštolskej konštitúcii o Cirkvi v dnešnej dobe (GAUDIUM ET SPES), kde bola zdôraznená povinnosť vyspelých národov pomáhať chudobným nevyspelým národom. Pápež Pavel VI. svojimi konkrétnymi návrhmi

usiluje sa uviesť do života zásady vyslovené na Vatikánskom koncile. Naliehavosť a citovosť tónu encykliky pripomína štýl pápeža Jána v encyklikách MATER ET MAGISTRA (1961) a PACEM IN TERRIS (1963). Novosťou encykliky je i to, že pápež Pavel VI. sa v nej dosť často odvoláva na moderných spisovateľov, ako sú L. J. Lebret, O.P., J. Maritain, Colin Clark, M. D. Chénu, O.P., O. von Nell-Breuning, S.J., a H. de Lubac, S.J.

V encyklike POPULORUM PROGRESSIO pápež Pavel VI. veľmi otvorene vyslovil svoj negatívny postoj k liberalistickému kapitalizmu. Encyklika bola pochvalne prijatá v marxistickom tábore. Na strane nemarxistov sa pápežovi vyčíta, že odsúdenie kapitalizmu je jednostranné a nevecné, zatiaľ čo prestrelky a nedostatky marxistického hospodárskeho systému sa sotva spomínajú alebo len veľmi zaobalene a opatrne. Encyklika nedáva dostatočné uznanie národom, najmä Spojeným štátom, ktoré už dlhé roky nezištne pomáhali rozvíjajúcim sa národom na poli pultúrnom i hospodárskom. Svätému Otcovi sa tiež vyčíta, že situáciu vo svete a najmä v rozvíjajúcich sa krajinách príliš zjednodušuje, keď v nerovnosti medzi národmi vidi hlavné zlo našej doby a v odstránení tohto zla záchranu ľudstva pred hroziacou vojnou. Prostriedky, ktoré na odstránenie nerovnosti medzi národmi pápež navrhuje, zdajú sa mnohým utopistické a neuskutočniteľné.

K správnemu pochopeniu encykliky POPULORUM PROGRESSIO treba mať na zreteli okolnosti, ktoré Svätého Otca pri písaní encykliky akiste ovplyvňovali. Komunisti donedávna obviňovali katolícku Cirkev, že je na strane a v službách kapitalizmu, najmä amerického. Zdá sa, že pápež chce úplne zotrieť tento biľag a preto ostro a otvorene odsudzuje liberalistický kapitalizmus a nezmieňuje sa o dobrých stránkach a zásluhách kapitalizmu súčasnej doby. Dnes sa niektoré krajiny s komunistickým režimom odklonili od dogmatického marxizmu a podstatne zmiernili svoj postoj k náboženstvu. Je tomu tak v Jugoslávii a sú náznaky na zlepšenie situácie i v iných štátoch s komunistickými režimami. Pápež Pavel VI. zámerne pokračuje na línii, ktorú začal Ján XXIII. Je to snaha o dialóg a zblíženie sa aj s komunistickými vládami. Toto zblíženie má za cieľ zlepšenie postavenia katolíkov v týchto krajinách, znormalizovanie vzťahov Svätej Stolice ku týmto režimom a celkové zlepšenie svetovej situácie. Pápež pozýva do práce na pomoc rozvíjajúcich sa

krajín všetky pokročilé národy, bez rozdielu formy ich politického a hospodárskeho zriadenia. Spoluprácou kapitalistických a marxistických krajín na tomto poli akiste by sa zmiernilo a postupne azda i odstránilo napätie, ktorá dnes panuje medzi týmito dvomi systémami dnešného sveta.

Ak prestane studená vojna medzi dvomi tábormi, na ktoré je dnes svet rozdelený, zaiste prestane, alebo sa podstatne zmenší i nebezpečenstvo novej svetovej vojny. V tomto zmysle treba chápať úpenlivú výzvu k spolupráci všetkých pokročilých krajín na pomoc rozvíjajúcich sa národov, aby sa tak predišlo svetovému požiaru.

Či túžby a výzvy Svätého Otca sa splnia, alebo zostanú iba utópiou, záleží najmä na tých, ktorým sú adresované, na všetkých národoch, vyspelých i rozvíjajúcich sa, či s kapitalistickým alebo marxistickým hospodárskym zriadením. Pravda, priviesť národy k tomu, aby obetovali značnú časť svojho bohastva a svojej výroby chudobným národom, je ťažká úloha, tým viacej, že v každom národe, čo ako pokročilom, je ešte vždy nadostač chudobných jednotlivcov a rodín, ktorí potrebujú podporu a pomoc vládnych ustanovizní. Taktiež zriadenie medzinárodnej organizácie na nezištnú pomoc rozvíjajúcim sa národom za terajšieho rozdelenia sveta na dva tábory nebude ľahkou úlohou.

Možno však očakávať, že Svätý Otec podnikne všetko, čo je v jeho silách, aby sa taká organizácia zriadila. Právom treba očakávať i to, že v pomáhaní chudobným národom katolícka Cirkev vezme iniciatívu do vlastných rúk a dá, ako prvá, príklad takej pomoci, akú žiada encyklika POPULORUM PROGRESSIO. Je len logické, že po vyjdení encykliky sa očakáva, že katolícka Cirkev na všetkých stupňoch svojho hierarchického zriadenia zriekne sa nepotrebného bohatstva a že značnú časť výnosu zo svojho imania venuje na potreby rozvíjajúcich sa krajín.

T. J. Zúbek, O.F.M.

MIKULÁŠ ŠPRINC:

Z KANADSKÉHO LETA

1

A čo nám vlastne ešte ostalo?
Do tmy sa šinie rodná zem,
opieraš srdce svoje o bralo
a vravíš: Ešte milujem?

Tie hviezdy, ktoré dávno zhasli
a stráne, ktoré osud vyrúbal.
Dievčatko snov sa blíži v mašli
a ťažko ide cez pohoria skál.

Zastaň tu v Bratislavskom parku,
tu pod tujami v Hamiltone,
kde zastal čas a láska ožíva.

Otvárame ti murovanú bránku,
kde toľko tují vydychuje vône
jak hrady rozpomienky z muriva.

2

Načo sú smútky, načo žiale,
sloboda mnoho nahradí.
Dĺži sa obzor v nedozierne diale,
kde kvitnú neskutočné záhrady.

Prichádzaš ako starý vinohradník
a chutnáš vôňu dobrých vinic,
keď z muštu v sudoch hovoria.

Bolieť ťa musí, bolieť každý zánik,
zábrany tvojich unavených zreníc
rastú jak čierne, strmé pohoria.

3

Sedem zdravých viničov
zaplietlo si dlhé ratolesti,

a keď vietor zašelestí,
o tom, že je nevýslovne dobre
strapec strapcu šepce zvesti
korene mať v sypkej zemi.
Čierny asfalt na ulici žobre,
ale o krok ďalej v prsti
rastú biele chryzantémy.

4.

Je to zázrak nečakaný,
z rozpálenej výhne skál
vinič sa ti smelo vyškriabal.
Nik mu viacej nezabráni
spievať pieseň dozrievania.
Chladí ako biela rosa,
hoci múry pri ňom gánia.
Za zeleným jeho štítom
smejeme sa s hroznom
vybájeným mýtom.

5.

Pred slnkom ma strapce chránia,
farbou zeme maľovaný baldachýn,
ladia sa už piesne vinobrania,
z pokosených polí stúpať bude dym
ako dávno, dávno v Spišskej Kapituli.
Dozrie srdce ako hrozno dozreje,
spomienka sa k minulosti túli.
Popri dlhých cestách kvitnú
ako maky nepoddajné nádeje.

REKVIEM ZA NEZNÁMU

J. A. Mikuš

Jednoho slnečného rána v máji 1948 vošiel som do kostola Sv. Sulpícia v Paríži. Obrovský a nádherný chrám zíval prázdnotou. Sem-tam rachot aut zvonku prerušil jednotvárne ticho. V kostole samom nebolo živej duše. Prostredie ako stvorené pre chvíľku odpočinku a meditácie. Sadol som si v jednom rade, čo bol bližšie k oltáru, na stoličku a pohrúžil sa do svojich myšlienok.

Udalosti ostatných týždňov, čo som prežil, začali sa samočinne odvíňať z filmového pása. Boli to napínavé a vážne dni mojho života. Pred očami uprenými do diaľky premietali sa mi vzrušujúce obrazy: útek z Bratislavy, prechod maďarských hraníc, noc prežitá v čakárni na peštianskej Východnej stanici; úzkosti, čo mnou lomcovali za 12 dni a nocí v pivnici jednoho polozrúcaného domu v Budíne; cesta do Viedne s papiermí, v ktorých všetko okrem mojej fotografie bolo falošné; prekročenie hraníc medzi ruskou a americkou zónou na Inne; konečne príchod do Paríža, kde mi prichodilo štyri-päťkrát zahľadieť sa na Eifelovu vežu, aby som uveril, že som naozaj na slobode. Príhody, jedna vzrušujúcejšia než druhá, s neslýchanou rýchlosťou sklbovali sa v mojej mysli v hlbokú ľudskú drámu.

Ako tak sedím, oči mi častejšie utkvejú na slnečných papršlekoch, čo sa preciedzali cez maľované okno kostola a lámali na zodratej dlážke pri mojich nohách.

V tom otvoria sa dokorán hlavné dvere chrámu a pohrabný spev zavznie mi v ušiach. Obzriem sa. A tu hľa, sprievod s krížom vpredu mieri k hlavnému oltáru. V čele miništranti, za nimi truhla obložená vencami, kňazi, príbuzní mŕtveho, nakoniec účastníci pohrebu. V celku veľmi dlhý a usporiadaný sprievod.

Zahniezdil som sa na stoličke, akoby ma niekto bol prichytil pri nedovolenom čine. Niť mojich myšlienok sa pretrhla. Mimovoľne som podišiel ku stene, sťa by som chcel uvoľniť miesto pre blížiacich sa účastníkov pohrabu. A obrátiac sa do stredu kostola, dal som sa pozorovať jednotlivosti.

Truhla bola krásna, plná vencov a ruží. Na stuhe jednoho venca mohol som zreteľne prečítať nápis: „Emílii — rodina Dubreuil". — Za truhlou vidím kráčať staršieho pána a pa-

niu. Vari rodičia? Za nimi asi tridsaťročného muža vznosnej postavy. Hm. Brat, snúbenec alebo manžel zosnulej Emílie? Nevedno! Potom zástup mužov a žien, mládencov i dievčat oblečených v čiernom. Hneď za krížom kráčal dobre oblečený muž v tvrdom klobúku, s bielymi rukavicami.

Dotiaľ si ma nikto nevšimnul.

Odrazu však dobre oblečený muž hodí pohľad v moju stranu. A vidiac, že som aj ja v čiernom — takto som bol utiekol na Kvetnú nedeľu z Bratislavy — prikročí ku mne a žiada zdvorile, aby som si prisadol bližšie k ostatným, čo začali zaujímať miesta rovno pred oltárom.

„Ďakujem! — vravím, — lapajúc dych i myšlienky. „Ja, viete . . ." — zajakám sa, chcejúc mu dať vedieť, že som sa do celej veci dostal ako Pilát do „Verímboha". No odrazu si uvedomujem, že by bolo neprimerané mu vysvetľovať to či onô; že s pohrabom nemám nič spoločného.

„Zaiste"! — kvitujem letmým úsmevom v tvári jeho výzvu a sadnem si na prázdne miesto medzi ostatných.

Nasledovala dlhá omša s organom. Odrazu dušu mi zaplavil nezvyčajný pocit akejsi vnútornej istoty, spolupatričnosti s tým zástupom. Cítil som sa pevne na svojom mieste, akoby som bol býval čo len bratancom zomrelej Emílie. Majestát smrti vznášal sa nado mnou a zaradil ma neodvolateľne medzi pohrabných účastníkov. Za krátko moje pery začali šeptať modlitbu za zomrelú devu, ktorá podľa všetkého zlomila sa predčasne, ako konár rozkvitnutého stromu v jarnom víchre.

A zas sa mi vynoril obraz, ako ukradomky prechádzam cez hranice, a v ušiach zazneli mi zvuky ranného zvona zo slovenskej dediny, čo ma dlho sprevádzali po lese už na maďarskej pôde. Silnejšie než kedykoľvek predtým uvedomil som si ničotu ľudského života a potešil sa, že som sa šťastne dostal na druhý breh svojho riskantného dobrodružstva.

„Koľko ráz ma mohli chytiť, — myslel som — a obrátiť vnivoč môj zúfalý beh za slobodou? Koľko ráz sa mi mohla noha pošmyknúť, keď som prechádzal ako povrazozelec ponad priepasti a všeljaké slopce? Čo by sa len bolo stalo so mnou? Je v tom všetkom nejaká vyššia ruka? Anjel strážca? Mám o to aj ja nejakú zásluhu? Alebo je to všetko čίra náhoda? Nie! Vylúčené! — kričím v duši. — Zaiste vyšší prst ukazoval mi cestu a priviedol ma sem. Takú dômyselnosť nemožno čakať od zhluku okolností!"

Tým vrúcnejšie ďakoval som Bohu, že ma previedol cez hory a doly, za tmavej noci, cez policajnú prehliadku, do bezpečnosti.

Ani „Dies irae"..., ani „Requiem" na konci nevedeli ma vyrušiť z pocitu spokojnosti a vďaky.

*

Po všetkých obradoch, len čo uvedomil som si do špiku kostí osudovú náležitosť ku neviditeľnej pospolitosti všeobecnej Cirkvi, rodičia a najbližší príbuzní zastali si pred truhlou, aby — ako je zvykom — prijali od prítomných prejav osobnej sústrasti. Nuž nebolo nič prirodzenejšieho než zaradiť sa medzi nich. Keď prišiel na mňa rad, vrúcne som stisol ruku rodičom i ostatným príbuzným Emílie, dívajúc sa im útrpne do očú.

Keď som za chvíľu vyšiel z kostola, Emília Dubreuil bola pre mňa skutočnou devou. Tak skutočnou, akoby som bol s ňou vyrástol na jednom dvore. Predstavil som si ju ako krásne dievča tmavých vlasov a hlbokých očí, ktorej bolo naozaj škoda zomrieť. Jej smrť zaľahla na mňa ako klát osobného nešťastia. Na viac dní žiaľ zavládol mi v duši.

*

Prešli dva týždne.

Raz odpoludnía sedím v jednej kaviarni na „Champs Elysées" a teším sa zo slobodného života. A tu zas nevdojak Emília mi prišla na um. Chudina, dievča očividne z dobrej parížskej rodiny, zomrelo vari pri všetkej opatere a pozornosti rodiny. A ja, utečenec, čo vsadil život na kocku, aby sa zachránil, sedím tu uprostred hluku a ruchu tohoto veľkomesta. Čítam si noviny, fajčím, srkám kávu. Obzerám sa po ľuďoch. Všetko len preto, aby som si lepšie uvedomil, že jestvujem, že nie som odlomená haluz zo stromu ľudskej spoločnosti.

V tom pristúpi ku mne štíhly tridsiatnik.

„Prepáčte, pán môj! — rečie, — ani neviem ako vysloviť svoju radosť, že sa mi podarilo Vás objaviť."

Dívam sa s údivom na tohoto dobre urasteného a oblečeného muža.

„Som Jacques Dubreuil, Emíliin brat, veď viete či nie? — predstavuje sa.

Dívam sa na neho v strnulom údive, nevediac napochytro, čo povedať. „Teší ma, teší ma!“ — zmätene vyhŕknem zo seba.

„Škoda, že ste nás nepočkali pred kostolom, vtedy po pohrabe, — hovorí. — Moji rodičia i ja boli by sme veľmi radi Vás vidieť. Všetci v rodine sme vedeli, že Emília mala známosť, s ktorou sa nikomu nechcela zdôveriť. Vyše roka pozorovali sme na nej záblesky šťastia, ale aj vnútorný nepokoj. No všetko uzavierala kruhom tajomstva, z ktorého nikdy nevykročila.“

Čím viac hovorí, tým zvedavejšie dívam sa na neho.

„Musela Vás mať veľmi rada. Škoda, že zomrela!“

Čím ďalej, tým napínavejším mi pripadá tento rozhovor.

„Je to neslýchaná krutosť, že musela taká mladá odísť na druhý svet. A to práve, keď sa jej tento otváral dokorán.“

„Škoda!“ — hundrem skúpo, uvažujúc dvakrat každé slovo, aby som len nepovedal viac, než bolo treba.

Mimovoľne pozre sa na môj „diplomatický“ klobúk a rukavice, čo ležali na stoličke vedľa mňa.

„Vedeli sme, že tu pracujete na ktoromsi vyslanectve. Len sme nevedeli na ktorom.“

„Ten chlapík ma vari chce pritlačit k stene,“ — šiblo mi mysľou. — Mám mu povedať pravdu? — uvažujem rozpačite. — Alebo mu dať príležitosť, aby sa vyrozprával? A vôbec! Aký má toto všetko zmysel? Nemá za lubom nejaké zadné úmysly? Každopádne si počína veľmi dobre! Je milý, veľkodušný. A čo ak práve touto veľkodušnosťou chce zo mňa dostať nejaké doznanie, aby ma potom sotil do blata? — Ostražitosť, ktorá sa mi za úteku stala druhou náturou, výstražne zarinčala v celom mojom myslení. — No, ak ma chce dostať, bude vari dosť času povedať mu pravdu neskoršie. Ak nie, škoda by bolo zboriť jeho ilúziu, jeho zámok z karát, jedným šmahom. — Nuž zaťato mlčím.

No Jacques Dubreuil je o toľko výrečnejší. „Naozaj, — hovorí chvatom, — Emília bola tajnostkárka. Mala svoje radosti i žiale. Všetko ututlávala na dne srdca. Pred pár rokmi mala veľa pytačov. No nerozhodla sa pre žiadneho. Nudili ju. Trápili vrtochami. Známosť s Vami ju však hlboko zaujala. Ostatný rok mala lepšie, optimistikejšie výhľady na život. Sme presvedčení, že vo Vás našla svoj pól. Keby len nebolo bývalo toho hlúpeho nešťastia vo Versailles. Netelefonovala Vám o tom z nemocnice?“

„Nie veru! Zhola nič!" — odvrknem.

„Ale boli sme na výlete, ja aj s jednou jej priateľkou, Jeannette. Nespomínala Vám ju dakedy? Po večeri neskoro v noci vracali sme sa domov. Ideme zo štvrť hodiny rúče. A či nám jedon opitý šofér nevrazi do auta? Nikomu sa nič nestalo. Len Emília si prudko udrela hlavu. Viac od zabrzdenia než od nárazu toho druhého auta. Hneď sme ju odviezli do nemocnice. Tri dni tam bola. Vzdorovala. Pár ráz nám telefonovala, že sa má lepšie. Mysleli sme, že z toho vyjde. No nakoniec prišlo, čo nikto nečakal: výron krvi do modzgu. A to ostatné už viete. Celkom tak, ako bolo vo „Figaro"."

Konečne jasne si uvedomujem, akú to úlohu hrám v očiach tohoto sympatického mládenca a jeho rodiny. Chytím ho útrpne za ruku. Naše vnútorné teplo zlialo sa v jedon prúd. Moja ostražitosť klesla odrazu na nulu.

„Sadnite si so mnou!" — hovorím, priťahujúc voľnú stoličku.

„Veľmi rád!" — rečie Jacques. Na to obzrúc sa stranou: — Časník! Dva poháre Cinzana! Dúfam, že neodmietnete vypiť si aperitif so mnou!"

„Akožeby?"

Neviem, koľko pohárov Cinzana sme potom vypili. Jacques bol srdečnejší. Rozhovoril sa zoširoka o sebe, o Emílii, o rodičoch.

Bolo by mu treba sa ženiť. No chcel, aby sa mladšia Emília vydala prv. Študoval na Škole politických vied. Chcel vstúpiť do francúzskej zahraničnej služby. Nevydarila sa mu však ostatná zkúška. Opakovať sa mu vtedy nechcelo. Odišiel do armády. Slúžil v Alžírsku. Dávno, pred piatimi rokmi. Skončil ako poručík.

„Jacques, — hovorím, — dúfam, že nebudete mať žiadnych ťažkostí sa oženiť. Taký šarmantný mladý muž a spoločník! —

Keď sme sa pred večerom rozchádzali, oči nám svietili ohňom vína a vzájomnej sympatie.

„Škoda, Jacques! — hovorím, keď som mu podával ruku na rozlúčku. — Keby sa veci boli ináč vyvinuli, boli by sme bývali švagrovia!"

„No i tak, — rečie on, — myslím, že môžeme zostať priateľmi. Som presvedčený, že moji rodičia by boli radi, keby ste k nám prišli budúcu nedeľu na čaj. Bude to len tak, v rodine. Len malé posedenie po takom nešťastí. Trochu otupné, zádumčivé. Príjde sestrenica."

„Veľmi rád! Aj ja horím túžbou poznať Emíliiných rodičov a znova Vás vidieť."

Ked mi nadiktoval svoju adresu, aj telefón, dodal: „V nedeľu ráno Vás zavolám!"

„Vyborne! Hľa, tu ja moje číslo: VAU 7345."

*

V tú nedeľu išiel som na výlet do Versailles, aby som bol ďalej od Paríža. Jacques sa ma viac nedovolal. Číslo, čo som mu dal, bolo falošné.

Z PREKLADOV KAROLA STRMEŇA

Vzývanie Afrodíty

Z prestolu v šperkoch, večná Afrodíta,
Diova dcéra lestitvorná, čuj ma!
nedrv mi, prosím ,srdce žiaľom beztak
až pukajúce,

chytro sa vyber ku mne, ak si kedy
začula v diaľke moje horekanie
a otcovi si ihneď z domu ušla
a do zlatého

kočiara svojho zapriahla si bystré,
milučké vrabce a tie rezko, husto
krídlami bili, takže na zem čiernu
éterom rýchlo

prileteli ste. Ty, o pani šťastná
a v nesmrteľnej tvári pousmiata,
spýtala si sa, prečo znova volám,
čím sužujem sa

a tomu môjmu bláznivému srdcu
čo chýba najviac ,aby pokoj malo:
vraj, kto ti, Sapfo, ubližuje? koho
márne si žiadaš?

Uteká? nedbaj, do útoku prejde;
odmieta dary, krajšie predloží ti;

nevyznáva ti lásku? počkaj, či chce,
či nechce, vzblíkne.

Zjav sa, o pani, zas a zbav ma horkej
skľučenosti, a po čom srdce túži,
toho mu dopraj. Spolubojovníčkou
v zápase buď mi.

Sapfo

Bieda

V studených nociach,
keď ľadový je dážď
a vietor húka,
keď ľadový je sneh
a točí sa spľušť,
zime sa bránim tak,
že žujem čiernu soľ
a kalnú saki pijem.
Hladkú a riedku
bradu si hladkám,
kašlem a kýcham
a hovorím si:
„Ja nie som zločinec, som dobrý človek".
Dobrý, no nevídali,
mrznem a ziabnem a mrznem,
zamotávam sa
do zrebných plachát a navrch
ukladám baly nášho
tenkého šatstva.
A mrznem ďalej.
Lenže sú aj ľudia
odo mňa biednejší,
sú rodičia hladní a ženy a deti
im od zimy plačú.
V studených nociach
ako tým sa vodí?

Nebo a zem
vraj — šíry svet.
A mne je úzky!
Slnko a mesiac,
či to vraj krása!

Mňa zarmucujú.
Je každý človek
ako ja, smutný?
Človek som, číra náhoda,
oriem si, plejem ako všetci iní,
len šaty tie, čo presvitalo nimi,
ešte keď nové boli,
trasú sa na mne handrami
sťa morské riasy.
V chatrči slamu mám
na holej zemi.
Na vankúši sa s rodičmi tlačím,
s deckami žena k nohám sa mi vinie,
od zimy kapú. Kapú, ako by nie?
v ohnisku ohňa nemáme,
v kotli len pavučinu.
Pojedli sme si ryžu,
a kto si zjedol, čo si variť má?
Pískame ako vtáčky.
A odrazu len, hrozné!
do chatrče nám vtrhne
národný pandúr,
mne bičom švistne pred oči
nad samý vankúš
a požaduje daň.
Tak je to s nami? Tak
musí to byť a ostať?
Život je život. Tak.

*

Hanbou je zem a zúfalstvom,
lenže ja nie som vták
a úniku niet.

Jamanoue Okura
(660? - 733)

Sonet

Keď na súmraku moja víla biela
kvety si trhala a išla lúkou,
za každý, čo si privlastnila rukou,
hneď iný nohou vyrásť primusela.

Ihravý vietor dotkol sa jej čela
a zlato zvlnil, keď jej nadeň fúkol
(omylom) miesto do zelene bukov
šumiacej, sťa by zora ružovela.

Na hlavu keď si dala potom pestrý
sklad zo zástere, farebnosťou leta
predeliac čistý sneh a zlato kradmé,

Bohu by som bol prisahal, že svietia
v jej venci kvety živšie ako hviezdy,
z ktorých má lampo-veniec Ariadne.

Louis de Góngora
(1561 - 1625)

Grodek

Podvečer znejú smrtivými zbraňami
jesenné lesy, roviny zlaté
a jazerá modré, nad ktoré sa slnko
kotúľa temnejšie; noc objíma
umierajúcich bojovníkov, divú
sťažnosť ich rozdrvených úst.
Ale pri vŕbach si preliatu krv a mesačný chlad
tichúčko zberá červený oblak, sídlo
nahnevaného božstva.
Všetky cesty ústia v čierny zánik.
Pod zlatistými vetvami noci a hviezd
tieň našej sestry sa mihá mlčiacim hájom
pozdraviť hrdinov, ich mŕtve, skrvavené hlavy,
a jeseň píska na trstinách tmavo a pritlmene.
Smútok, si hrdý! vy oltáre, ste pyšné!
horúci plameň ducha dnes živí prenikavý bôľ,
potomstvo nezrodené.

Georg Trakl
(1887 - 1914)

ZO ZÁPISNÍKA

Rudolf Dilong

Svet je plný zmien a Cirkev svätá tiež. Ateizmus mohutnie, má nevercov, má filozofov, kresťanstvo je mohutné a nemáme dosť svätcov a dosť kresťanských učencov v našich časoch a pre naše časy. Pretvoriť kresťanstvo, urobiť ho novým, veľkým, strhujúcim — to by bola úloha týchto svätcov a učencov. Je dobré, že v omši sv. už štvrtý raz robíme zmeny, ale to v základe nezasahuje našu kresťanskú vec, ktorá čaká v týchto časoch na riešenie. Naše kresťanstvo potrebuje preporod takého dosahu, v ktorom by sa mal odrážať život dnešného ľudstva v celom svojom priestore a čase. Nazdávam sa, že to je úloha tých, čo by mohli povedať: z milosti Božej som, čo som. Ale svätosť života i učenosť treba hľadať a dobývať, to nie je dedičné ako hriech. To je boj o blízkosť Boha, pred samou tvárou Boha. To je úsilie prísť až tam, kde ten blesk Boží zasiahol samotného sv. Pavla. Lebo s ohňom Božím môžu narábať len mužovia Boží.

Koho teda Boh poznačil svojím plameňom na jeho čele, nech prevedie ten revolučný čin ,nech stvorí ten nový model kresťanstva. Pôjdeme za ním, budeme mu pomáhať, budeme ho ešte viac tisnúť do Božích rúk, lebo musí byť celý v Božích rukách.

Ako by som si ho predstavoval ja, v akom zanietení za ríšu Božiu, v akej horúčke pri otvorených dverách Božích, v akých nových Turiciach Ducha Svätého — toho by som sa chcel touto skromnou meditáciou tu čo len letmo dotknúť.

Boh je stredom nášho života. Po toľkých deformáciách nášho kresťanského života možno sa s udivením pýtať: ktorý Boh?, aký boh? Ak I. prikázanie z Desatora hovorí „Ja som Pán Boh tvoj, nebudeš mať iných bohov predo mnou, aby si sa im klaňal", možno sa pýtať: kde sa podel ten Boh, ktorému sa máme jedine klanať? Poznáme my pravého Boha, alebo máme len iluzórneho Boha? Je dôstojné to, čo my robíme s naším Bohom? Vymetáme ním svoje kúty a ticho rozjímame o jeho nekonečnej trpezlivosti. Postrkujeme ho napravo —naľavo a zbožne uvažujeme, aký je dobrý pre nás.

Kopernik, pôvodca heliocentrickej teórie ,vo svojom diele, venovanom pápežovi Pavlovi III., pokorne vysvetľuje, ako prišiel k novému systému a prečo treba zanechať starý systém. Doterajší systém — hovorí — nie je dosť harmonický

v harmónii Boha a nie je hodný toho, aby predstavoval nekonečnú múdrosť Stvoriteľa sveta.

Ja chcem v pokore stáť pred Bohom i pred ľuďmi, keď poukážem, že doterajšie naše poznanie Boha i pomer medzi nami a Bohom nevyhovuje ľuďom a nevyhovuje ani majestátu a veľkosti Boha. (A pokorne prosím iba o jedno: aby som neurazil Boha. Lebo na druhej strane si často myslím, že tiež môžem uraziť Boha, ak ho mám len za takého malého Boha, s ktorým môžem robiť, čo chcem; teda Boha, ktorý sa mi stáva v rukách takým Bohom, ako ja chcem. Potom možno o ňom hovoriť, že zomrel, vzdialil sa od nás, zanevrel na nás, alebo že sme sa vymkli z dosahu jeho moci — teda je takým vysmiatym Bohom.) Moje poznanie Boha nie je formované v mojej samote, ono pochádza z mojich svetov Božích. Sú veľké, preto ich nemôžem menovať končinami svetov. Sú hovorom Božím, nie mlčaním. Sú spoločenstvom nás všetkých, sú obcovaním svätých, sú jednotou celej ľudskej rodiny, ako je jednotou Najsv. Trojica Božia. Moje nové poznania Boha mi nedávajú nijaké teologické príručky, ono je výslednicou môjho mystického spojenia s veľkými svetmi Božími. Preto nemôžem povedať, že som utiahnuty v samotách a žijem sám osebe. Sám osebe môže prísť človek k bludom, nie k Bohu. Sám osebe je človek strateným človekom. (Simone de Beauvoir hovorí, že to bola samota, ktorá ju zviedla k nevere. A správne. Lebo v samote jej ľahšie bolo bez svetov Božich neveriť, ako veriť). Samota je mlčanie, keď len so sebou možno hovoriť a preťažiť sa všetkými protirečeniami, lebo tu nik neprotirečí. Moje poznanie Boha nie je len v mojich ústach. Ja žijem v pekle ľudskom, mne iní protirečia. Ale mňa z pekla všetci posielajú k Bohu, stojím v celej biede ľudskej pred Bohom. Ešte vždy som človek a musím myslieť; myslieť a nechať hovoriť Boha. Musím mať slovo ľudské, ale pod jeho vplyvom nesmiem stratiť slovo Boha. A Boh je ustavične nový, i v slove, i v činoch.

Treba sa vymaniť zo starej kategórie myslenia. Neprijímam Boha, ktorým nás kedysi čičíkali aj strašili. Nebo bez hraníc, peklo bez brehov! Kto je na to zvedavý? Kto sa tu má upachtiť alebo zdeformovať? Ja poznám Boha veľkého, pred ktorým je nebo a peklo — nič. (Snívame o nebi bez hraníc, ale hranicou neba je Boh. Predstavujeme si nebo len v takom obmedzení: ako nám len dobre bude! Pre mňa je to málo. Ja som tu nato, stvorený na obraz Boží, aby som vydal svedectvo o obraze Božom.) Chcem sa klaňať Bohu veľké-

mu, chcem padnúť na tvár pred večným svetlom Božím, chcem byť v súzvukoch piesne Božej, chcem Bohu dať, čo je Božie. Načo sú mi iné odmeny, keď sú malé, keď ich ani nechcem! (A s peklom by to bolo tak isto: načo mi je peklo, keď som už tak potrestaný, že naveky ostanem bez Boha!) Načo teda hovoriť o nebi v obsahu Boha? Načo zmenšovať Boha? Načo dávať hviezdam nálepky, že sú hviezdami?

Niet teológov, ktorí by ľudí zduchovnili. Oni zvedečťujú každého a všetko. O Bohu všeličo hovoria, čo im ľudský rozum na jazyk prinesie. Čo môže človek o Bohu vymyslieť? Čo vieme o Bohu? Celkom nič, len to vieme, že jestvuje. Preto musí byť veľký. Ale s Bohom sa treba spojiť a tak poznať jeho veľkosť. V jeho veľkosti treba byť narodeným, znova a znova živým tvorom; byť ohňom v jeho ohni, tráviacim sa vzájomne ako kriačik Mojžišov, ktorý horel a nezhorel. Z tohoto poznania veľkosti Božej vyšiel Mojžiš a dal svojmu národu slobodu, zákony a nový základ. Lebo kto hovorí s Bohom, aj keď má slabý jazyk, privedie ľud svoj k oltáru Božiemu. Vtedy človek dáva a rád dáva, lebo dáva z Božieho. Keď poznávam veľkosť Božiu, začínam dávať. Neviem, čo, neviem, odkiaľ beriem, len dávam. Mám všetky bohatstvá, ale ma ťažia, musím ich dávať. Musím všetko rozdať, všetkým ľuďom všetko dať a to i vtedy, keď nechcú. Nevidím rozdielu medzi tými, čo chcú a tými, čo nechcú. Tých, čo nechcú, je dnes viac. A ja dávam to, čo na zemi skoro nikto nechce počuť: rozhovor Boha s človekom.

Neslýchaná vec: rozhovor Boha s človekom! S človekom, s ktorým už ani jeho plody, jeho kreácie nerozprávajú. Ani stroje nehovoria s človekom ,ani vysoká technika, ani uvoľnená energia, všetko hovorí proti nemu. Čo vytvoril, to mu berie pokoj, aj istotu pre dnes i pre zajtra. Je všetkým zmrzačený, hľadí do neutešenej budúcnosti. Čaká ho smrť bez pohára vody. Kde sú teológovia, aby ho zachránili? Ešte ich len čakáme.

Preto sám, neodvisle od teológov, zašiel som na pašienky Božie modliť sa, bez príťaže kníh, plných modlitieb. Keď si niekym hovoríme, nečítame svoj rozhovor z knihy. Apoštoli chodili tri roky na pašienky Kristove a naučili sa jeden Otčenáš. (Nikdy som nechápal, prečo nám kňazom je nakázané modliť sa Breviár pod smrteľným hriechom. To je ponižujúce pre nás, ktorí bez modlitby ani nemôžeme, ani nesmieme jestvovať.) Viete, ako dlho trvá jeden dobre vyslovený Otčenáš a my, v ňom uviaznutí, ako nekonečne sa ho modlíme?

Choďte sa pozrieť na tie lúky Božie, aké sú jeho kvety. Tuná by ste ostali zahanbení, koľko vašich povrchných modlitieb nemá nijakých kvetov. Ani chýru po nich, (ani po tých dlhých Breviároch!). Prečo? Lebo iné je mať mnoho modlitieb a iné je modliť sa. Iné je doliehať na Pána Boha a iné je brať z dlane Božej, na ktorej je napísaná vôľa Božia. Pred Bohom chceme mať mnoho rečí a nevieme ich. Rozprávať s Bohom znamená — nechať rozprávať Boha, ktorý to „naše" vysloví väčšmi a lepšie. Zrozumiteľnejšou sa stáva i nám naša modlitba, ktorú sme už nechali pochovanú v slove Božom. Lebo modlitba je svätá vec a Boh je svätý, nie my. Len vtedy sme pochopili, aký je poslušný náš hlas, keď sme sa započúvali do hlasu anjelov, ktorí bez prestania volajú: Svätý — Svätý — Svätý je Boh zástupov! V tejto modlitbe náš hlas je neomýlny. To sú už výšky Božie, nám tu na kolená padnutým donesené.

Veľkosť Boha treba hľadať. Čím viac sa blížime k Bohu, tým viac nadobúdame Boha. I po ľudsky to môžeme povedať, že čím väčší je náš objav, tým viac obohacujeme seba. A čo je naším skutočným bohatstvom, to je nám i zdrojom šťastia. Boh je pre nás vrcholným poznávaním šťastia. Našli sme viac ako by sa nám zdalo, našli sme veľké svety Božie. Sme prekvapení až do onemenia a prestávame hovoriť. V tej chvíli prestali sme hovoriť všetko, čo sme hovorili predtým o Bohu. Do našich úst vošla nevysloviteľnosť toho, čo je kolo nás a čo sa deje v nás. Ranení nemotou posunujeme dopredu svoje bezhlasné pery, akoby chceli objaviť nový jazyk. Teraz ho môže Boh v nás rozviazať a znova to bude tá veľká pieseň anjelská: Svätý - Svätý - Svätý Pán Boh zástupov. A niet inej reči, niet reči, ktorá by bola čolen niečo menej ,ako táto pieseň anjelov. Lebo u Boha nepadne ani jedno zbytočné slovo. Nevie sa tam ani zrodiť ,ani udržať sa.

Toto sú výšky Božie a toto treba svetu povedať. Týmto budujte nový model Cirkvi. Veľkosť Boha treba dávať svetu. Kto ju dáva? Kto to povie ľuďom a nám kresťanom v zatarasených močiaroch našej malosti, že veda Božia sa už píše, tu ju máte, čítajte ju!? Nehľaďme na svoju malosť. Nezaoberajme sa tým, aké vízum máme pre tieto Božie krajiny. Boh je Bohom malých i veľkých, dokonalých i nedokonalých. Nechajte príručky príručkami, (napríklad príručku spytovania svedomia pred spoveďou, ktorá je len na to, aby sa decko dozvedelo ,ako možno Boha urážať). Nechajte hriechy hriechami na zemi a choďte k Bohu bez nich. Nevymýšľajte v

náboženstve len napätosť, len to, čo máme robiť iba zo strachu pred priestupkom, čoho opak je hriech, čo uráža Boha. To vyvoláva dojem neslobody, dojem väznenia, kde máme kladky na rukách a nevieme, čo je voľný rozlet. Nerobte strašným naše náboženstvo, nenaháňajme strach. Nikdy som sa v tých Božích svetoch netriasol pred Bohom, ale som horel za ním celým. Koho sa bojíme, tomu vyhýbame ,aj utekáme pred ním. My môžeme hľadieť na to, či sme na milimeter presní v tom, čo robíme, ale čo je to oproti presnosti svetov Božích, oproti presnosti vedy Božej! A keď sa tých požadovaných presností nahromadí mnoho-premnoho, kde ostane úbožiak človek? Aké krídla dostane jeho duch, keď ho litera zákona zabije? Samé reguly, samé stanovy, samé predpisy, samé paragrafy, až sa človek cíti väzňom. Načo toľko puntičkárstva? Boh nie je puntičkár, (to by sme my potom strašne pochodili!). Boh je veľkodušnosť, veľkorysosť, Boh je zvrchovaná sloboda. Pána Boha nemožno sputnať do dajakých paragrafov. Veď poznáme zmysel zásluhy a odmeny. Ale či to je cieľ: prísť k zásluhám a dostať odmeny? Aj o snažení sa po dokonalosti všetko vieme. Ale či musíme byť menej dokonalí teraz, keď napríklad v piatok mäso jeme, ako keď sme ho nejedli? Jesť mäso — to je v podstate nevinná vec. Ale prečo nevinnú vec zakazovať pod ťažkým hriechom? Mnohých to viac hnevalo, ako viedlo k čnosti. Sebazapieraním je i tak celý náš život, ponižovaním, vyhnanstvom na svete, ustavičným strádaním, hladom a smädom všetkého druhu, neistotou a časmi skoro už neunosnými. Vymaňme sa z tej všetkej biedy a mizérie, poďme k Bohu a priveďme k Bohu všetkých. Hľaďme predstaviť ľudstvu Boha tak, aby šiel za ním celý svet.

Musíme byť opravdivým ľudom Božím. Ak ním nie sme, zavadziame len sebe a zavadziame i Pánu Bohu. Hovorme na pr. o našom rehoľnom živote. My, rehoľníci, máme predstavovať ešte i z toho vyvoleného Božieho ľudu tých najvyvolenejších. My, sväti mnísi! Lenže kde sme my od svätých mníchov! Ak už Kristus svätú sektu farizejov nazýval „vybielenými hrobmi", čím by tak asi nazval nás, mníchov? Veď ak sme slabými sami pre seba, to je naša súkromná vec; keby sme boli sami zlí, to je naša záležitosť. Ale ak sme zlí ku druhým, zlomyseľne zlí, ak nás posadne démon nelásky a zaviníme to, že ich život je neznesiteľným, potom zavesme sväté habity na klinec a choďme, kade ľahšie. Lebo len jeden druhému sa šmotlať popod nohy, stúpať si na otla-

ky, pestovať iba samoúctu, egoizmus a nadrapovať sa jeden pred druhým, na to netreba mať na sebe nijaké sväté habity. No a čo horšie, že sa tu každý pchá jeden pred druhého a keď sa mu už podarilo vopchať sa na čelo všetkých, beda vám ostatným! To som ja zažil. Môj rehoľný život najviac pokazili kvardiáni. Neľudskí, bezcitní, zloprajní nadutci. Strpčili a znemožnili mi tak život, že ma skoro vohnali do apostázie. Ja som slabý tvor, uznám. Ale slabých treba dvíhať. Dvíhali ma? Aspoň sa pomodlili za mňa? Kdežeby, ešte ma viac tisli do pekla, až tak ,aby som z neho už nikdy nevyšiel. Nech im Boh odpustí hriechy. A mali sme vždy spoločnú strechu s Kristom, v našom dome bola vždy kaplnka alebo kostol s Eucharistiou. Kto išiel so mnou plakať do kaplnky po polnoci? Nikto! Ale aj keď som bol hriešnik, hriech ma nikdy neodviedol od milosrdenstva Božieho. Vedel som hriech nechať a ísť k Bohu. Pán Ježiš mal takých ľudí rád. Hodil rukou za tými spravodlivými, nech sa s nich raduje, kto chce. Ale anjelom rozkázal sa radovať nad tým jedným hriešnikom, obráteným k Bohu.

Nuž, ak my, rehoľníci, tak vyzeráme, ako potom vyzerajú ostatní kresťania? Či to môže byť vyhovujúci obraz nového modelu Cirkvi? Ak sa chceme obnoviť, hľadajme nového ducha, zasaďme ho už v plantách. Lebo ak nemáme dnes rehoľných povolaní, načo by nám aj boli, keby len to bol ideál rehoľného života, ktorý som práve opísal? Premeňme sa od základov, staňme sa novými stvoreniami. Bolo by to smutné, keby sme sa nimi nevedeli stať. A akosi sa nevieme stať, sme len tým „starým človekom". Prešiel som skoro pol sveta, veľa som videl, veľa som poznal. Ale nepoznal som svätých. Niet ich? Niet! Ó aké sú smutné krajiny bez svätých. Aký je prázdny svet bez nich!

Ale aké sú prázdne i kláštory bez svätých! Sme tu ako haringy v sudoch a nevieme sa rozlišovať. Kto si ty, rehoľník, že ťa ani rehoľní bratia nepoznajú? Daj príklad, ukáž svoj svätý život. Ukáž, čo robí Boh v tvojich skutkoch. Sv. František ešte za života vedel zhromažniť 5000 svojich stúpencov-rehoľníkov. Až toľko ich mal? Až toľko. Čím ich získal? Svätým životom, príkladom, Bohom. (Vtipne to povedal ktosi medzi nami, keď sa ho pýtali, či až toľko ich mal sv. František. Až toľko, — odpovedal — nemali čo doma robiť, nebolo televízie, išli za františkánov.) Ale sv. František tiež bol obklopený slabými ľuďmi, mal i takých bratov, čo mu tú prvú napísanú regulu zapotrošili kdesi a zmizla. No,

on si tých bratov vedel nazad vymodliť, tých pomýlených bratov. A sv. Benedikta nechceli otráviť? (To je už skoro tradíciou u benediktínov. Dobrému opátovi Kojišovi tiež otrávili život.) Hľa, ani tí svätí to nemali všetko na ružiach. A neišlo o tie ruže a nepôjde ani dnes o ne. Pôjde len o to, dokázať: kto je kto. Aj sv. Pavlovi bolo odkázané ústami Pána Ježiša: „Však mu ja ukážem, koľko si má vytrpieť pre moje meno." (Sk. ap., 9, 16.) To bola cesta Prorokov, Apoštolov, aj Svätých. Kameňovali Prorokov, zabíjali Apoštolov, nenávideli Svätých. Sic igitur ad astra. Per crucem ad lucem. Ale svietili tie príklady tým väčšmi, čím viac toho mohli o sebe napočítať: Ter virgis cesus sum, semel lapidatus sum, etcetera...

Ak je o nás povedané, že sme „soľ zeme", dajme na stôl pokrm neskysnutý, nepokazený. Nebuďme príštipkármi, nelátajme záplatami potrhaný habiť. Výjdime von zo svojej ulity s nepotrhaným duchom. Boh nás volá, ukážme svetu, aké je to zázračné volanie Božie. Že ste nie na to pripravení? A čo ste robili v kláštore celý život? Poviete: aj sme sa modlili, aj rozjímali sme, aj sme premáhali svoje telo, odumierali sme svetu, atď. Aj ste sa modlili? A komu chýba dnes zrušená Prima z Breviára? Kto plače za troma Nokturnami Matutína, zredukovanými na jeden Nokturn? Že ste rozjímali? A kto bol ospanlivý každé ráno? Že ste premáhali svoje telo? A kto každý deň dobre papkal? Že ste odumreli svetu? A kto ledva čakal každý týždeň na svoj „day off"? Sv. František mal 40 dní „day off" na Alverne. Nám sú dlhé päťdňové exercície. Nuž, pri takej horlivej svätosti života nás zastihla naša doba naozaj biedne pripravených.

Keď sme rehoľníkmi, nám musí chýbať rehoľný život, ak ho niet, či nie? Ak sa nemodlíme ,nám musí chýbať modlitba. Ak nerozjímame, nás to má znepokojovať. Ak neprijímam „jejunus", mňa to musí trápiť. A nik sa na to neponosuje, že mu to chýba. Ak sa starí ľudia ponosujú na zmeny, ak šomrú napríklad na uvoľnenie pôstu, motívy toho sú všelijaké. Aj taký podtext majú tieto ponosy starých: my sme sa zdržovali celý život piatkových mäsitých pokrmov, zdržujte sa ich aj vy. Keby tak zrušili celibát, ten podtext u starých kňazov by bol ešte okatejší. To všetko je nedoprajnosť, nie dokonalosť.

Prejdime teraz od nedokonalosti ku ideálu nášho rehoľníctva i kresťanstva, ku Kristovi. Aj rehoľník, aj kresťan má

svoj vzor v Kristovi. Všetko vieme o Kristovom živote, lebo Kristus tu žil, ako jeden z nás. A žil uprostred ľudských slabostí, bolo ich aj vtedy plno, dobre ich poznal. Ale či Kristus práve uprostred týchto slabých ľudí nehľadal svojich vyvolených ,teda ideál človeka ,na ktorom ide budovať nový svet? Bol azda Kristus naším prísnym sudcom a zavrhoval ľudí, pretože sú ľudmi? Naopak, Kristus bol tichý, mierny, zhovievavý, ohľaduplný a láskavý. Ale všetkých tých slabých ľudí Kristus vzal do vlastnej dielne a spracoval ich svojím Božským ohňom. Z toho ohňa vyšli noví ľudia, ako vyjde zo surovej rudy čisté zlato. Teda v Kristovi sa preporodili na nový ľud Boží. Teraz sa môžeme pýtať: stali sme sa v rukách Kristovych tými, ktorých chcel mať v rukách Kristus? Načo sme išli za Kristom ,keď sme sa nedostali ani k chudobnej maštali, ani k tej ceste, na ktorej niesol svoj ťažký kríž? Dnes sú také časy, že keď nebudeme doslovne nasledovať život Kristov, neprídeme nikam. Ale nasledovať život Kristov znamená ziť ho až do litery, teda stať sa druhým Kristom. „Alter Christus" bol aj sv. František a priniesol ducha obnovy do Cirkvi svätej. Toto „vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus" — bolo holou pravdou. Mohli by sme povedať: František prestal byť človekom, stal sa Kristom. Kto teda má formovať Cirkev svätú, my slabí ľudia, alebo my spolu s Kristom? Ešte presnejšie povedané: my samy, alebo Kristus? A tu sme pri základnom bode nášho bytia: Kristus je náš život, Kristus je naša Cirkev. Nesmieme si nikdy myslieť, že my sme všetko, my sme Cirkev svätá. Tvrdím, že ani pápež, ani biskupi ,ani kňazi nesmú si vindikovať osobitného práva a výnimočného postavenia v Cirkvi pred Kristom. Tým sa to potom môže stať, že Cirkev by bola príliš ľudská a málo Božská. Krista nechajme v Cirkvi účinkovať viac, ako chceme my účinkovať. Nielen naše teórie, naše predpisy a nariadenia majú pôsobiť na náš život, ale i sám Kristus. Na nás, čo tu žijeme, prišli zas časy apoštolské. Ale ak majú z týchto časov prísť tí veľkí svätci a učenci, čo nám dajú nový model Cirkvi, odkiaľže by prišli, ak nie od Krista? A keby to bol hneď niekto z nás, na kom sa bude môcť zachytiť, ak nie v prvom rade na Kristovi? Čo môžem ja mať, čo môžeš ty mať sám od seba? Kto zrobil niečo z teba, ak nie Kristus? Teda Krista si dostal, Krista musíš dávať. Nazdávaš sa, že to nejde? Poddaj sa Kristovi, nebojuj s Kristom, buď premoženým. Sv. Pavol sa volá „väzňom v Kristovi", to je ešte

viac ako byť premoženým; to je nebyť slobodným, dať svoju slobodu slobode Kristovej.

Nerozmýšľajme a nešpekulujme veľa nad tým ,ako máme vojšť do nášho hypermoderného sveta. Mnohí si myslíme, že Cirkev svätá musí z modernizmu tiež niečo vziať, aby sme išli s duchom času, aby sme boli aj tomuto svetu blízki. Podľa mňa hypermodernizmus je veľké úskalie pre celý svet, i pre Cirkev by mohol tým byť. To je vlastne monštruum — obluda, ktorá všetkých straší. Ale keďže v tomto svete žijeme, treba nám tiež čosi robiť a postaviť sa zočivoči tomuto problému. Treba hneď pripomenúť, že modernizmus máme brať viacej z hľadiska našich kresťanských teórií, ako z hociktorého iného stanoviska ľudského pokroku a ľudských výmožeností. My sme tu v prvom rade na to, aby sme uznávali učenie Božie a poslanie človeka v svetle učenia Božieho. Učenie Božie, teda pravdy Božie nemôže predbehnuť nijaký hypermodernizmus. Boh je tým istým Bohom dnes, ako včera, ako i na počiatku a konci vekov. Christus heri et hodie. Čomu máme svoju pozornosť venovať a čo nás má plne zaujať, to je človek a jeho ľudský život. Človek, na obraz Boží stvorený, dnes, včera a navždy. Na tomto karaktere človeka nič sa nezmenilo od počiatku a nič tu nezmení ani moderná doba; zmeniť by tu mohol niečo len Boh, nie ľudia, nie časy. Ak tu chce niečo zmeniť ateizmus, a povedal som na začiatku, že má na to dosť nevercov a filozov, Boh si nájde vždy hodnú mieru vo svojich svätcoch a učencoch, ktorí, i keď len v hŕstke, budú zachraňovať tých, čo patria na Božie chodníky. Pôjde len o to, aby sme sa vedeli priblížiť svätosťou života a svätou múdrosťou Božou i k človekovi našich časov. Nie je našou úlohou hovoriť mu — čojaviem o astronautoch, hovoriť mu múdrosťou sveta, ktorú už dávno zatracoval i sv. Pavol. Veď nie tým je náš človek znepokojený, že žije v prudkom výkyvine časov, v ohromujúcich výdobytkoch vysokej techniky, naopak, využíva ju každý a ťažíme z nej všetci. Nikto sa nechveje pred tou skutočnosťou, že za pár hodín možno obletieť zemeguľu, že sa chystáma dostať sa na Lunu, na Mars, na Venušu, že máme, dnes už od televízora počnúc, všetku možnosť pohodlia vedieť všetko o celom svete, vidieť všetko, počuť a žit hocikde na svete, ako nikdy predtým. Ale čo trápi a znepokojuje človeka, to je otázka: čo sa stalo s človekom, čo bude s človekom? Táto otázka sa vyskytuje na samom dne jeho života, páli ho, je jeho chorobou a nelieči

ho z nej. Čo bude s človekom, na obraz Boží stvoreným? — my sa pýtame. A tu je celá naša úloha: pomôcť človeku, zachrániť ho. Nech si človek ostane moderným, to mu neberme. Ale my mu dajme šťastie, to ľudské, i to Božské. Lebo ak sa človek aj stal moderným, vieme, že sa ešte nestal šťastným. To, čo ho tiesni, je jeho duchovná prázdnota, neistota, nedôvera ľudská, ľudské pochybovanie, parenisko sklamaní, bludov, omylov, slovom chaos, aký nastáva pri uvoľnení prírodných živlov. Človek plače, stráca sa a hynie. Chce sa hľadať a na svojich rozvírených cestách len rozvírený prach je jeho druhom. Človek plače, chcel by sa poľudštiť. Už je minuta pred dvanástou. Len toľko má do záhuby.

Ako takého človeka zachrániť?

Ak Kristus seba uviedol na počiatku Cirkvi pomocou zázrakov, robme to i my. Môj návod na zázraky je nasledujúci. Keď som pri svojej práci v ťažkom položení a ostanem stáť s ovisnutými rukami, volám: Kriste, kde sú tvoje ruky? Keď ma urazili: Kriste, buď ty na mojom mieste, ty vieš odpúšťať. Keď stretnem nepriateľa: Kriste, ty buď v mojej podobe, ty vieš milovať. Keď vidím druhých trpieť: Kriste, to si ty a znova si na kríži. Keď som stál blízko hriechu: Pane, koho miluješ, je chorý. Keď som padol do hriechu, onemel som, nič som ti nepovedal, ale videl som ťa, Kriste, ako ťa videl Peter zviazaného a Peter musel výjsť von a potom horko plakal. Keď som bol v biede a nenašiel som cestu k dverám, prosil som: Kriste, povedz mi to o tom Lazarovi, odohnatom od dverí. A keď som mal niečo ľuďom povedať a ľudia nechceli moje slovo, prosil som: Kriste, hovor ty, nie ja. Podobných invokácií by som mohol uviesť množstvo. Stačí na ukázku uviesť tieto ,aby bolo jasné, že to, čo my robíme, je slabota, ale to, čo robí v nás Kristus, je zázrakom. Lebo nie je to tak ľahko urobiť, ako sa to tu ľahko povie. Probuj sa modliť za človeka, ktorý ťa až do zúrivosti privedie. Ty sám ani kliešťami nevytiahneš zo svojho hrdla modlitbu za nepriateľa. Kristus to vie urobiť. A to je zázrak. Lebo zázrak je to, čo sa vymyká spod našich síl a spadá pod moc Božiu. Dajme Bohu príležitosť robiť zázraky. Vieme, akú majú moc ruky Kristove, keď sa ich len dotkneme. Veď zázrak nie je iba mŕtveho vzkriesiť, nevyliečiteľne chorého uzdraviť, spadnuť z aeroplanu a nezabiť sa. Sv. František nezačínal obnovu Cirkvi tým, že mŕvych kriesil. On, syn bohatého kupca, nechal dom i majetok, obliekol sa za žobráka, opá-

sal sa povrazom a šiel bosý k prašivým a k žobrákom: keď ty žobrák — aj ja žobrák, ty nemáš chalupy — ani ja nemám. A to bol v tých časoch neslychaný zázrak a tak začal svoje poslanie, ktoré mu dal Kristus: Vade, Francisce, repara domum meam.

Konajme „malé zázraky". Keď len jedno dobré slovo tvojmu blížnemu povie Kristus tvojimi ústami, i tým obnovuješ svet. Krista nechajme, nech pracuje v nás. Sine me nihil potestis facere. Zhola nič neurobíme bez Krista. Teda ty, Kriste, maj ruku na všetkom, čo my robíme.

Nového ducha máme priniesť do Cirkvi svätej. Nie novotárskeho ducha, ale ducha Božieho. V duchu Božom sa obnovme. Počiatok toho spočíva v tom, že sa najprv dáme do rozhovoru s Bohom. Rozhovor s Bohom je modlitba a sväté rozjímanie. Konkrétne: neučme novicov Breviár recitovať, ale učme ich modliť sa. Neučme na teológiách len vedu o dogmách, ale i lásku Božiu. Nehlásajme Krista len peknými kázňami, ale aj peknými skutkami. Nevravte o človeku, že je váš blížny, ale hľadajte v ňom ukrižovaného Krista. Zle je, ak robíme len dojem, že v nás žijú anjeli nebeskí. Nežijú. Ja by som radšej povedal, že je vo mne diabol a nie anjel, ale toho diabla mám sputnaného a beštia je dobitá na nepoznanie.

V Cirkvi svätej pápež a hierarchia vedú obnovu. No, nespoliehajme sa len na to. Encykliky, posolstvá „Urbi et Orbi" môžu byť dobré, ale nakoniec sa dostanú do archívov, i na ne sadne prach. Naša práca, naše dielo má byť živou knihou človeka, ako evanjelium bolo živou literou na diele sv. Františka. Hľa, na skutky a na život sv. Františka nikdy nesadne prach. Už viac ako 700 rokov ho máme v rukách.

Žijeme v modernom svete. Ale neľakajme sa toho. Sme v tom všetci, aj tí, čo máme blízko k Bohu, aj tí vzdialení od Boha. No, modernosť — to nie je veľmoc, ktorá nás môže všetkých zomlieť. To je priechodný stav, ktorý unáša ľudstvo vo svojom vir-vare. Nebojme sa toho. Boh je večný a evanjelium drží človeka za ruku. Tu ide len o človeka a my sme všetci pri ňom a pre neho stvorení. Nielen modernosť je pre neho osudová, ale aj ja, aj ty, aj my všetci sme jeho osudom.

Obnova v duchu modernom predovšetkým nesmie byť pre človeka putom, ale má ho urobiť vzdušným, ľahunkým, vzletným. Nenarobme mnoho regúl a predpisov pre obnovu. Dajme človeku sebadôveru, slobodu, istotu. Človek musí

nájsť cestu k Bohu, keď ho zduchovníme. Opakujem a zdôrazňujem, že obnova v Cirkvi svätej nastane jednoduchou premenou, keď budeme vstave začať v novom duchu život svoj a budeme vstave objaviť veľkosť Božiu, ktorá pôsobí v nás. Praeco sum magni Regis — to bola odpoved sv. Františka, keď ho prepadli s otázkou: kto si ty? Bol svätcom a to mu nevedeli vziať. Oheň Boží ani on sám v sebe nevedel zahasiť.

AKOBY TO VŠETKO IBA VČERA BOLO

Marian Žiar

Akoby u nás z večerného neba
hojnosť nepadala, akoby u nás
letný chlad nedával nádeje,
akoby len tebe prišlo sa usmievať,
pot čierny, z úžľabín zloby
vynesená pena, akoby len tebe
prišlo sa pokloniť, noc čierna,
zlodej na nepravom mieste,
akoby žalm doráňanej zeme
už echo nenašiel, že večná je
túžba po pokojnom ráne, akoby
lásky spev onemel už v zrode
a krajom niesla sa trpká nostalgia,
že ruky milencov zmeravené visia,
akoby život plam stratil na svojom kahanci,
rozhádzaná vatra, čo iskry nevydá,
že chuť poľnej trpky len život osladí
a žlče do rany i do úst naleje,
akoby všetko tu bolo rozhádzané,
zrkadlo akoby obraz neprijalo,
len zvonku, potajomky, akoby sa
úfnosť vdrala do rozpukov zeme,
tlela v jej živote, plod vytúženej jari,
ty moja nevesta, podkasané žieňa,
čo v ústrety letíš včerajšiemu listu
s pozdravom domovine sladkej,
kde život spevom rozvonieva a
láskou našich milovaných matiek.

Akoby mohol kto nevidieť roztvorenú náruč,
čo, hoci došľahaná, na stretnutie čaká,
že prijať treba žatvu dlhodlhých liet,
aby za stolom opäť zažiarilo
dobré oko kríža, pokoj čo rozdáva
každému, kto s pokojom príde,
otcovskú múdrosť čo z duše vyčíta,
že jeho rodoláska sa do kníh filozofov
najvážnejším slovom zapísala,
akoby len v tebe, zem strmých úbočí,
rozihraných jarkov, žeravých pohľadov
z orolských strážnych brál, len tebe,
sladká, vlnivá rovina slovenská,
kde zlaté plody klasov pokorne čakajú
na svoju obetu, kde každy chodník
ku kostolu beží a lipa voňavá
večernú pieseň doprevádza, akoby
len v tebe, domovina rodná, našiel
som kľúč k poznaniu človeka,
veniec čo sloboda dáva k menu
svojich verných synov...

Tak vstupujem do príbytku tvojich darov,
najkrajšia hruda kamenistej zeme,
do sadov, kde v tôni dedo ešte čaká
na jeseň obdarených stromov,
a s vierou, čo matka do srdca mi dala,
s tým tichým Pochválen sa ti prihováram,
akoby to všetko iba včera bolo...

SBOR VYHNANCOV PRI POSLEDNOM SÚDE

Giovanni Papini

Keďže sme boli vyhnaní z prvej vlasti, keďže všetci čakáme na prahu domoviny, keďže sme všetci zarovno vyhnanci i navrátenci,

počuj, Pane, modlitbu tých, ktorí opustili kŕdeľ a odišli,

tých, ktorí boli vyštvaní násilne z rodnej zeme, tých, ktorých česť alebo láska alebo strach vyhodili z hniezda otcov a synov, tých, ktorí museli žiť ako cudzinci medzi cudzincami, živení horkým cudzím chlebom, tých, ktorí niesli so sebou do vyhanstva iba páľu urážky, jatrivú clivosť ,chlad žiaľu.

V cudzine iba jediná vec bola tá istá, vždy tá istá a naša: tvoje slnko, to slnko, ktoré svietilo na hlavy ďalekých synov, ktoré zohrievalo strechu strateného domova.

Ale slnko nestačilo pre toho, kto bol odsúdený do noci úzkosti, do chladu opustenosti.

Všetko sa nám pozdávalo cudzím a barbarským; nebo čiernejšie, reč tvrdšia; tváre prísnejšie, srdcia zavretejšie.

Boli sme podobní žobrákom, hoci sme neboli chudobní; žobrákom, ktorí žobronia o útulok, o úsmev, o slovo, a často aj o platené otroctvo a kúsok chleba.

Boli sme ako vývraty z telpej pôdy, v ktorej zostali kýpte koreňov, čo krvácali;

boli sme ako poranené stromy, skmásané víchrom nešťastia; stromy, ktoré stratili lístie, ktoré už viac nekvitli.

Ľútosť, hnev, zožierajúce túžby šialili a otravovali náš smäd,

predstavy ostatný raz bozkaných tvárí potešovali a spríkrovali trest odlúčenosti, muky spretrhanosti.

Modlíme sa k tebe, Bože, v mene čiernych a tvrdých múk našich skosených sŕdc.

Naša modlitba by mala byť ako modlitba všetkých tých, ktorým dali a odňali život.

Lebo, ako vieš, všetci boli vyhnancami; tí, ktorí o tom vtedy vedeli, ako aj tí, ktorí o tom iba teraz vedia.

Ani jeden človek nebýval vždy vo svojej pravej vlasti a mnohí ju nikdy nepoznali.

Vsetci boli vydaní a odvlečení; niektorí s dušou a telom; väčšina iných iba s dušou.

Nebolo človeka, ktorý by nebol býval sníval byť niekde inde; tam, kde cítil volanie svojich koreňov, ďaleký hlas opustených spoluobčanov.

Boli takí, ktorí sa cítili vyhnancami v čase, z mŕtveho storočia alebo budúceho, ktoré sa im pozdávalo ako pre nich stvorené.

Boli takí, ktorí sa cítili vyhostení v priestore, medzi národom, ktorý nebol z ich krvi, ktorý nezodpovedal mohutnostiam ich duší.

Preto všetci ľudia boli ako blúdiaci a kočovníci, pokúšajúci sa napokon nájsť svojimi osobami, svojimi myšlienkami, svojou nádejou vždy sklamanou a vždy vzkriesenou vlastný kmeň a vlastné ovzdušie.

V každom ľudskom srdci bola hrôza a osteň vyhnanstva.

Všetci boli prilepení k starodávnej detskej sladkosti domova a všetci pocítili aspoň raz potrebu a popud opustiť ho.

Všetci ľudia boli vyhnancami ,aj tí, ktorí nikdy nezašli za múry rodného mesta.

Prvý človek bol aj prvým vyhnancom a všetkým svojim potomkom zanechal okrem ťažoby viny i ťažobu nostalgie za neznámym strateným rajom.

Ba aj ty, keď si chcel vykúpiť ľudí, musel si opustiť nebesá a skúsiť ako my vyhnanstvo na zemi.

Do teba, Božský vyhnanec, ktorý si z lásky opustil oslňujúcu jasnosť najvyššieho neba pre šero betlehemskej maštale, vkladáme všetku svoju nádej,

my, ktorí v nekonečnom zástupe vyhnancov boli sme zrejmejšími a väčšmi trpiacimi vyhnancami,

my, ktorí sme vyrvaní z lona druhej matky, ktorou je vlasť,

my, ktorých násilenstvo despotov, hnev davov, pomsta protivníkov, zažratosť nespravodlivcov, hlad a smäd po spravodlivosti znenazdajky odkmasli od lásky milovaných, od všetkého, čo viaže srdce k jeho vlastnému svetu.

Ak Kristus zaplatil svojím vyhnanstvom za každé vyhnanstvo, ak pred vracajúcim sa Adamom skrížili svoje ohnivé meče cherubíni, ak všetky svoje deti pozývaš teraz, aby sa dožadovali dôvodov odpustenia a milosti,

nezabudni, Pane, na tých svojich synov, ktorí viac než iní pretrpeli mučeníctvo všeobecného vyhnanstva.

Sám život všehomíra bol iba vyhnanstvom z večnej dokonalosti svojho Stvoriteľa, a preto putovanie sveta a človeka je iba návratom z vyhnanstva ,návratom k počiatku, k svojmu prvému a jedinému Otcovi.

Jedine ty si domovinou, vlasťou žiarivou a milujúcou, ktorú nikto a nikdy nebude chcieť opustiť.

I keď na našich dušiach boli tiene a jazvy hriechu, zachráň nás pred posledným vyhnanstvom, najpríšernejším vyhnanstvom, pred večným odlúčením od tvojej večnej prítomnosti.

(Z diela **Giudizio universale**, Firenze: Valecchi, 1958)
Preložil Mikuláš Šprinc

DE PROFUNDIS

Ku tvojim stádam
utiekam sa Pane

Hľa!
víchor zvrátil bučiny
dusno je
i kvety vädnú zaradom
keď bezhviezdna noc nastane

V búrkach som vtedy volal teba
cez mláky
vedú moje šľapaje

Teraz sa v tŕní plazím ranený
a vetrím dážď tvoj
ktorý ma odkľaje

Ku tvojim stráňam
predieram sa Pane
túžbami čistím zaprášené obzory
a prstom držím
svoj zenit otrasený
čo ma tak tlačí do zeme

Len ty
Pane

sa nevzďaľuj
ak dnes aj slnko zapadne

Pomiluj Bože
pomiluj

lebo:
kto iný
pri mne ostane?

Ľubo Gleiman
(pred rokom 1949)

*

KYRIE, ELEISON

Pred sviečkou hustne tieň
Nehodnosť režem v svoju hruď
Na oknách tuhne srieň
Bože môj ostaň so mnou buď

Ľubo Gleiman
(pred rokom 1949)

*

SPOMIENKY

Nenávidel som vás a bál som sa vás
So strachom neopísateľným cúval som pred vami
Lebo azda som tušil
Že len vy mi ostanete

A žiť som chcel
Trhal som hltavo všetko čo život mi dával
Trhal som chvatne a sliny sa mi vzdúvali
Ovocie bolo nezrelé
Na nič mi neostával čas a nič som poznať nemohol
Hľa, opakuje sa tuná
Jedna a tá istá komédia

Aj v onen podvečer nad mesačnou Bratislavou
Aj tvoje chvejúce sa rúčky a slová
Minuli sa nenávratne
Predtucha hrozná
Predtucha samoty a prázdna

Padlo to všetko jak meteór
Nad ktorým si vtedy tak žasla
A neostalo po ňom ani stopy na oblohe jarnej
Len dlho tušili sme jeho vzdušný pád

Kam dopadol ten meteór?
A prečo v šíri splynula tá lietavica
Lietavica jarná?
Však hviezdy hviezdia ďalej
A hviezdy sú tie isté

Jak popol tlejúci vy ešte žeraviete
Spomienky
A tušiť dávate
Že býval tu aj Oheň a Žiar

Ste posolkyne bezhviezdnych nocí
Ste umieráčkom na poludnie
Vy mystériá prázdna

(Eitzing, 18. októbra 1945)

ZAMYSLENIE NAD RÁZUSOM

Pri 30. výročí Rázusovej smrti (zomrel 8. augusta 1937) spomíname na veľkého básnika a veľkého vlastenca. Rázus predstavuje v našej literatúre viac ako umelecky hodnotného básnika. Bol zvestovateľom nových časov ešte pod útlakom, bol strážcom hodnôt, ktorými možno udržať slobodu národa, dôstojnosť človeka a pravdu ako záväzný princip obcovania medzi ľuďmi. Bol humánnym typom vzdelanca a politika, osvietený západnou filozofiou a demokraciou, presvedčený zástanca práv človeka na všetko, čo mu moderný život môže a má poskytnúť.

Celá jeho literárna tvorba tvorí veľkú filozofickú symfóniu, ktorej hlboké i zvučné tóny vychádzajú z kresťanských principov. Preto je nám tak blízky v čase a časoch, keď totalitný systém zabíja v duši človeka mravnú šľachetnosť a náboženskú mravnosť. Jeho meno i jeho dielo dvíhajú vysoko cenu človeka, slobodu jednotlivca i právo národa. Pripomínajú nám krásne myšlienky slobodného ducha, viery v trvalé hodnoty života a cenu humanizmu a demokracie.

Vyznavač moyzesovsko-kuzmányovskej tradície, milovník ľudu a vlasti, básnik slobody, svedomie národa. Ak by sme po Hviezdoslavovi hľadali mravný typ básnika v našej literatúre, tak pri prvom musíme sa zastaviť pri Martinovi Rázusovi. Muž, ktorého pamiatku nezničili ani čas, ani meč. Stále živý medzi nami . . . M. Ž.

KNIŽKA O LIETADLÁCH

Andrej Sidor

Mali sme hlboký filozofický rozhovor.

Prišlo chlapča nešťastné do mojej izby, zastalo si rozkročene predo mnou a rukami znázorňujúc rozpaky, vraví:

— Nemôžem nájsť knihu o lietadlách.

Len tak, akoby nič. Ako by sa mu zakaždým neprízvukovalo, že knihy sa odkladajú vždy na svoje miesto do jednej škatule a hračky zas do druhej.

— No vidíš, Mišinko, keď si nedávaš knihy na poriadok, nemôžeš ich potom nájsť — duplujem akosi z povinnosti, veď vraj deti sa najlepšie učia na svojej škode, vytvorí sa asociácia myšlienok: knihu nemožno nájsť, lebo nie je tam, kde by mala byť, ergo, veci treba dávať na poriadok.

Ale chlapec sa nedá.

— V maminej izbe je moja kniha — povie s absolútnou istotou. Neviem, či chce len zahovoriť moju jemnú výčitku, alebo či manévruje, aby mal výhovorku vbehnúť do maminej izby a celú ju obrátiť hore nohami. Pri takom hľadaní možno totiž všetko prekutať, nielen pozrieť na nočný stolík a na kredenc, ale pootvárať všetky šuplíky, pomotať cverny a pamuky, vysypať z plechovice pestrofarebné gombíky, porozhadzovať fotografie po celej izbe a nakoniec možno aj vyďubnúť druhé oko vypchatému somárikovi Nínovi. Veď predsa kniha môže byť hocikde, nevieš, kde ju nájdeš, keď raz nie je na poriadku.

Michal čaká, čo poviem. Hocčo, čo nie je priame „nie", bude pokladať za súhlas alebo aspoň za tolerantné nemiešanie sa do jeho plánov. Žilky mu hrajú, už sa aj rozbieha. V poslednom okamihu ho pristavím, uznám, nie celkom logicky:

—Tam nie je tvoja kniha. V maminej izbe spí stará mama.

Nepáči sa mu môj argument. Mráčí sa, prešľapuje z nohy na nohu a už zo zvyku chytí sa slovíčka, ktoré je teraz jeho najobľúbenejšie:

— Prečo?

No nečaká ani na odpoveď, sám vidí, že to nebolo dobre povedané. Dupluje:

— Hej, tam je moja kniha!

Ale už vycítil moju neochotu povoliť mu. Vidí, že tu pomôže len fait accompli. Rozbehne sa ku dverám a šup, už ako príval s veľkým lomozom otvára naplno dvere.

Táto taktika sa mu občas podarí. Veď nechce sa mi vždy prerušiť robotu alebo pustiť knihu z ruky, keď neposlúchne. Konečne, možno nechá fotografie na pokoji a len noviny rozhodí po celej izbe. A ak by naozaj niečo zle vykonal, ešte vždy sa možno s ním zúčtovať: život ide ďalej, nijaká etapa nekončí tak abruptne a s takou konečnou platnosťou, aby sa nedalo k nej vrátiť a vyporiadať sa s ňou.

Dnes je situácia iná. Stará mama písala celú noc list a teraz si išla trochu odpočinúť. Fait accompli sa nebude tolerovať. Chlapča treba z izby dostať von. Po dobrotky, ak sa dá; ak nie ,nuž ináč. Očami hľadám, čím by som mohol vzbudiť Miškov záujem, aby zabudol na svoju knihu o lietadlách. Skoro ani sám sebe neverím, keď spomedzi papierov na stole vidím vytŕčať farbisté krídla lietadla. Michal musel sa ráno zaplantať do mojej pracovne a podstrčiť mi svoju knižku.

— Michal, tu je!

Hneď pribehol ,no vo dverách nedôverčivo zastal.

— Nie je — povedá po chvíli.

— Ba hej, tu je. Pozri, CF 104 a tu zas Mirage!

— To nie je Mirage — vraví zaťato, ale zato sa ťahá ku mne. Beriem knihu do ruky, ukazujem mu.

— To nie je Mirage! — opakuje dôrazne, chce mať aspoň v niečom pravdu. Kniha sa našla, to sa odtajiť nedá, ale veru lietadlo si on prekrstiť nedá. Nakoniec musím sa poddať. Naozaj nápis pod lietadlom vraví „Buccaneer".

— Máš pravdu, Michal ,to nie je Mirage. To je . . .

— Buccaneer! — volá víťazoslávne Miško! V tom je on odborník: pozná všetky lietadlá nielen podľa mena, ale vie aj, v ktorej krajine ich vyrábajú.

Chcem ho zamestnať. Obraciam strany.

— A toto sa ako volá? — ukazujem na ďalší obrázok a chytro čítam nápis, aby som mohol kontrolovať odpoveď.

Michal neodpovedá. Pozerá na mňa s výčitkou, že však to mi už včera všetko povedal, prečo som taký zabudlivý.

— Prečo je tu tá kniha? — pýta sa razom.

Nebezpečná otázka. Séria, čo sa začne slovom „prečo", nemá konca. Jediné východisko je spraviť z odpovedí circulus vitiosus, dva-tri razy sa v ňom potočiť a ako v detskej hre „Kolo kolo mlynské" zakončiť to slávnostne: „Koleso sa polámalo a do vody popadalo, bum!"

— Lebo nie je v maminej izbe.

— A prečo nie je v maminej izbe?

— Lebo je tu.

Sláva! Kruh je uzavretý. To bolo rýchle! Triumfujem. Viem, že teraz môže nasledovať už len mechanické odrecitovanie tých istých otázok a odpovedí, až kým to chlapča nezunuje.

Ešte raz sme prebehli celou sériou, ale v tom sa Michal zbadal. Odmlčal sa a prešiel na inú koľaj.

— Ale keby nebola tu tá knižka?

Vidím, že treba trochu pozmeniť odpoveď, no cieľ musí byť vytvoriť nový kruh.

— Keby nebola tu, bola by inde.

— Keby nebola inde?

— Keby nebola inde, bola by tu.

— A keby nebola tu?

— Bola by inde.

Kruh je zas pevne zavretý. Michal nie je spokojný. Vracia sa k prvej príčine, teraz v kondicionáli:

— Prečo by bola inde?

— Lebo by nebola tu.

— Prečo by nebola tu?

Otázky a odpovede stávajú sa skoro nezrozumiteľnými. Cítim potrebu rekapitulovať.

— Pozri, Michal: keby nebola kniha tu, bola by inde; keď nie je inde, musí byť tu. Lebo keby nebola ani tu, ani inde, nebola by nikde a tak by si sa na ňu nemohol vôbec pozerať.

Myslel som, že som konečne celú disputu uzavrel. Michal sa odmlčal, kým si poprežúval moju odpoveď. A keď bol s prežúvaním hotový, obrátil sa na mňa; spola akoby čakal vysvetlenie, spola s výčitkou:

— Čo si to povedal, Andrej? — a ako Pilát, keď sa pýtal, čo je pravda, nečakajúc na odpoveď, obrátil sa a odišiel, ťahajúc za sebou vo vleku vypchatého somárika Nína a stískajúc pod pazuchou knižku o lietadlách.

BÁSNIK

(Milanovi R.)

Nie z mnohých kníh býva človek múdry,
zo slov, čo sadnú na dušu a voskom
zacelia jej rany...
Povedz raz deťom, jak básnik hovorí,
že človek je do Života zvaný,
aby v ňom zasadol ako hosť.
Keď básnik srdce otvorí,
(v básni sa zjaví spravodlivosť slova,
vidím už oči jak vlhnú
a to je znamenie ľudskosti),
zástupy povstanú, čo rozumejú piesni
a strasú zo seba okovy z olova.

Len neslúž slovom, vládni ním,
buď kráľom cností, ľudský pník,
čo rozkvitne každým zjavením.
Ja z diaľky vážim tvoje piesne
a mnoho čítam v nich. Hľa, básnik.

(1964) Marian Žiar

KAMALDULI NA SLOVENSKU

(Zobor, Červený Kláštor)

Michal Lacko, S.J.

Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti podnikol od roku 1952 dôkladnú reštauráciu Červeného Kláštora na Spiši, a pred nedávnom táto historická pamiatka bola otvorená i pre verejnosť. Žiaľbohu, nebola vrátená svojmu staročnému cieľu, slúžiť ako kláštor, ale v obnovených budovách je čiastočne umiestnené múzeum gotického umenia na Spiši, a čiastočne turistické stredisko.[1]) Obnova tohoto historického objektu vyvolala živý záujem o jeho predošlých obyvateľov: kartuziánov a kamaldulov. Nebudem sa tu zaoberať kartuziánskou a predkartuziánskou minulosťou Červeného Kláštora. Na Slovensku sa tým zaoberá J. Kútnik.[2]) Ja tu chcem podať dejiny kamaldulského obdobia tak Červeného Kláštora, ako aj kláštora na Zobore. Nimi som sa oddávna zaoberal, a teraz, z príležitosti obnovenia Červeného Kláštora, chcem tu predstaviť tento málo známy úsek cirkevných dejín Slovenska.

Pramene a literatúra

Doteraz sme málo vedeli o kamalduloch na Slovensku, hlavne z nedostatku prameňov. Obidva kláštory boli zrušené cisárom Jozefom II. roku 1782, ich majetok bol poštátnený a archívy rozchvátané. Archív Červeného kláštora bol vraj odvezený do Budapešti[3]), kým o archíve Zoborského kláštora nemáme zpráv.

Kamaldulský rád však je jedným z najviac centralizovaných rádov, a nakoľko nikdy nebol veľmi početný, Generálna kúria bola informovaná o všetkých vážnejších udalostiaach jednotlivých kláštorov, bdela nad zachovávaním rehoľnej disciplíny, ustanovovala predstavených a rozhodovala o jednotlivých mníchoch, ako aj o záležitostiach jed-

---

[1]) Turistická správa vydala propagačný leták s nadpisom: Múzeum Červený Kláštor. V ňom medzi čítame: „V časti objektu Červený Kláštor je novozriadený interhotel."

[2]) J. Kutnik, K predkartauziánskym dejínám Červeného Kláštora pri Dunajci: Nové Obzory 8, (Prešov 1966) str. 176-194.

[3]) E. Pavlík, Sprievodca Spišskou Magurou, str. 36.

notlivých kláštorov. Preto najvážnejším prameňom k dejinám kamaldulov na Slovensku je archív Generálnej kúrie. Až do konca XIX. storočia bol v pustovni Monte Corona (prov. Perugia), kým teraz je v pustovni Camaldoli, nad mestečkom Frascati, pri Ríme. Mal som možnosť prezrieť tento archív a uverejniť zosbierané pramene.[4]) Okrem zbierky čiste právnych dokumentov, týkajúcich sa osnovania, majetkov a iných záležitostí kláštorov, hlavným prameňom pre vnútorný život kláštorov sú Aktá generálnych kapitúl. Z nich som vybral všetko, čo sa týka našich dvoch kláštorov. Konečne z rôznych katalógov som zostavil súpis všetkých kamaldulských mníchov, ktorí zložili sľub v pustovni na Zobore pri Nitre ,alebo aspoň pochádzali z niekdajšieho Uhorska.

Okrem toto iné pramene nachádzajú sa aj vo Vatikánskom archíve, hoci nie je ich mnoho a týkajú sa tých cirkevno-právnych záležitostí, pre ktoré bol potrebný súhlas Svätej Stolice.

A nakoľko Červený Kláštor bol roku 1820 daný ako základina pre novoosnované prešovské gréckokatolícke biskupstvo, niektoré dokumenty aj predošlého obdobia dostali sa nevedno akou cestou do archívu tohoto biskupstva. S tým súvisi aj jeden rukopis v knižnici tohože biskupstva: Victor Ladomersky, Brevis historia Rubri Claustri, cum appendice de Claustro Varanoviensi. Rozsah 10 listov z r. 1875.

Literatúra o kamalduloch na Slovensku je tiež veľmi chudobná, a zaoberá sa hlavne architektúrou kláštorných stavieb a ich opisom. Doteraz sa mi podarilo zosbierať túto literatúru:

J. B. Mittarelli Costodoni, Annales Camaldulenses, 9 sväzkov in folio, začali vychádzať r. 1755. O kamalduloch na Slovensku sú zmienky v sv. VIII, str. 490-491; 534-540; 563-565; V sv. IX sú uverejnené štyri dokumenty týkajuce sa založenia našich dvoch kláštorov.

J. Vurum, Episcopatus Nitriaensis eiusque praesulum memoria. Posonii 1835. O biskupovi Blažejovi Jaklinovi a o jeho pozvaní kamaldulov na Zobor, viď str. 387-396.

V. Myskovszky, A lenchniczi zárdatemplom. AEUF 15 (1895), str. 223-229).

---

[4]) M. Lacko, Camaldulese Hermits in Slovakia: Slovak Studies Vol. 5 (Rome 1965). Po úvodnej štúdii následuje časť dokumentárna.

CAMALDULESE HERMITAGES IN FORMER AUSTRIA-HUNGARY
POLONIA
MORAVIA
SLOVAKIA
Červený Kláštor
RUBRUM CLAUSTRUM
ZOBOR
NITRA
BRATISLAVA
KALENBERG
AUSTRIA
WIEN
Dunaj
LANDSEE
LANSZER
MAJK
HUNGARIA
KAMALDULSKÉ KLÁŠTORY
V BÝVALOM RAKÚSKO-UHORSKU

=

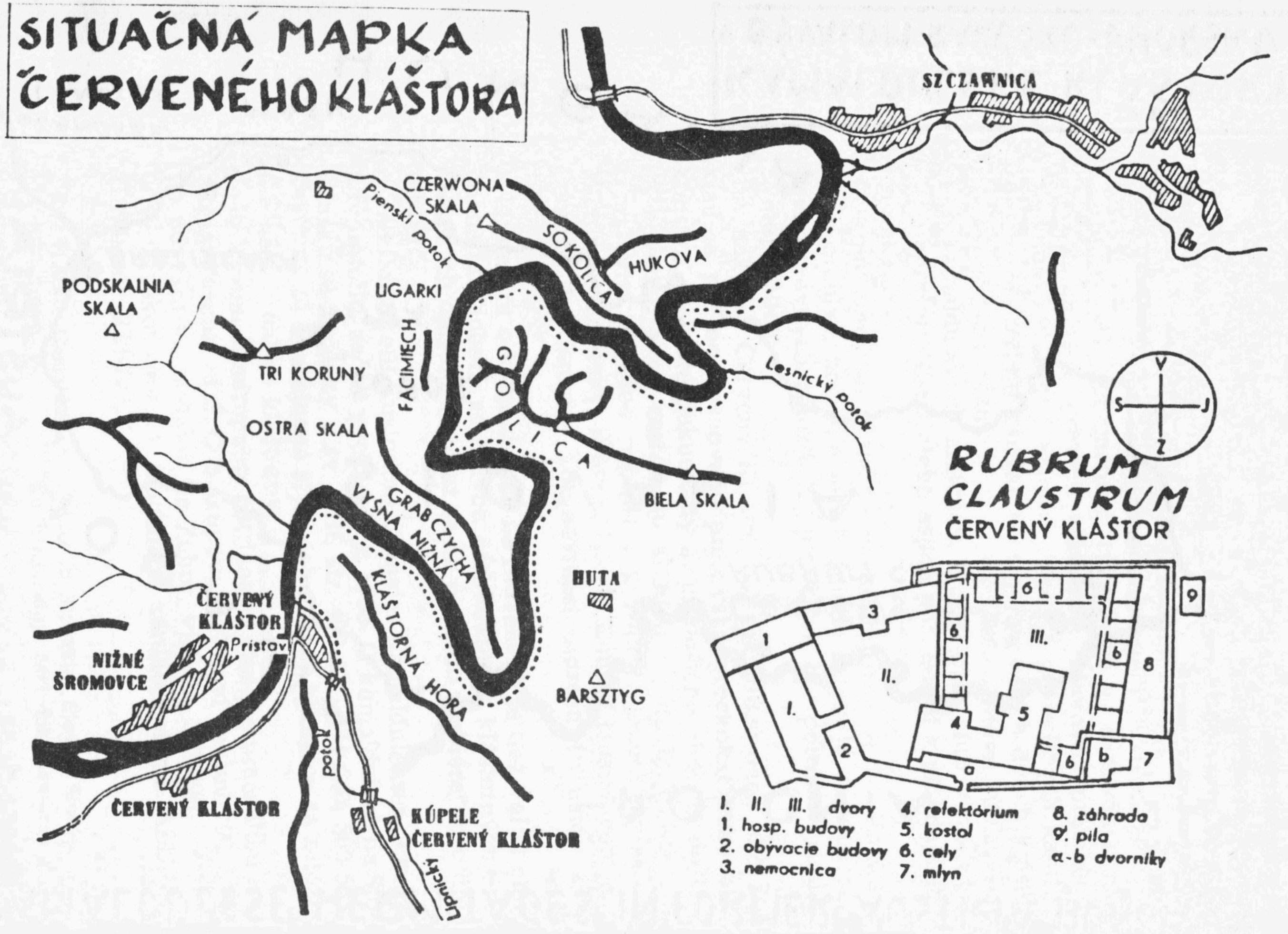
SITUAČNÁ MAPKA
ČERVENÉHO KLÁŠTORA
SZCZAWNICA
CZERWONA SKALA
Pienski potok
SOKOLICA
HUKOVA
PODSKALNIA SKALA
UGARKI
TRI KORUNY
FACIMIECH
GOLICA
Lesnický potok
OSTRA SKALA
BIELA SKALA
GRABCZYCHA
VYSNÁ NIŽNÁ
KLAŠTORNÁ HORA
HUTA
ČERVENÝ KLÁŠTOR
Pristav
NIŽNÉ ŠROMOVCE
BARSZTYG
potok
ČERVENÝ KLÁŠTOR
KÚPELE ČERVENÝ KLÁŠTOR
Lipnický
V
S
J
Z
RUBRUM CLAUSTRUM
ČERVENÝ KLÁŠTOR
I. II. III. dvory
1. hosp. budovy
2. obývacie budovy
3. nemocnica
4. refektórium
5. kostol
6. cely
7. mlyn
8. záhrada
9. pila
α-b dvorníky

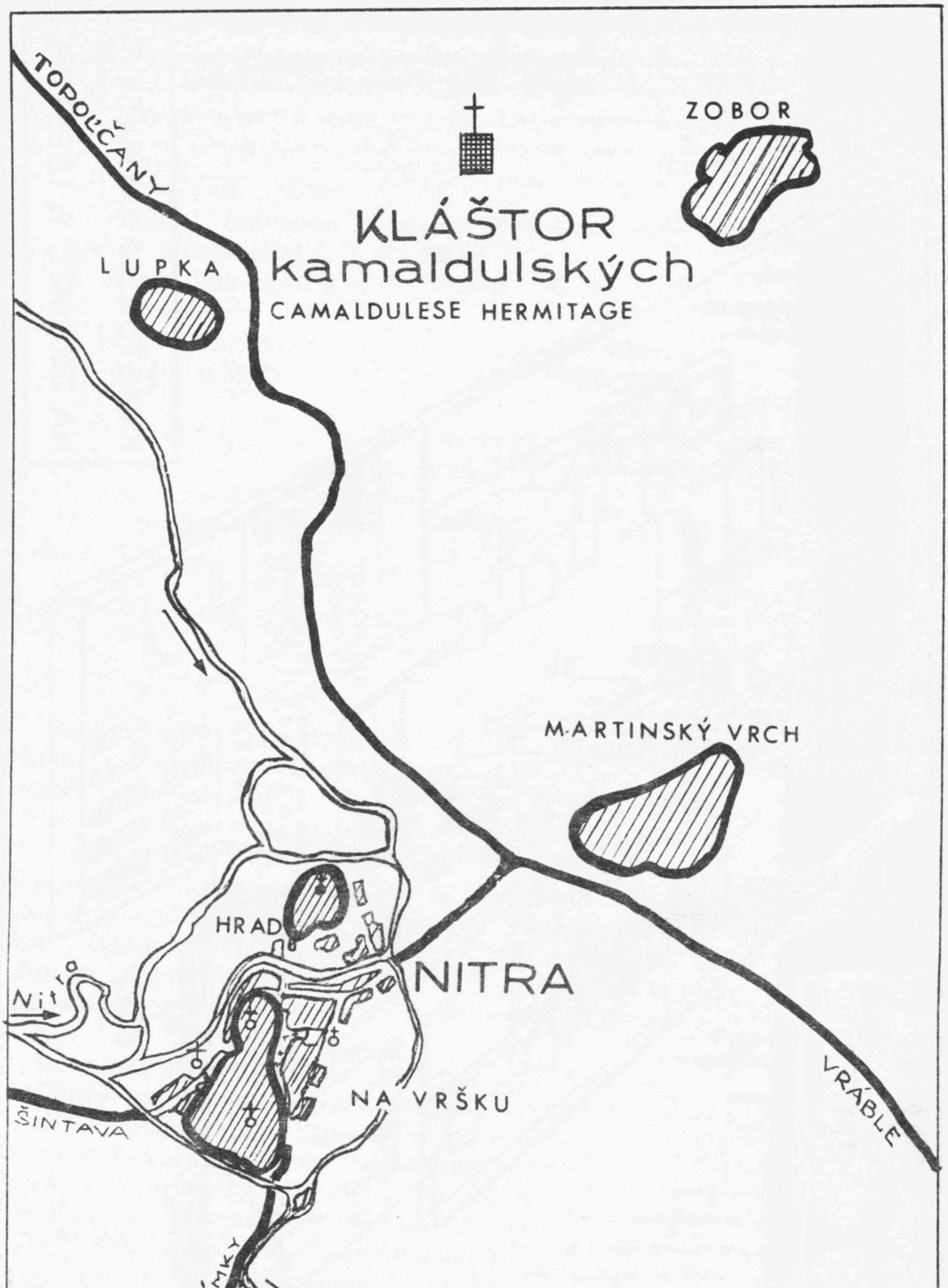
TOPOĽČANY
ZOBOR
KLÁŠTOR
kamaldulských
CAMALDULESE HERMITAGE
LUPKA
MARTINSKÝ VRCH
HRAD
NITRA
Nitra
NA VRŠKU
ŠINTAVA
VRÁBLE
N. ZÁMKY
0
1000 M

Zobor: CAMALDU-
LESE HERMITAGE

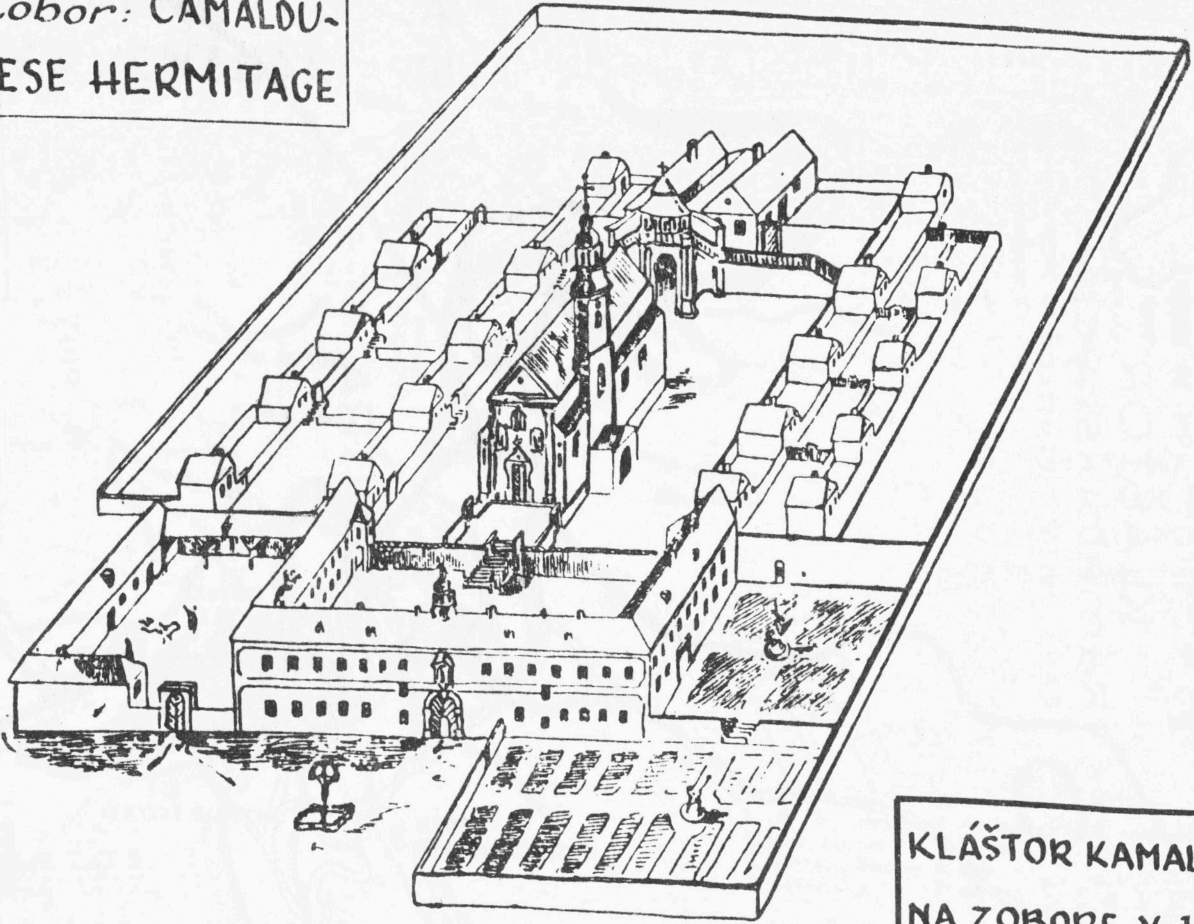

KLÁŠTOR KAMALDULSKÝCH
NA ZOBORE V 18. STOR.

IV

J. Lipták, Das Rote Kloster und Frater Cyprianus, Käsmark 1937.

V. Jankovič, Prvý slovenský preklad celého Písma svätého: Verbum I., (Košice, 1946-47) str. 22-23; a 50.

E. Pauliny, Na okraj kamaldulského Písma: Verbum I (Košice 1946-47) str. 272-276.

V. Menzel, Stavebná minulosť Červeného Kláštora: Pamiatky a múzeá 1954 č. 3, str. 69-74.

Š. Pisoň, Pieniny-Červený Kláštor, (32 strán) Bratislava 1955.

E. Pavlík, Sprievodca Spišskou Magurou. Vydalo telovýchovné nakladateľstvo. Bratislava 1955. O Červenom Kláštore str. 32-40.

L. K. Krofta, Údolím Popradu, Dunajca a aHornádu, Vlastivedno- turistický sprievodca. Vydala Osveta, Martin 1956. O Červenom Kláštore str. 94-98.

Dunajec-Červený Kláštor. Vydavateľstvo Šport, Bratislava 1960.

E. Petách, Červený Kláštor. Vlastivedný časopis XIV (Bratislava 1965), str. 181-2.

Kamaldulský rád

Kamaldulský rád založil roku 980 Sv. Romuald († 1027). Meno má od hory Camaldoli, nachádzajúcej sa v strednej Itálii, pri meste Arezzo, kde sv. Romuald založil jeden zo svojich kláštorov roku 1012. Nakoľko v tom kláštore sídlil hlavný predstavený rádu so svojimi činovníkmi, meno tohto kláštora prešlo na celý rád. Základom kamaldulkého zriadenia je regula sv. Benedikta; ale kým benediktíni sú „cenobiti", čiže zachovávajú spoločný život v kláštoroch, kamalduli sú „eremiti", čiže pustovníci, žijúci, nakoľko je to možné, osamote. Ba nateraz je to jediny pustovnícky rád v Cirkvi.

Po niekoľkých storočiach trvania niektoré kamaldulské kláštory upustili od prísneho pustovníckeho života a zaviedli spoločný život. Preto pobožný a učený mních blahoslavený Pavel Giustiniani († 1528) podujal sa na reformu pôvodnej pustovníckej disciplíny. Po určitom čase rád sa rozdelil na dvoje. Jedna časť pokračovala už v prijatom spoločnom živote a volajú sa kamaldulskí mnísi. Ich ústredným kláštorom je vyššiespomenutý kláštor na hore Camaldoli. Druhá časť nasledovala reformu B. Pavla Giustinianiho, a tí

sa volajú kamaldulskí pustovníci. Ich hlavným kláštorom bola pustovňa na vrchu Monte Corona pri meste Peruggia, v strednej Itálii. Koncom XIX. storočia však tú pustovňu museli zanechať a sídlo hlavného predstaveného sa prenieslo do pustovne nad mestečkom Frascati, neďaleko Ríma. Hneď tu pripomeniem, že kamalduli na Slovensku patrili do tejto druhej skupiny, čiže do Kongregácie Montis Coronae.[5])

Kláštory týchto kamaldulských pustovníkov sa volajú pustovne. Bývajú zakladané buď na temeni vrškov, alebo v hlbokých horských údoliach, vždy osamote, vo vzdialenosti aspoň niekoľko kilometrov od najblížškej obývanej osady. Na prvý pohľad taká kamaldulská pustovňa zdá sa byť malou dedinkou. Pozostáva z neveľkého počtu malých domkov rovnakého typu, oddelených od seba záhradkou a ohradených múrom. Uprostred stojí kostol a iné spoločné miestnosti ako kapitulná sála, knižnica, kuchyňa a jedáľňa. Táto posledná slúži iba na veľké sviatky, keď sa pustovníci schádzaju k spoločnému jedlu.[6]) Ináč pustovníci jedávajú každý vo svojej „cele" sám. Jedlo im prinesie na to určený brat a nechá ho na určenom mieste, odkiaľ si ho pustovník zoberie, takže nevidí ani toho, kto mu jedlo prináša. Hneď pri vchode do pustovne je väčšia budova pre hostí a návštevníkov. Okrem toho trochu ďalej sú hospodárske staviská a cintorín. Všetko to je okrúžené záhradou, lesom, po prípade poľami, a tak obohnané múrom. Z pozemkov však, čo sú ohradené múrom, by pustovníci nevyžili, a preto mávajú obyčajne nejaké iné základiny. Pri osnovaní nových pustovní sa vyžadovalo, aby základina bola dostatočná na uživenie aspoň 12 pustovníkov.[7])

---

[5]) Pri podpisoch kamaldulských pustovníkov za meno sa kladie skratka E.C.M.C., čo znamená: Eremita Camaldulensis Montis Coronae.

[6]) No aj počas jedla sú v tichosti a jeden z nich číta niečo nábožného a povzbudzujúceho.

[7]) Tu je rozdiel okrem ného medzi kamaldulmi a trapistami. Kým trapisti majú svoj majetok okolo kláštora a sami na ňom robia, základiny kamaldulov môžu byť aj ďaleko od kláštora, a pustovníci na nich nerobia. Ich ručná práca v záhradke alebo v lese je viacej zdravotného alebo rekreatívneho rázu, než aby zaistila hospodársku sebestačnoť pustovne. V novších časoch však sa stáva, že pustovne ostali bez dávnych základín, ktoré boli poštátnené, alebo ináč odňaté. A preto si pustovňa musí najsť iné zdroje výživy. Na pr. pustovňa vo Frascati má veľkú a modernú slepačiu farmu. A nakoľko pustovníci mäso nejedia, okrem vajec všetky kury odpredávajú, a takto sa hospodársky vydržiavajú.

Kamaldulskí pustovníci trávia väčšinu svojho času v samote svojej cely (malého domku). Tu sa venujú modlitbe, rozjímaniu, duchovnému čítaniu a štúdiu. Vo svojej záhradke se venujú aj ručnej robote. Zo samoty svojej cely vychádza pustovník pravideľne do kostola na spoločnú recitáciu breviára a spoločné bohoslužby. Počas obyčajných týždňov roku môžu sa pustovníci zísť dvakrát v týždni na spoločný rozhovor v záhrade alebo v lese. Sem môže prísť pustovnik aj na samotnú prechádzku, ah chce. Kamaldulskí pustovníci sa delia podľa klasického obyčaja na kňazov — otcov a na bratov. Tí prví sa venujú vyššie spomenutým duchovným cvičeniam, kým tí druhí viac ručnej práci, starajúc sa o spoločné potreby. Rúcho kamaldulských pustovníkov je biele.

Počas najväčsieho rozkvetu v XVII.-XVIII. storočí kamaldulská kongregácia Monte Corona mala okolo 25 pustovní a asi 400 pustovníkov. Teraz rád má 9 pustovni a asi 100 pustovníkov v týchto krajinách: Itália (5), Poľsko (2), Španielsko (1), a Spojené štáty americké (1).[8])

Kamaldulskí pustovníci v bývalom Rakúsko-Uhorsku

Zo života sv. Romualda je známe, že sa sám vydal okolo r. 1010 s 24 spoločníkmi do Uhorska, aby tam pohanom hlásal kresťanstkú náuku.[9]) Už došiel k hraniciam Uhorska, keď naraz tak onemocnel, že nemohol ďalej pokračovať. Keď sa mu stav zlepšil a pomýšľal pokračovať v ceste, znovu a znovu onemocnieval. Z toho uzatváral, že nie je vôľa Božia, aby v ceste pokračoval, a preto so siedmymi spoločníkmi vrátil sa do Itálie. Iní päťnásti pokračovali v ceste a vskutku v Uhorsku ohlasovali evanjelium, kým iní dvaja odišli inam.

Zvesť o ceste sv. Romualda do Uhorska rozniesla sa po kláštoroch strednej Európy, a nádej stretnúť sa s ním je pravdepodobne dôvodom, že sv. Andrej Svorád z Poľska vydal sa na cestu smerom na juh, do Panónie (okolo r. 1010), a keď sa s Romualdom nestretol, nevrátil sa už do Poľska,

---

[8]) Je to nová pustovňa, a to v štáte Ohio. Tohoto roku 1967 je práve vo výstavbe.

[9]) S. Petrus Damiani, Vita Sancti Romualdi: Acta Sanctorum Bollandiana Februarii tomus II, pp. 118.

ale ostal v kláštore sv. Hypolita na Zobore.[10]) Odtiaľ potom so svojím učeníkom sv. Benediktom-Stojislavom utiahol sa do samoty, na Skalku pri Trenčíne. Cirkevní dejepisci sa nezhodujú v tom, či ich treba považovať viac za benediktínov, alebo za kamaldulov.

Aj my necháme túto otázku stranou, lebo vskutku potom cez mnoho storočí nebolo v Uhorsku kamaldulov.

Dejiny kamaldulov v bývalom Rakúsko-Uhorsku začínajú sa už koncom XVII. storočia. Roku 1683, po víťaznej bitke pri Viedni, boli Turci premožení a vyhnaní z Uhorska. Na pamiatku víťazstva cisár Leopold I. založil na vrchu Kalenberg pri Viedni prvú kamaldulskú pustovňu v Rakúsko-Uhorsku. Prví pustovníci prišli sem z Itálie.

Prvú kamaldulskú pustovňu v Uhorsku a to na hore Zobor pri Nitre založil r. 1691 nitriansky biskup Blažej Jaklin, so svojím bratancom barónom Mikulášom Jaklinom z Lefantoviec. Roku 1700 bola založená druha pustovňa, zvaná Lanser, v župe Šopronskej. Nástupca Jaklinov, nitriansky biskáup Ladislav Maťašovský, vo svojej záveti z roku 1705 daroval kamaldulskému rádu Červený Kláštor na Spiši, aby tam založili pustovňu. To sa stalo r. 1710. A konečne roku 1733 gróf Jozef Eszterházy založil štvrtú pustovňu v Uhorsku, zvanú Majk, v Komárňanskej stolici, ale južne od Dunaja, teda v dnešnom Maďarsku.

Všetky tieto pustovne existovali až do roku 1782, keď boli zrušené spolu s inými kontemplatívnymi rádmi výnosom cisára Jozefa II. Ich majetok bol včlenený do Náboženskej základiny, a časom určený na iné ciele.

Počas skoro 100 ročného jestvovánia týchto 5 pustovníkláštorov tvorilo istú organizačnú jednotku, ktorú Akty generálnych kapitúl volajú „Eremi Nationis Germano-Hungaricae". Celý rád bol totiž rozdelený na 5 „Nationes": Ecclesiastica[11]), Neapolitana[12]), Veneta[13]), Polonica[14]), Germano-

---

[10]) H. Kapiszewski, Eremita Šwirad w Panonii: Nasza przeszlošč, Tom. X (Kraków 1959) str. 17-68 — J. T. Milik, Šwiety Šwerad. Roma 1966, str. 191.

[11]) Tvorili ju pustovne v Pápežskom štáte.

[12]) Pustovne v Kráľovstve Neapolskom.

[13]) Pustovne v Republike Venezia, čiže Benátky.

[14]) Pustovne v Kráľovstve Poľskom. Je zaujímavé, že v Poľsku sa udržali kamalduli od stredoveku až podnes. V XVIII. stor. tam bolo 5 pustovní.

Hungarica. Úmyselne som výraz „Natio" nepreložil, lebo ho nemožno preložiť dnešným významom „národ" alebo „národnosť". Výraz „Natio" používajú v zmysle stredovekom, kedy znamená štát. Teda vyššie citovaný latinský názov by sme mohli preložiť asi takto: „pustovne nachádzajúce sa v štáte Rakúsko-Uhorskom".

Pustovne prvých troch „Nationes", čiže dnešnej Itálie, boli pod direktnou kontrolou Najvyššieho predstaveného a jeho poradného sboru, ktorý je v Aktoch Generálnych kapitúl nazývaný Tribunal supremum. Dnes sa to volá Generálna kúria. „Natio Polonica", čiže pustovne v Poľsku, pre ich vzdialenosť od Monte Corony a pravdepodobne aj pre jazykovú ťažkosť, mali svojho vikára, ktorého poradný sbor, pozostávajuci z dvoch asistentov sa nazýva Vice-tribunal polonicum. Vikár bol autoritou medzi Hlavným predstaveným a jednotlivými pustovňami v Poľsku.

Generálna kapitula roku 1720 rozhodla ustanoviť podobné zriadenie aj pre pustovne Rakúsko-Uhorska: zriadila úrad vikára a dala mu ako pomocníka jedného asistenta. Títo sú volení priamo Generálnou kapitulou. Berúc do ohľadu národnostné zloženie členov, vikár mal byť raz Nemec, a raz „Hungarus". Keď vikár bol Nemec, asistent mal byť z inej národnosti a naopak. Sídlo vikára bolo v pustovni Kalenberg pri Viedni.

Táto organizačná jednotka vykazuje ešte jednu nepravideľnosť: mala totiž dva noviciáty: jeden v pustovni Kalenberg a druhý v pustovni na Zobore. Táto danosť bola podmienená tak isto národnostnými a rečovými ťažkosťami. Z noviciátu na Zobore mladí pustovníci boli posielaní do všetkých štyroch pustovní v Uhorsku. Keď vzrástol počet povolaní, a teda aj mladých pustovníkov, určených na kňazstvo, ktorí mali študovať bohoslovie ,bolo v Uhorsku zriadené zvláštne „Professorium", čiže bohoslovecké učilište, a to v pustovni Červený Kláštor na Spiši. Na čele učilišťa stál „direktor klerikov", ustanovený priamo generálnou kapitulou. Nakoľko však Červený Kláštor bol príliš od ruky, na samých hraniciach Uhorska, generálna kapitula r. 1769 potvrdila návrh preniesť sídlo učilišťa do pustovne Majk, ktorá mala viac ústrednú polohu. Červený Kláštor odvtedy bol určený pre svoju krásnu polohu ako zotavovňa pre chorých alebo miesto odpočinku pre starých pustovníkov.

Avšak táto organizačná jednotka, o ktorej hovoríme, skoro sa ukázala málo stabílnou. Už na Generálnej kapituli ro-

ku 1732 bola pretriasaná otázka národnostných sporov medzi pustovníkmi z Rakúska a z Uhorska, ktoré došli tak ďaleko, že pustovníci z Uhorska žiadali oddeliť sa od Nemcov a zriadiť osobitnú „Natio".[15]) Generálna kapitula v jednom dekréte odmietla také žiadosti, odsúdila národnostné spory a povzbudzovala pustovníkov, aby zotrvali v jednote a v láske i naďalej. Ba ešte viac: Generálna kapitula určila zvláštnu komisiu, ktorá mala sledovať celú otázka, a ak by sa dozvedela o nejakých „molimina", t.j. hnutiach podrývajúcich jednotu, mala to oznámiť Hlavnému predstavenstvu. Okrem toho, aby sa vyhlo národnostným sporom, Generálna kapitula si položila otázku, či by nebolo lepšie zrušiť noviciát na Zobore a posielať všetkých kandidátov na Kalenberg pri Viedni do noviciátu. Ten návrh sa neuskutočnil. Otcovia kapituly pravdepodobne nemali jasný pojem o národnostnej a jazykovej situácii v tejto časti Európy. Viackrát sa žalujú, že kým pustovníkov troch talianskych „Nationes" môžu ľahko prekladať podľa potreby z jedného miesta na druhé, „Natio Germano-Hungarica" robí im ťažkosti.

Situácia sa však nezlepšila a roku 1750 sa Generálna kapitula znovu zaoberala touto otázkou[16]) Cítila sa byť prinútená pripustiť jestvovanie národnostných sporov, a rozhodla, že v budúcnosti pustovníci, čo zložili sľúb na Kalenbergu,

---

[15]) Prvá zmienka národnostných sporov je už v Aktách Gen. Kapituly z roku 1730. Vtedy bol priorom pustovne na Kalenbergu pri Viedni P. Ladislav Radossányi (Nitriensis, z Radošinej?). Otcovia kapituly vyslovujú nesúhlas, že proti nemu vznikli tam „factiones" čiže protivné stránky, a upozorňujú pustovníkov: „quatenus ab omni deinceps nationalitatis vitio abstineant" (Viď Akty Gen. Kapituly r. 1730, Slovak Studies Vol. 5). V Aktoch Gen. Kapituly r. 1732 celá vec je širšieho rozsahu: „Ideo dicti Patres Definitores committunt... sub-tribunili Germaniae ac duobus aliis Patribus dictae Nationis... ut una simul diligenter inquirant de dismembratione Patrum Germanorum et Hungarorum, quam nonnuli facere molebantur; et quidquid invenerint atentatum nostro supremo tribunali Italico sincere fideliterque denuntient, ut hujusmodi malo illa valeat adhibere remedia, quae magis in Domino expedire censuerit" (viď Akty r. 1732, Slovak Studies Vol. 5)

[16]) „Cui malo cum paterna solicitudine et incumbentia opportune obviare nitentes, Nationibusque Germaniae et Hungaricae pacem et tranquillitatem providere cupientes, unanimi concensu decernimus... ut inposterum Patres et Religiosi nostri in Viennensi eremo professi, maneant in eadem eremo Viennensi; similiter professi in Hungaria maneant in eremis Hungariae..." (Akty r. 1750, viď Slovak Studies Vol. 5)

nemajú byť posielaní do Uhorska ,a tí, čo zložili sľúb na Zobore, nemaju byť posielaní do Rakúska. V niektorých prípadoch kapitula musela rozhodnúť, ku ktorej národnosti patrí ten či onen pustovník.

Doteraz sme spomínali iba vo všeobecnosti „Natio Hungarica". No ani ten pojem nevyjadruje niečo jednotného. Ako sme videli vyššie, dve pustovne zo štyroch sa nachádzali na dnešnom Slovensku, a preto veľku časť „Nationis Hungaricae" tvoria práve Slováci. Nakoľko všetci kandidáti pochádzajúci z Uhorska vstupovali do noviciátu v pustovni na Zobore, z rôznych katalógov zoborskej pustovne podarilo sa mi zostaviť súpis všetkých tých, čo tam zložili sľub a z iných katalógov som zosbieral ešte tých, čo inde zložili sľub, ale pochádzali z Uhorska.[17]) Za tých skoro 100 rokov čo kamalduli boli v Uhorsku, napočítal som 117 pustovníkov. V niektorých katalógoch sa mnohí označujú ako „Slavus", čo v danom prípade znamená „Slovák", ale aj z tých, čo sú označení ako „Hungarus", mnohí pochádzajú z čisto slovenských krajov. Podľa mojej mienky z vyššie udaného počtu asi polovica boli Slováci, kým v druhej polovici okrem Maďarov nachádzame aj niekoľko Nemcov, Moravanov, Slezákov, ba aj jedného z Belehradu v Srbsku. Viacej si o slovenskej otázke u kamaldulov povieme nižšie.

Pustovňa Sv. Jozefa na Zobore pri Nitre

Prvou kamaldulskou pustovňou na Slovensku bola pustovňa sv. Jozefa na Zobore pri Nitre. Nebola to prvá mníšska ustanovizeň na tomto mieste. Pustovňa stála totiž na tomže mieste, kde predtým bolo slávne benediktínske opátstvo sv. Hypolita. Založené okolo r. 1000, pretrvalo niekoľko storočí, až kým nezaniklo r. 1468. Tohoto roku kastelán nitrianskeho hradu Peter Koth zaujal opátstvo a mnísi sa rozpŕchli. Vtedajší administrátor nitrianskeho biskupstva, ostrihomský arcibiskup Ján Vitéz de Zredna u kráľa Mateja Korvína dosiahol, že majetky opátstva boli pripísané nitrianskemu biskupstvu.[18].) Odvtedy budovy opátstva pustli.

---

[17]) Viď. Dokument Nr. 37, vo vyššie citovanom mojom článku v Slovak Studies Vol. 5.

[18]) J. Hodál, Staré benediktinske kláštory na Slovensku: Katolícke Slovensko, Trnava 1933, str. 171-172. J. Vurum, Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria. p. 294.

Nitriansky biskup Blažej Jaklin spolu so svojím bratrancom barónom Mikulášom Jaklinom z Lefantoviec roku 1691 rozhodli sa založiť na hore Zobor kamaldulskú pustovňu.[19]) Biskup venoval na ten cieľ spustlé benediktínske opátstvo, ktoré mal na svoje trovy opraviť a doplniť novými budovami podľa kamaldulského obyčaja. Čo sa týka zaistenia výživy pustovníkov, bratanci si rozdelili povinosti napoly. Biskup mal sa postarať o výživu šiestich pustovníkov a jeho bratanec Mikuláš tiež o šiestich. Biskup hneď aj splnil svoj prísľub, dosiahnúc u cisára Leopolda I., aby dôchodky z bývalého cistercitského opátstva Piliš, ktoré on doteraz vlastnil, boli pripísané budúcej kamaldulskej pustovni na Zobore.[20])

Až keď takto boli zaistené nutné podmienky, ponukou sa zaoberala Generálna kapitula roku 1692.[21]) Kapitula ponuku prijala ,a keď k založeniu dala svoj súhlas aj Sv. Stolica, ostrihomský arcibiskup Cardinál Leopold Kollonič dekrétom zo dňa 14. marca 1693 úradne erigoval pustovňu sv. Jozefa na Zobore, patriacu kamaldulskej Kongregácii de Monte Corona. [22])

Skoro nato došli do Nitry a na Zobor prví pustovníci, počtom štyria. Prvým predstaveným bol Pater Don Ján Felix, Talián, rodom z Bologne.[23]) Z ostatných treba spomenúť P. D. Kajetána Starečka,[24]) Moravana, ktorý bol poslaný ako „gnarus linguae Illyricanae — znalý slovanského jazyka", mohol v prípade potreby spovedať Slovákov.[25]) Ako prvý klerik došiel na Zobor Ján Chrysostom Ureményi, rodák z Urmína pri Nitre, ktorý bude hrať veľmi dôležitú úlohu v ďalšej histórii.

---

19) Viď Dokument Nr. 1 vo vyššie citovanom mojom článku v Slovak Studies Vol. 5.

20) Viď Dokument Nr. 2 (v Slovak Studies Vol. 5).

21) Viď Akty Generálnej kapituly r. 1692 (v Slovak Studies Vol. 5).

22) Viď Dokument Nr. 4 (v Slovak Studies) Vol. 5).

23) P. D. Joannes Felix, Italus Bononiensis, natus 3 maji 1638, professus Monte Corona 2 julii 1658, obiit Viennae 29 sept. 1704.

24) P. D. Cajetanus Staretzek, Moravus Silckoviensis, natus 5 junii 1659, professus Viennae 4 decembris 1693, obiit Nitriae 13 martii 1709.

25) Zpráva je v Annales Camaldulenses Vol. VIII, p. 491, a autor hovorí, že ju dostal priamo zo Zobora, Všimnime si výrazu „lingua illyricana", ktorý iba veľmi konfúzne naznačuje že ide o slovenskú reč. P. Stareček zaiste hovoril po česky.

Biskup Blažej Jaklin zomrel roku 1696. Medzitým sa jeho bratanec Mikuláš, barón Lefantovský, stiahol, nechcejúc splniť svoj prísľub o zaistení výživy pre 6 pustovníkov. Až na zákrok Kardinála Kolloniča to urobil úradným dokumentom, potvrdeným nitrianskou kapitulou.[26]) Neskoršie roku 1761 iný člen tejže rodiny, Štefan Jaklin, titulárny biskup a kanoník ostrihomský, zanechal pustovni na Zobore určitý dar.[27]) Takto rodina Jaklin sa stala najväčším dobrodincom tejto poustovne. Základina na výživu pustovníkov mala ostať nedotknutá. Ak sa z nej však niečo použilo na nutné výdavky, Generálna kapitula okamžite zakročuje a nalieha, aby sa základina znovu doplnila.

Druhým predstaveným na Zobore bol vyššie spomenutý Pater Don Ján Chrysostom Urményi. [28]) On dokončil výstavbu pustovne, potrebné hospodárske budovy a ohrady, takže tkto pustovňa dostala vzhľad podobný ostatným pustovniam Kongregácie de Monte Corona. Vchod do pustovne bol popod hlavnú budovu, ktorá slúžila pre hostí a návštevníkov. Za ňou na nádvorí stál kostol, a za ním v štyroch radoch bolo 18 domkov, čiže pustovníckych ciel. Až keď všetko bolo vystavané, základina na výživu doplnená, pustovňa na Zobore bola rozhodnutím Generálnej kapituly z r. 1709 povýšená na stupeň Priorátu a bol tam ustanovený noviciát.[29]) Prvým priorom bol zvolený už spomenutý P. D. Ján Chrysostom Urményi. V obdobiach, keď nebol priorom, zastával úrad Učiteľa nováčkov. Zomrel ako prior na Zobore roku 1716. Iným významným priorom na Zobore bol P. D. Imrich Szilesy, ktorý bol roku 1725 zvolený za prvého Vikára „Nationis Germano-Hungaricae".

Ďalšie desaťročia vykazujú normálny pustovnícky život, so svojimi prednosťami a nedostatkami, ako každé ľudské dielo. Podľa kamaldulských predpisov jednotlivé pustovne sú kontrolované Vizitátormi, vyslanými z Generálnej kúrie. Tí potom majú podať zprávu o živote pustovní. Ak sú nejaké nedostatky, generálne kapituly okamžite zakročujú, aby tie nedostatky boli odstránené. Napr. viackrát sa prízvukuje ,aby novici v zoborskej pustovni boli oddelení a nestýkali sa s ostatnými pustovníkmi, podľa rádových pred-

---

[26]) Viď Dokument Nr. 5 (v Slovak Studies Vol. 5).

[27]) Viď Akty Generálnej kapituly r. 1761 (v Slovak Studies Vol. 5).

[28]) O ňom a o nasledujúcom viď podrobnejšie ďalej.

[29]) Viď Akty Generálnych kapitúl 1709-1710 (v Slovak Studies Vol. 5).

pisov. O iných vzhľadoch každodenného života v zoborskej pustovni povieme si nižšie.

Kamaldulská pustovňa na Zobore bola zrušená cisárom Jozefom II. Cisársky dekret prečítali na to ustanovení komisári zhromaždeným pustovníkom dňa 9. apríla r. 1782.[30]) Pustovníkom — kňazom, čo nechceli prejsť do dušpastierskej služby, bola prisúdená penzia. Majetok pustovne bol včlenený do Náboženskej základiny. Kým majetky boli použité na iné ciele, budovy pustovne pustli, rozpadali sa. Koncom XIX. storočia miesto niekdajšej pustovne odkúpil od štátu pre nitrianske biskupstvo biskup Augustín Roškoványi. V hlavnej budove, ktorá sa dosť dobre udržala, bol neskoršie zriadený hostinec a turistická útulňa. Okolo roku 1935 nitriansky biskup Karol Kmeťko dal budovu obnoviť a daroval ju Spoločnosti Božieho Slova, ktorá tu zriadila noviciát slovenskej provincie. Takto po tretí raz na Zobore začal prekvitať rehoľný život. Nakoľko si biskup Kmeťko želal, aby tam bol aj exercičný dom, Verbisti pristavili k starej budove nové krídlo. Medzitým v záhrade bolo vidno rumy iných budov niekdajšej kamaldulskej pustovne.

Avšak toto tretie obdobie rehoľného života na Zobore netrvalo dlho. Roku 1950 komunistická vláda zrušila všetky kláštory a rehoľníkov dala odviezť preč. Obnovený kláštor na Zobore stal sa potom ozdravovňou pre chorých na tuberkulózu, a tomu cieľu slúži až podnes.

Pustovňa sv. Antona v Lechnici, zvaná Červený Kláštor

Druhou kamaldulskou pustovňou na Slovensku bola pustovňa sv. Antona v Lechnici na Spiši, ľudovo nazvaná podľa farby svojich tehlových stavieb: Červený Kláštor (Claustrum rubrum).[31]) Leží v okrese Spišská Stará Ves, tam kde sa Lechnický potok vlieva do rieky Dunajec, teda na samej hranici Slovenska s Poľskom. Kedysi ležal na území obce

---

[30]) J. Vurum, Episcopatus Nitriensis eiusque praesuluum memornia, str. 396. Nakoľko autor J. Vurum sa stal klerikom v Nitre r. 1781, je možné, že bol očitým svedkom zrušenia zoborských kamaldulov.

[31]) V dokumentoch úradne sa nazýva: Eremus Sancti Antonii abbatis, de Valle Lechniz, alebo Claustrum Rubrum, alebo jednoducho: Eremus Scepusii (spišská pustovňa). Na pr. v Aktoch Gen. kapitúl, pri menovaniach predstavených sa udáva: Priore di Scepusio. Tak isto miesto mena Zobor, užíva sa: Priore di Nitria.

Lechnica, teraz spolu s bývalou obcou Šváby a s červenokláštorskými kúpeľami tvorí osobitnú obec, ktorá sa volá Červený Kláštor. Je to jeden z najkrajších krajov Slovenska, vyhlásený za Pieninský národný park.

Ani táto kamaldulská pustovňa nie je prvou mníšskou ustanovizňou na tomto mieste. Už roku 1319 bol tu založený kartuziánsky kláštor, ktorý prekvital až do XV. storočia. Roku 1431 husiti z Poľska vtrhli na Spiš a spálili kláštor. Kartuziáni hľadali vtedy útočište v inom kartuziánskom kláštore: Lapis refugii-Skala útočišťa v Slovenskom raji. Po krátkom čase sa znovu vrátili do Červeného kláštora, obnovili ho a pokračovali v svojom utiahnutom živote, až do polovice XVI. storočia. Po bitke pri Moháči r. 1526, keď o kráľovský trón Uhorska vznikol spor medzi Ferdinandom I. Habsburským a Jánom Zápoľským, nepokoje zasiahli aj Spiš. Viacerí šľachtici za nepokojov rozchytali majetky Červeného Kláštora a znepokojovali mníchov. Tým im urobili ďalší život nemožným. Konečne roku 1560 kartuziáni opustili Červený Kláštor, a nikdy viac sa doň nevrátili.

Roku 1563 cisár Ferdinand I. prisúdil Červený Kláštor aj s majetkami Spišskej Kapituli, aby tam za nepokojných časov kanoníci, spolu s uradnými listinami im zverenými, mohli nájsť útočište.[32]) No už o šesť rokov ten istý cisár zmenil mienku a Červený Kláštor daroval Gašparovi Magocsymu za pomoc cisárovi vo vojne. Neskoršie tie majetky vlastnili viaceri šľachtici, ako Štefan Thököly, Juraj Horváth z Plavča, a roku 1625 cisár Ferdinand II. ho za 35.000 zlatých dal do úžitku Pavlovi Rákóczymu, šarišskému županovi. Od rodiny Rákóczy kláštor a majetok odkúpil r. 1699 bývalý spišský prepošt a vtedy už nitriansky biskup Ladislav Maťašovský, ktorý v svojom testamente r. 1705 daroval ho kamaldulskému rádu, aby tam zriadili pustovňu.

Prevedenie tejto poslednej vôle biskupovej sa odtiahlo, lebo počas povstania Františka II. Rákóczyho jeho general František Bertóthy zaujal znovu kláštor a majetky. Až po skončení povstania r. 1707 mohlo sa uvažovať o prevedení záveti biskupa Maťašovského.

Roku 1709 boli vyslaní z Kalenbergu pri Viedni dvaja pustovníci: Ján Morelli, prior, a Imrich Szilesy ,aby osobne navštívili Červený Kláštor, na mieste zistili stav vecí, a refe-

---

[32]) Tento, (Nr. 9) ako aj dokument Ferdinanda II. (Nr. 10) viď v Slovak Studies Vol. 5).

rovali hlavnému predstavenému. Ponuka obnoviť novú pustovňu bola pretriasaná a prijatá na Generálnej kapituli roku 1710, a toho samého roku kamalduli prevzali a osadili Červený Kláštor.[32]) Generálna kapitula poverila zoborského priora Jána Chrysostoma Urményiho, aby previedol obnovu a adaptáciu jestvujúcich stavieb a dostaval nové budovy, hlavne pustovnícke cely, aby všetko vyhovovalo požiadavkám kamaldulských predpisov. Jediná cela, ktorá sa dodnes zachovala v pôvodnom stave, nesie nápis 1719.

Znovuobsadenie Červeného Kláštora nešlo však tak hladko, ako sa predpokladalo. Viaceré majetky, ktoré kedysi patrili kartuziánom, boli v rukách šľachticov a tí veľmi neradi sa ich zriekali ,takže musel v tej veci zasiahnuť sám cisár Karol VI.[34]) Okrem toho nebola vyjasnená právna pozícia kartuziánskeho rádu. V dokumente cisára Ferdinanda II., ktorým roku 1625 dal kláštor do úžitku rodiny Pavla Rákóczyho, stála klauzula, že ak táto rodina bude chcieť kláštor s majetkami odpredať, prvenstvo kúpy majú kartuziáni, ako niekdajší jeho majitelia. Kamalduli sa dali spýtať kartuziánov, či ešte reflektujú na odkúpenie kláštora, a tí povedali že hej, ale iba neskoršie, lebo nateraz nemajú 35.000 zlatých. Kamalduli bola nerozhodní, či ostať a či nie; tým viacej, že nechceli prestavovať starý kláštor, ak ho potom budú musieť odstupiť kartuziánom. Po dlhých vyjednávaniach konečne zasiahol cisár Karol VI., ktorý diplomom z r. 1720 rozhodol spor, prisúdiac konečnoplatne Červený Kláštor kamaldulom.[35])

Až potom kamalduli dokončili výstavbu a zaviedli uplné zachovávanie predpisov. Pokračovali v znovuzískavaní predošlých kartuziánskych majetkov, čo im spôsobilo aj nemalé ťažkosti a nepríjemnosti. Medzi týmito majetkami boli na pr. obce Spišská Stará Ves, Lechnica, Malá Franková, ba aj na vzdialených Tokajských kopcoch mali vinice. Ako vlastník vyššiespomenutých obcí, kláštor bol aj patrónom tamojších fár. Okolo r. 1760 medzi kláštorom a farárom zo Spišskej Starej Vsi, Františkom Ujfalussym, vznikol spor ohľadne troch lúk a akéhosi desiatku. O tom máme zachovaných via-

---

[33]) V jednom neskoršom dokumente sa udáva, že to bolo 10. marca 1710 viď. Dokument Nr. 26, Responsum 2 v Slovak Studies Vol. 5)

[34]) Viď dokument Nr. 21 (v Slovak Studies Vol. 5).

[35]) Patričné dokumenty k celej tejto otázke Nr. 16-23) viď v Slovak Studies Vol. 5.

cej spisov. Z nich sa dá usúdiť, že vtedajší spišský prepošt biskup Karol Zbiško postavil sa na stranu farárovu.[36])

Prvým predstaveným (superiorom) Červeného Kláštora bol pater Don Matúš Kraus, sliezsky Nemec, ktorý sa potom vrátil do pustovne na Kalenbergu a tam zomrel roku 1756.[37]) Generálna kapitula roku 1722 usúdila, že Červený Kláštor je už natoľko zriadenou pustovňou, že môže byť povýšená na stupeň priorátu. Sv. Stolica, poprosená o schválenie toho rozhodnutia, prikázala ostrihomskému arcibiskupovi, aby previedol tam kanonickú vizitáciu, či všetky požiadavky podľa konštitúcií rádu sú splnené. Arcibiskup ostrihomský, kardinál Christián Augustus, knieža saské, poveril vizitáciou dvoch spišských kanoníkov a na základe ich priaznivej zprávy dekrétom zo dňa 29. mája 1724 vyhlásil pustovňu Červeného Kláštora za riadny priorát.[38])

Ako bolo vyššie spomenuté, v rokoch 1745-1769 bolo zriadené v Červenom Kláštore „Professorium", číže teologické učiliste pre mladých kamaldulských pustovníkov. Po jeho prenesení do pustovne Majk (v komárňanskej stolici), Červený Kláštor pre svoju peknú polohu bol určený za ozdravovňu nemocných a za útulok starých pustovníkov. Vskutku v katalógu zomrelých zisťujeme, že viacej pustovníkov umrelo v Červenom Kláštore než v iných „uhorských". Asi v súvislosti s tým treba brať i jestvovanie slávnej lekárne v Červenom Kláštore pod správou brata Cypriána. Niektoré nádoby a zariadenia tejto lekárne sú zachované a nachádzajú sa v Tatranskom múzeu v Poprade. Brat Cyprian, ktorého priezvisko v úradnom katalógu je zapísané Jaisge, bol rodom Slezák, z obce Polkvice. Narodil sa r. 1724, sľub zložil na Zobore r. 1753, a zomrel r. 1775. Pod jeho menom je známy aj veľký herbár, umiestený tiež v Tatranskom múzeu. Zbieranie rastlín súvisí asi s jeho zamestnaním ošetrovateľa chorých a lekárnika v kláštornej lekárni.[39])

---

36) Patričné dokumenty k celej tejto oázke (Nr. 26-31) viď v Slovak Studies Vol. 5.

37) P. D. Mathaeus Kraus, Silesius Knisplensis. Natus 27 junii 1686, professus Viennae 21 januarii 1707, obiit Viennae 12. martii 1756.

38) Viď dokument Nr. 24 (v Slovak Studies Vol. 5).

39) O bratovi Cypriánovi máme tieto údaje: Frater Cyprianus Jaisge, Silesius Polkvicensis, Natus 28 juli 1724, profesus Nitriae 13 sept. 1753, obiit Scepusii 1775. V turistických sprievodcoch sa o ňom hovorí: „Zachovala sa o ňom aj povesť, že lietal na akomsi primitívnom lietadle,

Život v kamaldulských pustovniach

Na počiatku sme už podali krátky prehľad života pustovníkov v kamaldulských pustovniach. Obyčajne je tam veľmi málo udalostí, ktoré môžu zaujímať verejnosť. Predsa však v Aktách Generálnych kapitúl máme zachované autentické zápisy o živote v našich pustovniach. Z nich tu chceme uviesť aspoň niekoľko zaujímavostí.[40])

Ideál kamaldulského života je tak vysoký, že slabosť ľudská aj pri najlepšej vôli hľadá a nájde všelijaké spôsoby ako uniknúť pred ťažkosťami. Tým sa však prestupujú kamaldulské predpisy. O ich zachovávanie dbajú zvlášť vyslaní vizitátori, ktorí potom referujú hlavnému predstavenstvu, a na Generálnych kapitulách sa diskutuje ako napraviť priestupky a dokonale zachovávať predpisy.

Najväčší priestupok, ktorý zaznamenávajú Akty Generálnej kapituly r. 1765, týka sa Červeného kláštora, a pozostáva v tom, že vtedajší prior P. D. Imrich Podhorský, ako aj jeho predchodca P. D. Peter Damiani Niklos, dovolili celej pustovni jesť mäso. Tento priestupok ospravedlňovali nedostatkom rýb v tom kraji. Generálna kapitula neuznala túto výhovorku, priora P. Imricha Podhorského pozbavila úradu ,a vizitátorom nariadila, aby sa všemožne postarali o nápravu.

Inokedy sa Generálna kapitula veľmi pozastavila nad tým, že predstavení kupovali a dávali šiť habity pustovníkov z jemného bieleho súkna, dovezeného z Holandska a z Anglicka, kým konštitúcie predpisujú, že habity majú byť z hrubej vlny. Dovozom súkna z cudziny najviac sa zaoberal predstavený na Zobore, ktorý ho potom iným pustovniam predával s určitým ziskom. Generálna kapitula sa stroho postavila proti tomuto spôsobu a zakázala predstavenému kupovať viacej látky než jeho poddaní spotrebujú.

Nakoľko pustovňa na Zobore nebola príliš ďaleko od Viedne, stávalo sa, že pustovníci niekedy cestovali až tam na vyriadenie rôznych záležitostí. Generálna kapitula im vyčí-

---

ktoré si sám zostrojil (akýsi klzák). Podľa povesti letel z Troch Korún do Spišskej Belej" (E. Pavlík, Sprievodca Spišskou Magurou, str. 40). Berúc do ohľadu život kamaldulských pustovníkov, niečo podobného sa mi zdá veľmi málo pravdepodobné.

[40]) Všetky podrobnosti sú čerpané z Aktov Generálnych kapitúl, ako som ich uverejnil v Slovak Studies Vol. 5, dokumenty Nr. 33-36.

ta, že chodia semtam po uliciach Viedne, chodia jesť, ba aj prenocovať u známych súkromníkov ,čo je na pohoršenie v meste. Generálna kapitula prízvukuje, že neslobodno odísť z pustovne iba vo veľmi výnimočných prípadoch, a keď už treba ísť do Viedne, vždy musia ísť aspoň dvaja pustovníci spolu, nemajú sa zdržovať u súkromných ľudí, ale musia zajsť na nocľah do pustovne na Kalenbergu. O. P. D. Ladislavovi Radossányimu, ktorý bol aj „Vicarius Nationis Germano-Hungaricae", bolo oznámené, že aj po skončení svojho úradu často vychádza z pustovne na Zobore a chodí kade-tade. Generálna kapitula mu nariadila, aby sa okamžite, najkratšou cestou odobral do Červeného Kláštora, ktorý nebude smieť opustiť počas dvoch rokov.

S veľkým prekvapením sa otcovia Generálnej kapituly dozvedeli, že v niektorých pustovniach pustovníci slávia svoje narodeniny prijímajúc návštevy a tráviac celý deň rozhovormi a jedením v hosťovskom dome. Toto sa čo najprísnejšie zakazuje. Tak isto sa zakazuje ,aby pustovníci mali v celách príručné strieborné hodinky atď.

Ešte čo sa návštev týka, Generálne kapituly znovu a znovú prízvukovali, aby sa zachovávali predpisy, ktoré dovoľujú ženám iba tri razy v roku vstup do pustovne, a to iba do kostola. Tie tri dni sú stanovené hlavným predstavenstvom pre jednotlivé pustovne. Avšak nitriansky biskup Ladislav Adam Erdődy, a taktiež potomci Mikoláša Jaklina, odvolávajúc sa na práva zakladateľov, znovu a znovu sa domáhali, aby mali aj ženy v ich sprievode prístup do pustovne na Zobore. Biskup Erdődy si vymohol aj odporúčajúci list Apoštolského nuncia vo Viedni. Až vtedy Generálna kapitula trošku ustúpila v tom zmysle, že ženy v biskupovom sprievode mohli vstúpiť do kostola a do hosťovského domu, a tam im mohlo byť poslúžené „pôstnym jedlom".

V tomto bode disciplíny Generálne kapituly stále prízvukovali,že ženy nesmú byť najaté do práce v záhrade alebo na iných miestach, viditeľných z pustovne. Tak isto nesmeli byť vzatí do služby mládenci mladší než 20 rokov, a tak isto aj tí, čo dosiahli 20 rokov mohli byť prijatí ako kandidáti pre vstup do noviciátu.

Iný bod disciplíny sa týka knižnice. Tá má slúžiť všetkým pustovníkom. No vizitátori referovali Generálnej kapituli, že niektorí pustovníci si poznášali do cely príliš veľa kníh, a to nie aby ich čítali, ale viacej na okrasu, aby sa zdali

učenejšími. Generálna kapitula nariadila knihovníkom, aby prezreli všetky cely a vrátili všetky knihy do knižníc, a v budúcnosti aby dozerali, či niekto berie prílis veľa nkíh. Tak isto dala rozkaz, že sa knihy nesmú požičiavať von z pustovne.

Takto by sme mohli pospomínať ešte rôzne iné priestupky proti reguli, ale toto nech stačí, aby sme si urobili obraz o tom, ako predstavenstvo rádu bdelo nad dokonalým zachovávaním reguly a ako sa snažilo okamžite zakročiť a postarať sa o nápravu aj v najmenších priestupkoch.

No neboli by sme spravodliví, keby sme spomínali iba priestupky. V Aktách Generálnych kapitul máme zaznamenané aj povzbudzujúce stránky kamaldulského života. Zaiste nehovorí sa o obyčajnom dennom živote, ktorý sám v sebe vyžaduje veľa sebazapierania, a predpokladá sa ako vec normálna. Zaznamenané sú príklady, čo presahujú normálny stupeň. Tu treba spomenúť, že aj v pustovniach na Slovensku boli pustovníci „reclusi-samotári". Reklusia je vyšší stupeň asketického života, keď samotár sa oddelí a uzavrie do úplnej samoty, tak že (okrem predstaveného) nemá styk s nikým, ostávajúc po celý čas samotný vo svojej cele. Nechodí ani na spoločné bohoslužby do kostola, ale odbavuje si ich sám vo svojej cele. Podľa kamaldulských predpisov pustovníci nemôžu si sami v tejto veci rozhodnúť, ale kto sa na to cíti byť povolaným, musí podať prosbu hlavnému predstavenstvu, a o jeho prosbe sa rozhoduje na Generálnej kapituli. V pozitívnom prípade toto povolenie sa dáva iba v jednej kapituli. Pre druhú kapitolu predstavený má podať referát o samotárovi, a ten musí predložiť novú prosbu, ak chce mať predlžený tento spôsob života.

Prvý prípad samotárstva máme r. 1726 na Zobore, keď o to požiadal P. D. Kajetán. Tento ostal zatvorený za viac než 14 rokov. Roku 1736 podobné privilégium bolo dané P. D. Henrikovi, ale pre určité príčiny po roku mu bolo rozkázané, že má prestať a vrátiť sa do normálneho života s ostatnými pustovníkmi. Roku 1755 je spomenutý ako samotár P. D. Basil ,roku 1769 P. D. Tomáš a r. 1777 P. D. Martin.

Ešte inou vecou sa zaoberali Generálne kapituly. Stávalo sa totiž, že niektorí pobožní mužovia žiadali si utiahnuť sa na starosť do pustovne, aby tam v tichosti a pobožne mohli prežiť posledné dni svojho života. Takí sa v Aktách volajú „convictores". Obyčajne odovzdali predstavenstvu pustovne svoj majetok s tým, aby sa o nich pustovňa starala až do

smrti ,a po ich smrti ich majetok pripadol pustovni. No všetko muselo byť presne dojednané a zmluvou potvrdené, aby v prípade nedorozumenia veci boli jasné. Tak roku 1715 žiadal si byť prijatý do Červeného Kláštora kňaz Ján Augustini, roku 1738 titulárny biskup Žigmund Kapy a r. 1761 do pustovne na Zobore istý laik Juraj Hodossy. Aj prijatie stálych omšových fundácií za mŕtvych muselo byť zmluvne dohovorené a potvrdené Generálnou kapitulou.

Kamalduli a slovenský náboženský a kultúrny život

Ako sme sa na počiatku zmienili prví kamalduli na Slovensku boli Taliani, Nemci a Česi. Keď sa zakladala pustovňa na Zobore, v tom čase na Kalenbergu pri Viedni už bolo niekoľko pustovníkov pochádzajúcich z Uhorska, medzi nimi dvaja, ktorí potom hrali dôležitú úlohu v organizovaní a rozvoji kamaldulov v Uhorsku. Jeden z nich bol Pater Don Imrich Szilesy,[41]) Maďar, rodom z Küllő, v župe Šopronskej. Zastával úrad priora, učiteľa nováčkov, a potom bol zvolený za prvého vikára pre Rakúsko-Uhorsko. Druhý sa volal Ján Chrysostom Urményi,[42]) rodom z Urmína (Urmény) pri Nitre. Napriek maďarskej forme svojho priezvyska, vzhľadom na to, že pochádzal zo slovenského kraja, môže byť Slovák .Už ako klerik bol poslaný do pustovne na Zobore, kde potom zastával viackrát úrad superiora, priora a učiteľa nováčkov. Jemu bolo zverené zriadenie pustovne v Červenom Kláštore. Zomrel na Zobore roku 1716.

Keď Generálna kapitula roku 1710 prijala ponuku zriadiť pustovňu v Červenom Kláštore, v úradnom dokumente sa hovorí, že táto pustovňa sa prijíma pre dobro všetkých „nácií" Kongregácie Montis Coronae. To znamená, že tam mohli byť poslaní tak Taliani, ako Nemci, Maďari a iní. Ako sme už spomenuli, otcovia Generálnej kapituly asi nemali pojmu ako vyzerajú národnostné pomery v tom kraji, v akej reči sa tam hovorí, atď. Pravdepodobne boli ešte presvedčení o kultúrnej jednote stredovekej Európy, alebo aspoň o kultúrnej jednote Uhorska.

---

41) P. D. Emerices Szilesy, Hungarus Külöjensis ,natus 23 febr. 1861. profesus Viennae 4 augusti 1708, obiit Nitriae 7 dec. 1740.

42) P. D. Joannes Chrysostomus Urményi, Hungarus Urményensis, natus 14 sept. 1763, professus Viennae 2 julii 1696, obiit Nitriae 19. nov. 1716.

Biskup — zakladateľ Ladislav Maťašovszký, ktorý bol prv spišským prepoštom, mal jasnejšie pojmy, keď vo svojej záveti odporúčal kamaldulom, aby do svojho rádu prijímali „filios patriae", to jest kandidátov z toho kraja, čiže Slovákov. Ako dôvod tejto svojej rady udáva, že domáci kamalduli nájdu väčšiu priazeň u okolného ľudu a s väčšou starostlivosťou budú dozerať na svoj kláštor a k nemu patriace majetky.[43])

A vskutku, skoro po príchode kamaldulov do Nitry, nachádzame v tajomšom noviáte „filios patriae". Z rôznych katalógov nachádzajúcich sa v archíve Generálnej kúrie vo Frascati zostavil som súpis všetkých kamaldulov, čo buď pochádzali z Uhorska, buď sľub zložili na Zobore.[44]) Takých pustovníkov bolo 117. Z nich 110 zložilo sľub na Zobore. Z celkového počtu 117, berúc do úvahy miesto ich narodenia, usudzujem, že asi polovica boli Slováci. V druhej polovici máme Maďarov, a niekoľko Nemcov, Moravanov, Slezákov, ba aj jedného z Belehradu, v Srbsku. V jednom katalógu z roku 1738 mnohí su označení ako „Slavus", čo v danom prípade môže znamenať iba „Slovák". Ale aj medzi tými, čo sú označení ako „Hungarus", nachádzajú sa zrejme viacerí Slováci. V iných katalógoch všetci pochádzajúci z Uhorska sú označení ako „Hungarus", ba v Aktoch Generálnych kapitúl všetci patriaci do „Natio Germano-Hungarica" sú označení ako „Tedesco", to jest „Nemec". Niektorí Slováci majú maďarské mená, ako už vyššie spomenutý P. Ján Chrysostom Urményi, alebo P. Tadej Merés[45]), alebo Izidor Czabai[46]), alebo Baltazár Szenesy[47]), ale pekný počet má typické slovenské mená ako na pr. P. Pachomius Šimonovič[48]), P.

---

[43]) „Ut autem stabiliores ibidem fiant, Patriae filios in gremium sui suscipiant, qui etiam majorem favorel populi, quam etiam sedulio-rem curam bonorum Claustri sint habituri. Viď dokument N. 11 (v Slovak Studies Vol. 5).

[44]) Viď dokument N. 37 (v Slovak Studies Vol. 5).

[45]) P. D. Thaddeus Merés, Slavus Arvensis (Slovak z Oravy).

[46]) P. D. Isidorus Czabai, Hungarus Czabaiensis (rodák z Cabaja pri Nitre).

[47]) P. D. Balthasar Szenesy, Slavus Szakolczensis (rodák zo Skalice).

[48]) P. D. Zachomius Simonowiz, Slavus Guttiensis (rodák z Guty, teraz Kollárovo na žitnom ostrove?). Je to prvý Slovák kamaldul, ktorého som zistil Narodil sa 5 februári 1642, sľub zložil v Bielanoch (Poľsko), zomrel vo Viedni 28 dec. 1726.

Martin Slávik, P. Silván Soják, P. Tibor Lehocký, P. Kazimír Petráš, P. Emerám Paukovič, P. Imrich Podhorský, P. Michal Klenovič, P. Ambroz Petrikovič, P. Alexander Benčík, P. Kolumbán Maťašovský, P. Oddo Liška, P. Hilarion Ščasný, P. Onofrej Zovinec, P. Hyacint Benkovič, P. Augustín Peterec, Fr. Melchior Beňačka, Fr. Urban Horvát, Fr. Theobald Čarnogurský, Fr. Lukáš Uhlár a P. Romuald Hadbavný, o ktorom si povieme viacej nižšie.

Rehoľné mená okrem základných kresťanských svätých ako sú apoštoli, berú sa hlavne z histórie mníšskeho života vo všeobecnosti ,a kamaldulského zvlášť (Romuald, Peter Damiani, etc). No okrem toho v noviciáte na Zobore niektorí pustovníci dostali mená „uhorské" (Ladislav, Vojtech, Tibor, Žigmund, Imrich), niektorí „poľské" (Stanislav, Kazimír) a niektorí mená nitrianskych svätých (Emerám, Andrej Svorád).[49])

Okrem vyššie spomenutého Katalógu pustovníkov z roku 1738 ,nikde inde sa v archívnych prameňoch nenachádza meno Slovák, alebo zmienka o slovenskej národnosti.[50]) Aj vo vyššie spomenutom hnutí o rozdelenie „Nationis Germano--Hungarciae" vždy sú partneri iba „Germani" a „Hungari". Ani to nevieme, aky bol spoločný jazyk v pustovni na Zobore. Zaiste úradné akty viedli po latinsky, a ináč pustovníci — kňazi asi všetci vedeli po maďarsky. Ale či sa Maďari naučili po slovensky, je málo pravdepodobné.

V archívnych prameňoch týkajúcich sa Červeného Kláštora, keď išlo o majetkový spor so spišskostaroveským farárom[51]), máme zaznamenané mená predošlých farárov: Michal Repkovič, Fabricius, Kren (Chren?), Gallovič, Závadský, Záborský, Švábik, a ten s ktorým bol spor, volal sa František Ujfalussy. Tak isto máme zaznamenané mená lúk a honov, o ktoré bol spor: Dluhša Luka, Rezniček, v Klenajne, Halta, Jordanec a pod. a mená svedkov, čo boli vypočutí v tom spore: Vojtech Janík, Šimon Šaljeta, Martin Koltanič, Vojtech Fedja, Jakub Značek, Vojtech Bukovský, Ján Lip-

---

[49]) Fr. Andreas Zoerardus Halácsy, Hungarus Halácsiensis (Haláčovce, okres Bánovce nad Bebravou).

[50]) Iba nepriamo je zmienka vtedy, keď sa hovorí, že medzi prvými pustovníkmi poslanými na Zobor bol P. Kajetán Stareček, Moravan, „linguae Illyrecanae gnarus", aby mohol v prípade potreby spovedať po slovensky.

[51]) Viď dokumenty Nr. 26-31 (v Slovak Studies Vol. 5).

kovský, Jozef Slivka, Vojtech Rusinák. Zaráža početnosť mena Vojtech. To sa vysvetlí susedstvom Poľska, kde toto meno bolo veľmi časté. Ba v jednom dokumente je spomenutý iný svedok: Vojtech Kramer.. On vypovedal, že keď bol mladý, jeho otec idúc raz okolo spornej lúky, mu povedal: „Vidíš Vojtuš, táto lúka patrí pánom kláštorníkom . . .". Všimnime si tu poľskú formu deminutívu: Vojtuš. Ináč však naši kamalduli nemali skoro žiadnych stykov a kamaldulmi poľskými.[52])

Jeden kamaldul sa natrvalo zapísal do slovenských kultúrnych dejín. Je to Pater Don Romuald Hadbavný.[53]) Narodil sa 10. novembra 1714 v Michalovciach na Spiši. Do kamaldulského rádu vstúpil na Zobore, kde zložil aj rehoľnný sľub dňa 16. apríla 1736. Okolo roku 1750 nachádzame ho na Spiši v Červenom Kláštore, kde zastával urad „Celleraria", čiže ekonoma, alebo hospodárskeho správcu. V. Jankovič tvrdí, že P. Romuald bol dlhoročným zapisovateľom kláštorných kapitúl a domácim historikom v Červenom Kláštore[54]). Generálna kapitula r. 1761 „z určitých príčin" ho preložila do pustovne Lanser v šopronskej stolici. Odtiaľ napísal dva listy r. 1761 a 1762 vo vyššie spomenutej spornej záležitosti medzi Červeným Kláštorom a spišskostaroveským farárom. Na žiadosť vtedajšieho priora, ako predošlý ekonom mal napísať čo vie o tej záležitosti. Pri konci obidvoch listov podáva aj niekoľko zpráv o sebe, a vyslovuje svoju túžbu vrátiť sa do Červeného Kláštora, v rodnom kraji, kde si želal umrieť.[55]) Kde a kedy však zomrel, nemohol som zistiť

---

[52]) Iba raz je zmienka, že istý poľsky kamaldul, cestujúc z Poľska smerom do Itálie, zastavil sa na Zobore.

[53]) P. D. Romualdus Hadbavný, Hungarus Machalfalvensis, natus 10 nov. 1714 professus Nitriae 16 apr. 1736, obiit... Jeho krstné meno nie je nám známe. V. Jankovič zistil, že koncom XVIII. str. bol v Hontianskych Nemciach farárom istý Imrich Hadbavný. Je celkom možné, že je to náš P. Romual (krstným menom Imrich), ktorý po zrušení Kamaldulov stal sa svetským kňazom.

[54]) Citovaný článok: Verbum I (1846-47) str. 29.

[55]) Rozhodnutie Gen. kapitoly z r. 1761: „Ex cusis ac rationibus coram Ven(erabili) Definitorio productis committitur sub-tribunuali istius Germano-Hungaricae Nationis, ut P. D. Romualdul ex eremo Scepusiensi ad Landsiviensem de familia transferat". Nehovorí sa však v čom pozostávali tie „certae causae". Vo svojom liste z r. 1762 P. Romuald o svojej situácii píše: „Quamvis immerite et false me subplantaverint,

v archívnych katalógoch a z toho uzatváram, že zomrel až po zrušení kamaldulov, to jest po roku 1782, čo je celkom možné, lebo v tom roku mal 68 rokov. O jeho ďalšom živote dovolím si predložiť nasledujúci dohad: V. Jankovič zistil, že koncom XVIII. stor. bol farárom v Hontianskych Nemciach istý Imrich Hadbavný. Jankovič mienil, že Romuald a Imrich boli azda nejakí príbuzní. No mne sa zdá byť celkom možným, že Imrich je krstné meno nášho Romualda, ktorý po zrušení kamaldulov stal sa svetským kňazom v ostrihomskom arcibiskupstve, a bol sem poslaný za farára.

S menom P. Romualda Hadbavného sú späté, alebo aspoň pod jeho menom sú v slovenských literárnych dejinách zaznamenané dve diela:

Prvé je „Slovník latinsko-slovenský — Syllabus Dictionarii Latino-slovenicus".[56]) Na titulnej strane je zaznamenaný rok 1763. Inou rukou na tejže strane je zapísaný vlastník: „Sacri Eremi Sti. Antonii Abb. de Valle Lechnicz — Patrí pustovni Sv. Antona opáta, v údoli Lechníckom". V dlhom titule[57]) sa medzi iným hovorí, že tomuto slovníku zodpovedá jazyk „nedávno preloženého Sv. Písma do slovenčiny". Už z tejto zmienky sa uzatváralo, že ten istý autor preložil aj Sv. Písmo do slovenčiny. Preklad však nebol známy, až kým nebol objavený okolo, r. 1940-45 vo farskej knižnici v Cíferi úplný rukopis v dvoch sväzkoch toho prekla-

---

tam per amotionem ex Procuratoria, quam per illum dolosum et injuriosum actum huc ad Lanser, tamen si ibi fussem, forte plus servire Eremo subinde potuissem, quam fors alii duo et tres. Sed quid jam faciendum? In patientia utique possidere animam necesse est... (cfr. Slovak Studies Vol. 5, doc. Nr. 28).

[56]) Reprodukcia titulnej strany a jednej strany textu nachádza sa v diele: J. Mišianik a spolupracovníci, Dejiny staršej slovenskej literatúry. Vydanie SAV, Bratislava 1958, str. 273 a 275.

[57]) Syllabus Dictionarii Latino-Slavonicus, ex tribus numero dictionariis potissimum (in gratiam componentium libros) synonymis, significatis et epithetis collectus et auctus. Nec non tam e graeco idiomate quam ex S. Scriptura aliisque quibusdam significatis nondum elucidatis in lucem tamen desumptis compillatus. Cui et compositio et uti congruum idioma Slavonicum ejusdem S. Scripturae noviter translatae coincidit, cum brevi quoque methodo parvulorum rite videlicet scribendi, formandi et pronunciandi nonnullas voces in Orthographo-Slavonico idiomate, quod exemplis deducitur, in calce hujus libri dilucide explanata et substrata. Anno Dni. MDCCLXIII.

du Sv. Písma do slovenčiny. Slovenskej verejnosti podal o ňom zprávu spomenutý Vendelín Jankovič.[58]) Okrem opisu a ukážky textu Jankovič sa snažil zodpovedať aj na niektoré otázky. Na otázku kedy vznikol preklad je ľahko odpovedať, lebo v rukopise sú o tom záznamy: Prekladateľ začal prácu s Novým Zákonom 6. mája r. 1756 a záznamy idú do r. 1759. Ťažšie je už zodpovedať na otázku, kde preklad vznikol, a kto je jeho autorom. Jankovič z jazyka prekladu mieni, že ten jazyk patrí do nárečovej oblasti dolnej Nitry a že teda jeho autorom je niektorý kamaldul rodák z toho kraja. O krátky čas na to do diskusie zasiahol prof. Eugen Pauliny, ktorý usudzuje, že jazyk prekladu odráža známky pomedzia slovensko-poľského, a že teda pravdepodobne vznikol na hornom Spiši, v Červenom Kláštore.[59]) Kto je autorom prekladu? Z toho čo sme povedali vyššie o Imrichovi Hadbavnom, farárovi v Hontianskych Nemciach, ktorý je pravdepodobne totožný s P. Romualdom Hadbavným, by vyplývalo, že Romuald Hadbavný si ten rukopis vzal so sebou, keď r. 1761 bol preložený z Červeného Kláštora do pustovne Lanser. Vskutku na rukopise ako prvotný majiteľ je zaznamenaná pustovňa Červený Kláštor.[60]) Je nepravdepodobné, že by P. Romuald bol vzal ten rukopis so sebou, keby k nemu nebol mal nejaký zvláštny vzťah, a preto usudzujem, že on je pravdepodobne prekladateľom Sv. Písma. Z Hontianskych Nemiec dostal sa rukopis do Plachtiniec, ako majetok farára Šimona Kubányiho, a odtiaľ zase do Cífera ako majetok farára Jozefa Kubányiho. Tu vo farskej knižnici ostal nespozorovaný skoro 150 rokov. Otázku autorstva a iné otázky spojené s týmto prekladom sv. Písma bude treba ešte ďalej študovať.[61]) Je smutné, že takáto vzácna lite-

---

[58]) V. Jankovič, Prvý slovenský preklad celého Písma svätého: Verbum I (Košice, 1946-47 str. 22-33 50 (ukážka textu).

[59]) E. Pauliny, Na okraj kamaldulského Písma: Verbum I (Košice 1946-47) str. 272-276.

[60]) Sacri Eremi Sti Antonii Abbatis de Valle Lechnicz. Tento zápis sa doslovne zhoduje so zápisom na vyššiespomenutom slovníku.

[61]) Jedným z prvkov pri zistení autorstva P. Romualda Hadbavného je porovnanie rukopisu Sv. Písma s inými rukopisnými pamiatkami pochádzajúcimi iste od P. Romualda. Takými sú dva listy z archívu gréckokatolíckeho biskupstva v Prešove, ktoré som uverejnil v Slovak Studies Vol. 5. Tam je síce podpísaný iba P. D. Romualdus, ale je isté, že v tom čase bol medzi pustovníkmi čo zložili sľub na Zobore iba jeden P. Romuald, a síce Hadbavný.

rárna a náboženská pamiatka doteraz ešte nebola vydaná tlačou. Od roku 1946-47 sa o nej nepíše, a vo veľkých dejinách slovenskej literatúry je síce spomenutý „Slovník latinsko-slovenský", ale o preklade Písma svätého niet ani zmienky.[62])

Červený Kláštor po zrušení kamaldulov

Cisár Jozef II. roku 1782 medzi inými kontemplatívnymi rádmi zrušil aj kamaldulov. Ako bolo spomenuté pri Zobore, pustovníci dostali penziu a tak sa rozpŕchli. Je zaujímavé, že v Aktoch Generálnych kapitúl nemáme po tomto roku žiadnych zpráv o tom, čo sa s kamaldulmi „Nationis Germano-Hungaricae" po zrušení stalo.

Majetky Červeného Kláštora (ako aj ostatných zrušených kláštorov) boli včlenené do Náboženskej základiny. Archív a knižnica boli prenesené do Budapešti, kým kostolné zariadenia dostali sa do Muszyny V Poľsku.[63])

Roku 1818 bolo ustanovené Prešovské greckokatolícke biskupstvo. Cisár František I. dekrétom zo dňa 7. júla 1820 určil Červený Kláštor, spolu s niekdajšími majetkami, za základinu na hmotné zabezpečenie tohto biskupstva. Z dôchodkov sa mal vydržiavať biskup a biskupský úrad. Tak sa vysvetlí, že sa niektoré dokumenty, týkajúce sa majetkových záležitostí niekdajšieho kláštora dostali do prešovského biskupského archívu. Pre lepšie využitie majetku na kláštorských pozemkoch boli roku 1847 založené dve osady: Nižné a Vyšné Šváby. Meno im dal okolný ľud preto, že osadníci boli Nemci zo Švábska. Dnes práve tie osady tvoria obec Červený Kláštor. K nej okrem bývalého kamaldulského kláštora patria ešte Kúpele Červený Kláštor, ležiace iba pár sto metrov južne od kláštora, v údolí Lipnického potoka.

Roku 1907 požiar zničil strechy na kostole a kláštorných budovách. Kostol a niektoré budovy znovu pokryli, kým ostatné rozkladal zub času. Po prvej svetovej vojne istá turistická organizácia prenajala niektoré budovy ako útulok a nocľaháreň pre turistov. Po druhej svetovej vojne r.

---

62) Dejiny slovenskej literatúry. Svázok I: Dejiny staršej slovenskej literatúry.

63) E. Pavlík, Sprievodca Spišskou Magurou, str. 36.

64) Predtým sa volali Smerdžonka, od zápachu sírnatej vody.

1949 komunistický režim zhabal cirkevné majetky, a tak sa aj Červený Kláštor dostal do štátnych rúk.

Nakoľko okolie Červeného Kláštora bolo vyhlásené, tak na slovenskej ako aj na poľskej strane, za Pieninský národný park, vábiaci mnoho turistov, bolo tu treba zriadiť aj ubytovacie možnosti. Preto sa štát podujal na obnovu Červenénho Kláštora. S obnovenými prácami začali roku 1952 a roku 1965 boli rekonštrukčné a adaptačné práce skoro hotové. Koncom toho roku podal Emil Petách zprávu o postupe prác a o budúcom využití niekdajšieho kláštora, z ktorej sa dozvedáme nasledujúce dodatky:[65])

Na využití kláštorského objektu budú sa podieľať dve zložky: kultúrna (múzeum) a turistická (ubytovne a reštaurácia v správe Tatranských hotelov).

Múzeum bude umiestnené vo vlastnom kláštore, totiž v hlavnej budove, v kostole a v dvoch zachovaných a obnovených kamaldulských celách (domčekoch). V kostole má byť vystavené gotické umenie zo Spiša, v domčekoch má byť zrekonštruovaný život kamaldulských pustovníkov, a v ostatných sieňach budú podané dejiny kláštora (s poukázaním na kultúrny a hospodaársky život), a život okolitého ľudu (hlavne z národopisného hľadiska). V bývalých hospodárskych budovách bude umiestená reštaurácia, nocľaháreň s príslušenstvom, ako aj byty s pomocnými miestnosťami. Na juhozápadnom okraji dvora má sa dokončiť úprava budovy bývalého mlyna na byty, dobudovať bývalá nemocnica na severovýchodnej strane a napokon budova pretiahnutého tvaru pozdĺž Lipnického potoka má sa upraviť ako lodenica s obývacím priestorom pre vodákov. „Po dokončení všetkých úprav — dodáva E. Petách — vynikne Červený Kláštor v krásnej scenérii kraja ako pekné a príjemné rekreačné prostredie a súčasne ako živá kniha dejín, kedysi dôležitého hospodárskeho a kultúrneho strediska."

Z nášho historického náčrtu vidno, že viacej než hospodárskym a kultúrnym bol Červený Kláštor za dve obdobia náboženským a duchovným strediskom. Dúfame, že príde raz čas, keď bude možné na tomto historickom mieste obnoviť kláštorný život po tretí raz.

---

[65]) Emil Petách, Červený Kláštor: Vlastivedný časopis XIV (Bratislava 1965) str. 181-182.

R O Z H Ľ A D

NOVOMESKÝ A ŠTÚR

SNR v Bratislave udelila v jeseň t.r. cenu Ľudovíta Štúra básnikovi Lacovi Novomeskému za zásluhy o rozvoj komunistickej tlače. Nič proti Novomeského zásluhám o komunisticku tlač. Ako sa avšak dostal Ľudovit Štúr do spoločnosti komunistov? Je to omyl a či nevedomosť? Aj slovenskí komunisti by mali vedieť, že Štúr v svojom diele Slovanstvo a svet budúcnosti takto zatratil komunizmus: „V každom komunizme sa otvára cesta nielen pochmurnému životu, pozbavenému všetkých šľachetnejších radosti, ale aj tomu najstrašnejšiemu despotizmu . . . Akokoľvek by sa komunizmus snažil seba predstaviť ako obráncu ľudských práv, predsa on sám vôbec nepozná ľudstvo, ba ničí ho žalostným spôsobom, a — pretože náleží medzi nepraktické a neuskutočnitelné systémy — treba ho zaradiť medzi najhoršie výplody ľudského mozgu".

STRANA CONTRA SPISOVATELIA

Celoštátny IV. sjazd spisovateľov v Prahe, v dňoch 27. až 29. júna t.r., ukázal, že v komunistickom Česko-Slovensku je ostrý spor medzi spisovateľmi a predstaviteľmi KSČ, menovite Novotným a Hendrychom. Oficiálny delegát strany po prvý raz narazil na sjazde spisovateľov na kolektívny odpor. Českí spisovatelia Vaculik, Kohout a iní kritizovali totalitnú politiku režimu, ktorý potláča slobodu vlastných občanov a podporuje Arabov v ich snahe znižiť Izrael. Spisovatelia uznávájú socializmus založený na práve, demokracii a humanite, ale odmietajú socializmus luhania a teroru.

Hendrýchov prejav na sjazde spisovateľov bol hrozbou každému, kto sa odváži postaviť proti línii KSČ. A spisovatelia sa predsa odvážili. Hendrych odchádzal potom s hnevom a zlosťou, vyhrážajúc, že s nimi zatočí, až sa zamotal do vysiacej záclony. Strana by chcela, aby spisovatelia písali literatúru a nemiešali sa do politiky. To že je vec strany. Ale spisovatelia nie sú ochotní prijať každú politiku strany. Oba tábory zostali zatvrdlivo na svojom stanovisku. Nepomohlo ani akési kompromisné vyhlásenie skupiny spisovateľov, prevážne slovenských. Nakoniec sjazd skončil krachom a mnohí ani nevedeli, či bol zvolený nový výbor a či nie. Časť slovenských spisovateľov zo sjazdu predčasne odišla. Bola to demonštrácia? Znechutenie? Dosiaľ nevieme. Režimista J. Hájek neskoršie napisal, že sjazd skončil „bez víťazov".

Potom sa však stali dve veci čo vyviedli predstaviteľov KSČ z trpezlivosti. Mňačko odišiel do Izraela a obvinil pražský komunistický režim, hlavne Novotného, z antisemitizmu. Skupina českých spisovateľov poslala na západ manifest, o ktorého pravdivosti mnohí pochybovali, ale všeobecne sa uznávalo, že obsah manifestu pravdivo zobrazuje si-

tuáciu na kultúrnom poli v dnešnom Česko-Slovensku. V manifeste sa opakujú požiadavky zo sjazdu spisovateľov (sloboda prejavu, myslenia a tvorby, zrušenie politickej cenzúry, zaistenie práv občanov), konštatuje sa, že „predstavitelia strany teroristicky zasiahli do volieb výboru" na sjazde, že proti spisovateľom rozpútali „štvavú kampaň vyslovene fašistického charakteru". Autori manifestu obracajú sa potom na západných ľavičiaraskych spisovateľov (Arthura Millera, Johna Steinbecka, J. P. Sartra, Jacquesa Préverta, Bertranda Russela, Johna Osborna, Heinricha Bölla, Güntehra Grassa, Petra Weissa, Alberta Moraviu), ktorí „stále ešte podliehajú nebezpečným ilúziam o demokracii a slobode v socialistických štátoch" a apelujú na svedomie celého sveta.

V dňch 26. a 27. septembra zasadol potom ÚVKSČ, ktorý sa okrem iného uzniesol okliešiť Sväz čsl. spisovateľov, rozpustiť redakciu Literárnych novín a tento orgán Sväzu spisovateľov dať k dispozícii ministerstvu informácii a kultúry. Ak sa slovenski spisovatelia na sjazde v Prahe držali stranou, z ich radov neodznel ani jeden kritický prejav proti politike režimu, hoci dôvodov je viac ako dosť a hoci takého kritiky odzneli napr. na konferencii slovenských spisovateľov v Bratislave v máji t.r., na zasadnutí ÚVKSČ prehovoril Slovák Vladimír Mináč. Hovoril takýmto tónom: „Rozpútala sa proti nám kampaň od brehov Vltavy až pro brehy Temže... Bol som v týchto dňoch v Paríži a zdalo sa mi, akoby som z podzemia počul pokrik, tak dobre známy z našich štadionov: bite ich, totiž nás". České Literárne noviny, už pod straníckou kontrolou, Mináčov prejav radi uverejnili. Slovenský Kultúrny život ho naproti tomu vôbec nevzal navedomie.

Nedá sa povedať, žeby slovenskí spisovatelia v odpore voči politike KSČ ochabli. Na sjazde boli pasívni azda i preto, že v českých spisovateľoch nenašli podporu pre svoju starú požiadavku: rozdeliť Sväz čsl. spisovateľov na dva rovnoprávne Sväzy, slovenský a český. Terajší Sväz slov. spisovateľov je iba akousi sekciou Sväzu čsl. spisovateľov. To slovenských spisovateľov uráža. Chcú mať vlastný reprezentatívný Sväz, chcú mať vlastné sjazdy spisovateľov, ako voľakedy. Volanie po rovnoprávnosti aj na kultúrnom poli neprestalo. Týka sa to problémov domácich i stykov so zahraničím. Sťažností je neúrekom! U českých spisovateľov narážali na hluché uši. Dôsledok: Rozpoltenosť frontu intelektuálov proti reakčnej politike totalitného komunizmu? Hendrychova hrozba: „Antikmunistický nástup nemôže zostať bez odpovede", sa splnila. Teror strany zvíťazil nad protestom a kritikou spisovateľov. Zvíťazil však aj nad myšlienkou slobody ľudského ducha? Tento proces iba začal. Ako ďalšia fáza starého zápasu medzi slobodným ľudským duchom a tvrdou mocou diktátorov. — **ok** —

KAUZA MŇAČKO

Ladislav Mňačko, 48 ročný slovenský spisovateľ (pochádza z moravsko-slovenského pohraničia), kedysi komunistický partizán, potom redaktor Rudého Práva, autor reportážnej knihy o Číne (Ďaleko je do

Whadpao), reportážnych záberov z novej Oravy (Vody Oravy), komunistickej divadelnej hry (Mosty na Východ), tendenčnej protikapitalistickej prózy (Marxova ulica), protivojnového románu s protinemeckou tendenciou (Smrť sa volá Engelchen), kontraverzných reportáží (Kam vedú prašné cesty), kritickej protistalinskej knihy (Oneskorené reportáže), známeho protistalinského románu (Ako chutná moc) a románu remarqueovského (Nočný rozhovor), najprv presvedčený stalinista a od roku 1956 otvorený kritik stalinskej zločinosti. V Pišútových Dejinách slov. literatúry z r. 1960 o ňom čítame, že je „vynikajúcim romanopiscom, prozaikom nekaždodenných umeleckých kvalít". Sám o sebe hovorí, že je viac reportér, autor politických pamfletov. Sväz slovenských spisovateľov po jeho odchode do Izraelu vyhlásil, že si zvolil „cestu anarchie a politického avanturizmu", že „túži po senzáciach" a že „za každú cenu chce byť v centre pozornosti".

Mňačko je rozpoltená osobnosť, l'enfant terrible, a také sú aj jeho životné cesty, dokonca aj súdy jeho kritikov i obdivateľov. Pre jedných je veľkým prozaikom našej doby, akýsi „červený Hemingway", pre iných je „politický dobrodruh".

Medzinárodne známym sa stal aférou okolo nemeckého prekladu jeho knihy „Oneskorené reportáže", polemikou s Hochhuthom, vystúpeniami pred zahraničnými novinármi a televíziou, pozoruhodným zahraničným úspechom jeho románu „Ako chutná moc" a najmä protestným odchodom do Izraela, počiatkom augusta t.r. V jeseň 1964 pred zahraničnými novinármi v Brémach priznal sa k spoluúčasti na zločinnej stalinskej politike v Česko-Slovensku. Súčasne tam vyslovil dojímavú apoteozu na kalváriu slovenského národa, na jeho tragický osud, že po dlhé stáročia musel žiť pod vládou cudzích a že celá jeho tretina žije dosiaľ roztratená po svete. Preto — povedal — z lásky a úcty k tomuto národu stal sa Slovákom... Svoje knihy píše rovnako slovensky ako česky. Tématicky čerpá prevážne zo slovenského prostredia. Že západní kritikovia a novinári predstavujú ho raz ako slovenského a inokedy ako českého autora (aj keď priznávajú, že napr. preklad jeho románu „Ako chutná moc" je zo slovenského originálnu), to je už vec ich inteligencie a či serioznosti.

Mňačko svoj odchod do Izraela nazval protestom proti čsl. komunistickej vláde za jej protiizraelskú politiku. Popredných činiteľov KSČ obvinil z antisemitizmu. Je známe, že nafackal Bacílka a je známe, že je najväčším nepriateľom Novotného. Hlavného slovenského komunistického cenzora obvinil z nedostatku inteligencie.

Komunistický režim v Prahe ho za to pozbavil štátneho občianstva, čestného titulu zaslúžilý umelec a štátnych vyznamenaní, komunistická strana ho vytrela zo zoznamu svojich členov, Sväz slovenských spisovateľov ho však nepozbavil členstva. Slovenský exil ho prijal rozpačite. Jední ho „neprijímajú za Slováka", iní oceňujú jeho krok ako službu protikomuistickej veci. Vnuk napísal, že „mohol viac vykonať a viac inšpirovať, keby bol zostal v Prahe". Zvonický napísal: „Čo Mňačko prejavil svojím exodom z otroctva červených faraonov do dávnej za-

sľúbenej zeme, to zaiste cítia a prežívajú mnohí iní tvorcovia umeleckých hodnôt na slovenskej pôde".

Nepíšme nekrolog nad Mňačkom. Ako Zvonický hovorí: „Naprava vlastných omylov nikomu neuberá na pravej veľkosti". Mňačko v slobodnom Izraeli má príležitosť slobodne vyznať: či sa prizná k exulantom, či bude ďalej verným komunistom alebo sa stane demokratom z presvedčenia, i to — či sa cíti Slovákom a či chce byť považovaný za slovenského spisovateľa. Jeho doterajšie počínanie má v mnohom ohľade znaky našej rozpoltenej doby. A vydáva tiež svedectvo o mravnom i politickom rozpoložení komunistických intelektuálov. —ap—

II. MEDZINÁRODNÝ KONGRES SLOVANSKÉHO DEJEPISU V SALZBURGU

Úradný názov tohoto kongresu, ktorý bol v dňoch 1.-7. septembra 1967 znie takto: „II. Congresus internationalis historiae slavicae Salisburgo-Ratisbonensis". Ako z nadpisu vidno, okrem mena Salzburgu figuruje v titule aj Regensburg (Ratisbona), jednak pre vzťahy Regensburgu k slovanským zemiam, jednak pre účasť zástupcov Regensburgu na organizovaní kongresu. Kongres sa odbavoval pod záštitou rakuského kancelára Dr. Jozefa Klausa, na univerzite v Salzburgu. Prezidentami kongresu boli regensburgský biskup Dr. Rudolf Graber a univ. prof. z Waršawy Dr. Witold Hensel. Tajomníkom a organizátorom kongresu bol univ. docent Dr. Franz Zagiba, rožňavský rodák, profesor vo Viedni.

Nás na prvom mieste zaujíma účasť a prínos Slovákov na tomto kongrese. Zo Slovenska boli oznámení deviati vedci, no vskutku sa zúčastnili iba piati: Dr. Anton Točík, riaditeľ archeologického Ústavu v Nitre; Dr. Bohuslav Chropovský, pracovník tohože Ústavu; Dr. Ján Stanislav univ. prof; v Bratislave; Dr. Peter Ratkoš, univ. prof. v Bratislave; a Dr. Mária Kosová pracovníčka folkloristického Ústavu v Bratislave. Zo zahraničných Slovákov zučastnili sa: prof. Dr. Michal Lacko z Ríma a V. Berko z Mníchova.

Spomenutí vedci zo Slovenska všetci mali ohlásené prednášky. Pre rôzne príčiny prednášky nemali Dr. Točík a Dr. Mária Kosová. Najvážnejší prispevok mal Dr. Choropovský: „Počiatky kresťanstva na Slovensku vo svetle archeologie" (so sveteľnými obrazmi). Oboznámul prítomných s vysledkami doterajších archeologických vykopávaok v Nitre a v Bratislave.

Prof. Dr. Ján Stanislav prednášal o slovenských prvkoch v staroslovenskej literatúre, o ktorých sa doteraz alebo nevedelo, alebo boli nesprávne považované za bohemizmy. — Prof. Dr. Peter Ratkoš hovoril o „Jednom veľkomoravskom penitenciáli".

V historickej sekcii prehovoril aj prof. M. Lacko, a síce k počiatkom pokresťančenia Srbov.

M. Lacko

KNIHY

MIKULÁŠ ŠPRINC: ANDANTE. Básne. Str. 94. Vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, v sérii Lýra, ako 5. sväzok. Rím 1967. Obálku navrhol a knihu ilustroval Dr. J. G. Cincík.

Šprincovu poéziu sme si zvykli brať do rúk s úctou a posvätným strachom, ktorý od bežných vecí času a života vedie človeka za priestor fyzického dohľadu. Tak je to aj pri tejto jeho knihe. Kto ju dočítal dokonca, dozvedel sa, že Šprinc napísal už 15 pôvodných kníh, že vydal 5 prekladov a že Andante je jeho 8. knihou veršov, a 7., ktorú vydal v zahraničí. Patrí tak medzi našich najplodnejších zahraničných básnikov.

Florida už neraz inšpirovala Šprinca ku krásnym veršom. Môžeme o ňom povedať, že je to už americký básnik, ktorý slovenským veršom vzdáva hold americkej prírode. Aj tu sa zastavujeme s ním pri mori, stromoch, kvetoch, vtákoch, vode, piesku a pod. a premýšľame. O večne platných zákonoch života, ó počiatku a konci. Táto poézia nás uvádza do hlbokých myšlienok. Ňou človek zostupuje do ríše božích tajomstiev.

Šprinc je „syn nepolepšiteľný Adama", ktorý ako básnik stále „hľadá čosi nové". Nie experimentom verša, ten má viac menej ustálenú formu, ale poznaním, vidinou, obrazom. Akoby chcel vyhovieť Croceho požiadavke opravdivej poézie, vzdialenej od civilizačnej literatúry.

Šprincova zbierka Andante je vyznaním z krásy a lásky. Prichádza k nám s ňou ako hosť („prepáčte, takto bez klopania") a vraví nám: „prijmite si ma na milosť". Chce nám zvestovať „tajné otvory" všetkého, čo sa dotkne jeho básnického zraku, chce nám ožiariť „zatemnenú oblohu". Aj tu mu je poézia „pokornou sestrou", ktorá ho sprevádza po krásnej floridskej prírode, aby z nej a v nej „navíjal tisíc klbiek". Jeho bohatý vizuálny talent odkrýva nevšedné krásy prírody, namotáva klbko dojmov, aby potom z neho priadol svoj svoje verše.

V tejto zbierke sa Šprinc zbavil žalôb, v jeho veršoch necítime stigmu krivd národa. Miesto toho kladie si otázku: „Prečo som taký, aký som, / alebo prečo vôbec som?" Uspokojenie mu tu dáva iba pohľad na božiu tvár, myšlienka prítomnosti Boha v našom živote. Boh je stredobodom jeho kozmu, jeho chápania, orientácie i citu. Nech spieva o láske, o kráse, všetko ho privádza k Bohu. Nakoniec si kladie vážnu otázku: „Má ešte iný zmysel jestvovanie?" A odpoveď, hoc v inej súvislosti, ale platnú i na túto otázku, vyslovuje slovami: „Láska je moje vlastné ľudské stanovisko".

Celá táto zbierka je poéziou lásky k prírode, k životu, k Bohu. Floridská príroda so svojou krásou („básnikove oči prídu na svoje") mu dala mnoho dojmov. Básnik nám priznáva načo mu slúžia: „A z každej krásy, ktorú takto vnímam, / nech rastie k výške rebrík Jakubov". To je poézia, ktorou Šprinc hľadá vlastné vykúpenie. Tá ho už v minu-

losti viedla po štáciach Krížovej cesty, aby tam zpoznával veľké znaky ľudského osudu a odkrýval tajomstvá života, ktoré Boh zvestuje iba vyvoleným filozofom a básnikom. Spôsoby môžu byť rôzne, formy ľubovoľné. Mystérium života vždy zostane mystériom duše. Nech ho človek odkrýva akýmkoľvek umeleckým prostriedkom, v logike jeho zákona a milosti božej nachádza svoje šťastie. Oprávdu šťastní, ktorí boli povolaní na túto úlohu.

V úvodníku tohto čísla Mostu náš priateľ Dilong, básnik pomazaný darom videnia veci, napísal hlbokú pravdu nielen o osude nášho drahého osemdesiatnika Miloša K. Mlynaroviča, ale o osude básnika vôbec. Kiež by táto Dilongova epištola vošla do dejín našej poézie ako zákon hlbokého poznania cesty martýrov, ktorí sa pod nebezpečenstvom prekliatia a zatratenia odvážili hlásať ľuďom pravdy, cesty a spôsoby ako sa človek má a môže vrátiť k božiemu obrazu človeka, ktorý aj napriek svojmu tragickému údelu na tejto zemi, má veľké ľudské poslanie na svete. I Gorkij chcel, aby sa „každý z ľudí stal človekom". Veľká úloha, za ktorú básnikovi dáva odmenu najčastejšie iba vlastné svedomie. Karavana obyčajne tiahne beztoho, žeby si všimla, že sú básnici, ktorí z bolestnej inšpirácie spievajú svojmu veku na cestu najplnším slovom svojho zanietenia. Tak kráčali životom i naši poéti Hollý, Kráľ, Vajanský, Milkin, Hviezdoslav, Krasko, Rázus, a tak kráča i plejáda našich živých pevcov, Mlynarovič, Žarnov, Dilong, Šprinc, Stmeň a iní... Šťastný, kto aj bez slávy a uznania kráča za víziou svojej pravdy a krásy, aby ich zvestoval svetu.

Taký je aj Mikuláš Šprinc. Básnik obdarený silou zvestovať vlastné krédo svojim súčasníkom. Kto pozná poéziu tohto rilkovského milovníka Múzy, ktorému v poézii stačí byť samým sebou, ten vie, že takáto poézia sa nerodí zo zábavy, ale z utrpenia. To je už tradícia Dostojevského, Th. Manna, Kafku i Joycea, ktorí sa odvážili zostúpiť do pekla ľudskej nenávisti a zúfalstva, aby z neho vyslobodili človeka. Šprinc nám to v tejto zbierke vyjadril krásnymi veršami: „A nie je pravdou, že zlo nevidím, / ošklivosť jeho klzku, hadiu; / len Boh vie, ako prosím Ho, / aby ma v láske dvíhal nad ňu."

Pri čítaní Andante som si neraz myslel na Hölderlina. Aj tu zo syntaktu rastie verš, ktorého rytmus ukazuje napätie, v ktorom básnik zjavuje svoje poznania, svoje vidiny. Šprincova poézia je svetlom, horiacou nádejou, skutočnosťou jeho vlastného vykúpenia. „Neumrie nikdy v slove objata / a kvitnúť bude v snehoch na severe; / srdce ju bude ďalej roznášať, / diaľka z jej krásy vôbec neuberie."

Marian Žiar

*

JOZEF C. HRONSKÝ: Na krížnych cestách. Román. Vydala Zahraničná Matica slovenská. Str. 173. Buenos Aires 1966.

Začnime trocha neobvykle. Na dnešnom Slovensku niektorí vyčítajú Zahraničnej Matici slovenskej ,že je v službách protičeskoslovenskej komunistickej politiky. Nazývajú to zradou. Keď to čítame, vynára sa

nám v pamäti, čo písali nepriatelia Matice pred jej prvou likvidáciou. Bola pre nich panslavistická a vlastizradná. To bola najťažšia obžaloba. A popravde, Matica slúžil iba svojmu národu dvíhaním jeho kultúry a osvety, pestovaním jeho literatúry a umenia. To isté robí i Zahraničná Matica slovenská. Plní staré poslanie Matice. Síce v skromnej miere, v cudzine, za sťažených okolností, ale s horúcou láskou k slovenskej kultúre, s čistým svedomím, obetavo a nenáročne. Vydáva slovenské literárne diela. Na to ju založili slobodní predstavitelia Matice, ktorí odišli do zahraničia, aby po zlikvidovaní činnosti domácej Matice svietila národu ako žiara, hlásajúca, že v slobodnom svete žije slobodný slovenský duch. Rozmnožuje slovenskú literatúru v zahraničí. Udržuje pri živote slovenské slovo a slovenské vedomie. Nuž môže toto byť hriechom a či zločinom?

Po smrti veľkého majstra slovenskej prózy, ktorého diela uznáva dnes už aj komunistická literárna kritika a história, totiž po smrti J. C Hronského, hlavná ťarcha matičnej práce pripadla na neúnavnélo Dr. Stanislava Mečiara. Jemu možno ďakovať i za vydavateľskú činnosť Zahraničnej Matice. Hronského román Na krížnych cestách je ďalším potvrdením tejto činnosti. Keď to vidíme, napriek komunistickému osočovaniu, musíme si len želať, aby Zahraničná Matica neochabla v tejto práci, aby ďalej obohacovala slobodnú slovenskú literatúru. Ako ukazuje zostrená situácia v dnešnom Česko-Slovensku, ktovie, či nebude vydávať ešte i ilegálne diela domácich autorov. Zloba diktatúry proti slobode myšlienky je nevypočitateľná.

Ale vráťme sa k Hronského románu Na krížnych cestách. Nejde tu o novú, neznámu prácu Hronského. Túto prózu napísal Hronský už r. 1939 a uverejnil ju v 55. ročníku Slovenských pohľadov. Zásluhou Stanislava Mečiara vyšla teraz knižne. Členovia Matice ju dostali ako podielovú knihu. Aj v tom je uchovaná stará dobrá matičná tradícia.

Ohniskom Hronského románu je premena či pretváranie slovenského života, slovenských ľudí a ich zmýšľania na prelome vekov. Od konca minulého storočia až po druhú svetovú vojnu. Hronský ako dobrý psycholog a sociologický analytik zachytil tu názorne vonkajšie i vnútorné znaky tejto premeny na osudoch troch generácií. Nezachytil ich však vývinove, ale retrospektívne. Mečiar tu hovorí o psychodramatickom pásme.Je to správne vystihnutie, ktoré je však charakteristické nielen pre tento Hronského román, ale pre väčšinu jeho literárnych diel. Hronského romány riadia sa jednou logikou: zobrazujú slovenský život na panoráme vlastného sveta ako zákon národného vývinu. Hronský vie z kvasu spoločenského prúdenia vybrať zjavy typické charakterom i zmýšľaním, aby na nich demonštroval slovenský svet. Nie je to angažovanosť ideologická, ale psychologická a sociologická. Tu Hronský zostáva verný zásadám realizmu, ako ho poznáme nielen v domácej, ale i svetovej literatúre.

Stanislav Mečiar podal psychodrámu predstaviteľov troch generácií tohto románu tak verne a vecne, že nám treba iba odcitovať jeho hodnotenie. Hovorí: „Prvý psychodramatický proces dáva autor prežiť Já-

novi Hatarovi synovi. Uskutočňuje sa v spätných rozpomienkach, spovediach, vyznaniach, spontánnych alebo uľahčených účasťou pomocných postáv (alter ego), ktoré uvádzajú pásmo v plynulý tok priznania sa, odcláňania tajných prežití, intímnych zverení jedného pred druhým. Cez viacsmerné časové hranice odvíjajú sa vo svojej zvláštnej logike viaceré procesy psychodramatických rozuzlení a vyslobodení ľudského vedomia, ale všetky sa včlenia do spoločného roku 1918, úsvitu slovenskej slobody.

Druhé psychodramatické pásmo odvíja spätne životniú cestu Hatarovej matky, ktorá bola záchrankýňou rodinného krbu a slovenskosti v dome inteligenta v časti obdobia národnostného kvasu na začiatku 20. storočia, čiže pred rokom 1918. Ján Hatara otec nebol maďarón, len inteligent. To jest človek, ktorý sa knísal v rozhodujúcich chvíľach národných zmien. Neuvedomoval si dôležitosť chvíle, keď sa človek ocitne na krížnej ceste. A „krížne cesty sú len pre ľudí" a nie každy vie prekročiť na správny smer svojho predurčenia, svojej povinnosti...

V psychodráme Klotildy Kláry Podmanickej Hatarovej odvíja sa aj dejové pásmo prvej generácie... V psychodráme Lavrivca Gála Podmanického uskutočňuje sa aj Klotildina mladosť, tam sa dozvedá o zrade mužovej ,keď je už s ním nerozlučne spojená manželstvom a má už s ním dvojročného syna. Tam sa jej prezrádza pravdivá tvár otcova, jeho zápas v kvase spoločenských premien, zápas o udržanie sa v slovenskom povedomt a poslaní, čím sa zaplňuje obzor historického prieskumu ďaleko do pomerov starého Uhorska, ktoré pretrvávali v procese podstatných premien až do prelomu roku 1918, kde sa sústreďuje hlavné dejište všetkých troch psychodramatických osnov...

Román tieto cesty osvetľuje a zaznačujue aj vnútorný prelom osôb, ktoré prešli do nového obdobia. Robí to s realistickou vernosťou a hlbokou znalosťou ľudskej duše". Bolo by si sen želať, aby Zahraničná Matica obohatila slovenskú literatúru v zahraničí viacerými dielami tej umeleckej ceny, akú mali novely Pohár z brúseného skla a teraz román Na krížnych cestách. **I. K.**

*

HILDA FIALOVA — ANDREJ FIALA. HRADY NA SLOVENSKU. Vydal Obzor, Bratislava — Martin, 1966. Nečíslované stránkovanie, 465 ilustrácií. Úvodné slovo od Dr. Alžbety Güntherovej, ostatný text od Ing. archit. Andreja Fialu. Resumé po rusky, nemecky, francúzsky, anglicky a maďarsky.

Na knižný trh slovenský dostala sa vzácna vlastivedná práca pamiatkových pracovníkov Ing. archit. A Fialu a Hildy Fialovej o hradoch na Slovensku.

Po zastaralom a z amatérskeho nadšenia vzniklom trojzväzkovom diele L. Janotu „Slovenské hrady", vydávanom v 20-tych rokoch a po obrázkovej fotografickej knihe (vlastne albume) Jána Hajdúcha (zr. 1953, vydanie Osveta, Martin s úvodným slovom zvečnelého Vladimíra Wágnera), máme dnes zase v rukách hlbokotlačou ilustrované nové dielo o

140 hradoch a opevneniach. (Tento počet hradných objektov nerobí si, pravda, nárok na úplnosť, hoci v zozname sú menované aj niektoré zaniklé a v diele Fialovcov nevyobrazené).

Dielo je písané populárno-vedeckým štýlom a na rozdiel od predošlých slovenských obrázkových vydaní, je pamiatkarsky sústavne zpracované po textovej, obrázkovej (vždy pôdorys alebo plán objektu) i grafickej stránke. Aj sprievodné slovo k jednotlivým hradným a pevnostným objektom je z hľadiska historického i technológie opevňovacej, kritickejšie zpracované a osnované. (V priemernom rozsahu 2-4 protiľahlých strán — sú prehľadne zpracované pamiatkove jednotky a primerane k rozmerom fotografií a plánov, grafických pohľadov a vyobrazení zo VIV. - -XVIII. storočia miesto rekonštrukcií pôvodného stavu stavebných a pevnostných komplexov.)

Ilustračnú časť spestrujú stredoveké drevoryty a rytiny. Sprítomňujú ovzdušie feudálnych časov, hradného života a ruchu za opevnenými múrami miest a dvorcov. Ako také majú vojensko — stavebný ráz. Iné odzrkaľujú rozličné úspechy denného života a materiálnej kultúry stredoveku. Farebné podtlače oživujú ich pre čitateľa spod prachu zabudnutia a dokresľujú svet kedysi mocných hradov a miest.

Úvodné články Dr. Alžbety Güntherovej a spoluautora Ing. A Fialu a sprievodné poznámky sú doplnené najnovšími zisteniami a výsledkami výzkumov vykopáviek a objavov v niektorých hradných aereáloch (na pr. Bratislava, Orava, Zvolen ,atď. v r. 1947-1961) alebo objavmi neznámych hradných lokalít, (ako Chmeľov, Brzotín, Zelená Hora pri Hrabušiciach a Zámčisko pri Obišovciach a pod.) ktoré boli odkryté po II. svetovej vojne. Mnohé plány preto podľa terajšieho stavu našich vedomostí o niektorých hradoch pevnostných systémoch boli prekreslené A. Fialom a ich zaniknuté časti naznačené do pôdorysov. S takýmito doplňkami z posledných rokov a poznatkami z najnovších čias o stavebnej úprave, údržbe neoceniteľných historických pamiatok stredovekého slovenského staviteľstva, dvíha sa nové dielo na nezvyčajnú úroveň. Vyniká nad všetky doterajšie pokusy v slovenskej literatúre o hradných a pevnostných pamiatkach v popularizačných ilustrovaných dielach.

Úvodná prahľadná štúdia Dr. Alžbety Güntherovej „Hrady v dejinách Slovenska", už svojím názvom jasne naznačuje prevážne dejinný ráz úvahy o vzniku, poslaní a úlohách hradov a pevností. Autorka v širokých črtách rozvíja najprv vznik prvých hradíšť a hradov na Slovensku, zakiaľ osudy hradného a opevňovacieho systému v genetickom vývoji len naznačuje. Uvádza ich na konci alebo na začiatku tej-ktorej slovenskej dejinnej fázy. Ide o tektonické elementy a konštrukčné prototypy vyvýjajúcej sa obranno-staviteľskej techniky. Snuje vývoj od pozemných hradíšť (vnich aj valové hradištia Pra-Slovanov — Slovienov) až po hviezdicovité a novotalianske bastaiony typu Nové Zámky, Komárno, Košice v XVII. a počiatkom XVIIII. storočia. (Dovoľujeme si pripomenúť v tejto súvislosti postrehy N. N. Voronina v predslove 31 zväzku „Materiali i isledovanja po Archeologii SSSR", Moskva, 1952 o základoch starých ruských miest a hradov.) So svrchovanosťou dobre roz-

hľadenej pamiatkarskej a historickej pracovníčky, jasne kreslí dejinné, sociálno-hospodárske základy a úzadie pre potrebu a menlivé zameranie hradných alebo mestských opevňovacích systémov a strategické poslanie zámkov a hradov v zemepisnom a dejinnom prostredí stredovekého Slovenska.

Güntherovej podarilo sa po prvý raz podať v ucelenom článku celkový obraz o význame hradov v pohnutých dejinách feudálneho a stredovekého Slovenska až po prah absolutizmu Habsburgovcov, t.j. do porážky Rákócziovskeho povstania. Na takomto dejinnom prahu boli zámerne na rozkaz z najvyšších miest, obrátené obňom a mínami mnohé slovenské skvelé zámky a malebné staviteľské hradné komplexy na trosky a zboreniská. Od tých čias vetrajú, rozsýpajú sa na kopu kamenia a tehál.

Úpravou, alebo údržbou hradov na Slovensku (niektoré z nich ako Devín, Bratislava, Nitra, Trenčín, Orava, Zvolen, Spiš a iné, sú úradne chránené ako kultúrne pamiatky) zaoberá sa v nasledujúcom prehľade a úvahách Ing. arch. A. Fiala. Ako odborník všíma si nielen technickú a výtvarnú stránku kultúrnych pamiatok, ale aj ich záchrany. Ing. Fiala opisuje ich v osobitnej stati „Stavebné úpravy našich hradov a ich ruiny".

Romantické a nie vždy primerané staršie zásahy do úpravy a prestavieb hradov, najmä feudálnymi majiteľmi v minulom storočí a na počiatku tohoto storočia, sú kriticky posúdené. A. Fialom. (Tyka sa to najmä prestavieb na hradoch a zámkoch — Orava, Bojnice, Slovenská Lupča, a Nitra, Zvolen, Smolenice, Krásna Hôrka atď.) Potom prejdúc obdobím tzv. pamiatkarskej záchrany niektorých hradov po r. 1918, alebo úsiliami o ich zachovanie (žial, bez dostatočných finančných fondov) pred druhou svetovou vojnou, zaznamenáva konzervanie a úpravu románskych častí hradu v Nitre ako čin hodný spomienky (v r. 1931-33). Napokon, pôvodca vyratúva aj poškodené alebo i zničené hradné objekty koncom druhej svetovej vojny, na pr. Bzovík, Červený Kameň, Víglaš a Sklabinu.

V ďalšej časti referuje autor o rozvíjajúcej sa súčasnej pamiatkovej starostlivosti a konzerváciách hradných objektov, o prácach údržbárskych, o prípadných adaptáciach hradných budov a priestorov pre nové kultúrne a rekreačné účely. Menovite spomína v tejto súvislosti Červený Kameň, Oravu, Zvolen a najmä nákladnú obnovu Bratislavského hradu a amfiteátralnú úpravu na Devíne.

Ako pamiatkarsky technik — staviteľ, naznačuje architekt Fiala vo svojom článku zaujímavú a novú zásadu ochrany hradných pamiatok (a vôbec historických pamätných stavebných komplexov). Takouto je zásada: „... rešpektovania najhodnotnejšieho obdobia pamiatky z viacerých možností". Rekonštrukcie sú podľa autora prípustné len v detailoch a to v tvarovom zjednodušení originálov.

Doplňkové dostavby historických budov môžu mať aj znaky súčasných výtvarných hľadísk v úplne nových častiach, ak je súčasná dostavba nerušivá a hodnotná.

Novodobou zásadou úprava stavebného objektu oživená začleňuje historický objekt hradu do súčasného dejstvovania a potrieb. Má slúžiť takýmto potrebám, čiastočne aj prakticky pre rozličné inštitucionálne, kultúrne, lebo umelecké a spoločenské potreby (na pr. pre divadlá, koncerty, múzeum, galériu, kultúrne ústredie, letovisko a pod.)

Takto potom padajú staré zásady, pokusy a úsilia ztrnulej ochrany pamiatok, v ktorých sa uplatňovali dve divergentné zásady. Prvá z nich bola zásada „o úplnú stavebnú rekonštrukciu alebo dostavbu objektu v kompozičných zákonoch doby pôvodnej stavby..." (tzv. romantická zásada) alebo zasa druhá výstredná zásada „... prísne konzervovať zachovaný stav..." ruiny, alebo objekt (tzv zaisťovacia alebo pozitivistická zásada).

Po konečnom prelistovaní ilustrácií knihy, — a našom vizuálnom zistení mnohých nových úprav na vzácnych, ba až neoceniteľných hradných objektnoch, — s uspokojením berieme na vedomie, že vlastivedné bádanie na Slovensku vie — — po zaujatí spomenutého praktického hladiska a zásady na historické stavebné pamiatky — hodnotiť aj pamiatky stredovekého feudalizmu, i čolen v záchrane a v úpravách hradov a zámkov. Robi tak napriek nechutným a nie práve kultúrnym demoláciám stavieb historicko--kultúrneho významu, ako na pr. „Bethovenovho" divadielka v Dolnej Krupej, alebo najnovšiemu výstrelku — horlivého urbanistického konštruktérstva a dychtivého technokratizmu, bezúzdnosti, hraničiacej takmer s nekultúrnosťou v Martine. Ide o zbúranie domu Vajanského s pamätnými (na stene Vajanským vlastnoručne napísanými) veršami a poznámkmi. Veríme, že sú to len posledné výstrelky, odlesk povojnovej epochy v dejinách Slovenska, keď i obhrublá spoločenská reč a chodenie bez kravaty bolo legitimáciou sociálneho prevrstvenia sa horúčkovite a nedomyslene nadol, ako znak „socializácie" kultúrneho človeka. Znak, možno znesiteľný ako — tak doma, ale pred cudzinou a v cudzine javiaci sa ako spôsoby polochuligánstva a nekultúrnosti, ako neúcta a maniéry, s ktorými nikdy nikto nikde nedošiel. Je nám známe, že za riekou Moravou zruinovali Mendelové objekty. (S veľkou hanbou ich potom narýchlo „rekonštruovali" pred medzinárodným kongresom biologov.)

A ešte napokon... v murive a v otesaných kameňoch a tiež i v malte slovenských hradov a pevností sú, čo treba silne zdôrazniť, nielen zodrané mozole a pot, ale aj zlzy a krv slovenského ľudu, ktoré zaznamenali dejiny. Písali sa na Slovensku často najvzácnejším mokvaním bolesti človeka a dejinnými námahami celého etnika. Pre túto príčinu, sociálne patrili a patria slovenské hrady, zámky a pevnosti do dejín slovenského národa.

Takto hľadíme na slovenské hrady a zámky. Takto ich svojím zrakom zďaleka láskame aj na reprodukciách nového diela Fialovcov, ktoré smelo môžeme dať — pretože má resumé aj vo svetových jazykoch a zoznamy — do rúk našich priateľov a priaznivcov aj v cudzine a ich kultúre Dr. Jozef G. Cincík

SLOVÁCI A ICH NÁRODNÝ VÝVIN. Sborník materiálov z V. sjazdu slovenských historikov v Banskej Bystrici. Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1966, str. 290.

Činnosť obnovenej Slovenskej historickej spoločnosti prejavila sa za deväť uplynulých rokov jednak piatimi sjazdami slovenských historikov a jednak početnými, niekedy vskutku pozoruhodnými časopiseckými štúdiami a knižnými publikáciami. Jednou z nich je aj sborník materiálov z V. sjazdu slovenských historikov v Banskej Bystrici. Kniha vyšla nákladom iba 1000 exemplárov, čo je na jej význam, vzhľadom na dôležitosť problematiky, ktorú spracuváva, opravdu málo. Jedenásti autori sledujú tu vývin a postavenie slovenského národa od 11. st. až do r. 1946. Táto publikácia, aj napriek zbytočnej a pomýlenej marxistickej argumentácii, zasluhuje si vážnu pozornosť. Už aj preto, že ukazuje ako je naša minulosť ešte vždy málo prebádaná a ako je kultúrne i politicky dôležité, aby národ poznal svoje dejiny.

Povedzme si najprv čo prináša tento sborník. Peter Ratkoš píše o postavení slovenskej národnosti v stredovekom Uhorsku, Branislav Varsík hodnotí stredoveké sociálne a národnostné boje v mestách na Slovensku, Jozef Vlachovič osvetľuje národnostnú otázku v slovenských miestách v 16. a 17. st., Ján Tibenský rozoberá ideológiu slovenskej národnosti vo feudálnej spoločnosti, Jozef Butvin príspevkom o slovenskom národnom obrodení otvára kapitolu novších slovenských dejín, ktoré v rokoch 1848-49 vyvrcholili v revolučnom národnom hnutí, o ktorom píše Ľudovíť Haraksim, Karol Rebro zhodnocuje potom štátoprávne požiadavky Slovákov z týchto rokov, Július Mesároš všíma si štátoprávne snahy Slovákovv po Štúrovej revolúcii, Pavol Hapák skúma záujem slovenského robotníctva o národný pohyb v 19. st. a Zdenka Holotíková a Jozef Jablonický podávajú už slovenskú otázku od vzniku ČSR do r. 1946, v súvislosti s politikou KSČ. Ide tu v podstate o sledovanie slovenskej otázky v rôznych historických obdobiach. Aj keď sú to často pohľady komunistickej historiografie na našu minulosť, ktorej marxistické chápanie národnostného problému vnucuje istú tendenciu, predsa objasnili nejednu otázku a viacerí autori pristupovali k problémom dosť objektívne a vecne.

Niektoré stanoviská autorov týchto štúdií doplnil, skorigoval alebo osvetlil už prof. Dr. Rapant v článku Slováci v dejinách, ktorý uverejnil v Slovenských pohľadoch, v apríli 1967.Treba súhlasiť s Rapantovou námietkou, že marxistickou terminologiu nemôžno vysvetliť pojem národnosti v stredovekej spoločnosti, lebo tu nejde o národonsť v dnešnom zmysle, ale — ako to Rapant nazýva — o akýsi „národnostný subtrát". A tak pojem národnosti pre túto dobu možno iba anticipovať. Koniec-koncov Ratkoš, Varsík, Vlachovič a menovite Tibenský boli si asi vedomí tejto nepresnosti, ale im nešlo zrejme o presný výklad pojmu národnosti v stredoveku, ale viac o osvetlenie slovenských snáh o rečovú rovnoprávnosť vo feudálnom Uhorsku.

Ratkošov výklad o diferenciácii Slovákov voči Čechom, Moravanom a

Poliakom na základe jazykovom nie je len zaujímavý, ale aj presvedčivý. Ukazuje, že „zárodočné prvky pre vznik slovenskej národnosti boli po vzniku veľkomoravskéh štátu zatlačené, ale po rozklade veľkomoravskej štátnosti mali vzostupnú tendenciu". Ratkoš kladie „genezu slovenskej národnosti" do 11. st.

Varsík si všíma ako sa prejavoval život v slovenských mestách v 14. a 15. st. po stránke sociálnej a národnostnej, pričom prihliada najmä na nemeckú kolonizáciu a na úlohu, akú v týchto zápasoch hralo husitské hnutie. Súčasne poukazuje na ťažkosti, na aké narážali Slováci, keď sa domáhali zastúpenia v politickej administratíve. Ten istý problém v 16. a 17. st. sleduje Vlachovič, ktorý si už všíma národnostné boje v slovenských mestách v celouhorskom zápase proti habsburgskému centralizmu.

Tibenský poukazuje najprv ako je doteraz v slovenskej historiografu málo osvetlené úsilie o slovenské národné formovanie. Jeho výklad o ideologii „slovenskej feudálnej národnosti" je hodne pristrihnutý súčasnému komunistickému hľadisku, aj keď sa opiera o historické pramene. Jednako Tibenského štúdia v tomto sborníku je akousi vstupnou bránou do modernej slovenskej politickej problematiky. Vidieť to hneď z príspevku Jozefa Butvina, ktorý ukazuje ako sa vyvíjal novodobý slovenský národ. Hovorí, že vedomie slovenskej národnej spolupatričnosti úzko súviselo s vedomím jazykovej osobitnosti Slovákov. V zmysle marxistickej historiografie prehodnocuje však hospodárske a sociálne dianie v našom obrodzeneckom procese. Je zrejmé a netreba to nijako zvlášť zdôrazňovať, že to boli kultúrne a duchovné prúdy, ktoré v tomto období rozhýbali slovenský život a kriesili slovensky ľud. Kde sa Butvin drží daných faktov a neinfikuje výklad situácie národného procesu poukazmi na trhové vzťahy sú jeho uzávery vecné a presné. Škoda, že marxistická tendencia vie zviesť aj tak schopného historika akým je Butvin.

Rokom 1848-49 začínajú vlastne moderné slovenské dejiny. Ľudovit Haraksim analyzuje vtedajšiu slovenskú situáciu na celouhorskej perspektíve. Ukazuje ako sa národnosti zdôrazňovaním svojich požiadaviek stávali vážnym politickým činiteľom. Kým Srbi vyhlásili nezávislosť Vojvodiny, Rumuni sa domáhali konfederácie, Chorváti stáli na samourčovacom práve — Slováci v mikulášskych žiadostiach kládli dôraz na demokratické slobody. Haraksim sa kriticky vyporiadava i so slovenskou revolučnom akciou, o ktorej hovorí, že nebola náležite pripravená a tak nemohla ani splniť očakávanú úlohu. Jeho tvrdenie, že „Slováci ako národ ostávali i naďalej na pôde Uhorska a vyhlásenie slovenskej samostatnosti na národnom zhromaždení v Myjave 19.-20. septembra znamenalo iba toľko, že Slováci sa nechceli ďalej podriaďovať maďarskej vláde a maďarským úradom, ktoré boli voči nim nepriateľsky naladené" by mohlo vzbudiť podozrenie, že Slováci zotrvávali na existencii jednotného Uhorska, čo nezodpovedá historickej pravde. Je známe, že Štúr už na jar 1848 na slovenskom sjazde v Prahe jasne vyhlásil, že Rakúsko treba prebudovať na federáciu rovnoprávnych ná-

rodných štátov. Tým ukázal, že Slováci chcú stáť v pomere k Viedni a cisárovi v takom istom postavení ako Maďari. Haraksim tu zhrnul množstvo svedectiev, ktoré osvetľujú politickú atmosféru revolučných rokov a ukazujú na snahy i chyby nemaďarských národností Uhorska, ako aj na neústupnosť a neschopnosť Maďarov, napriek varovaniam niektorých ich prezieravých politikov, vyrovnať sa s danou realitou.

Rebro v štúdii o štátoprávnych požiadavkách Slovákov v rokoch 1848-49 vysvetľuje ako proces etnickej koncepcie národa viedol ku koncepcii politickej. Vyzdvihuje, že v mikulášskych Žiadostiach slovenského národa z mája 1848 sa po prvý raz nastoľujú „štátoprávne požiadavky v duchu slovenskej národnej osobitnosti". Rebrova štúdia je vyčerpávajúcim doplňkom Hariksimovho výkladu o národnostnej otázke v Uhorsku v polovici minulého storočia. Rebro už hodnotí vyhlásenie Slovenskej národnej rady v Myjave r. 1848 ako vypovedanie štátneho svázku s Maďarmi a ukazuje ako to bolo dôležité, aby sa od Maďarov politicky dištancoval celý slovenský národ, lebo to bol platný argument pre viedenskú vládu. Súčasne však osvetľuje aj politiku Vedne, ktorá v týchto osudových rokoch balancovala od centralizmu k dualizmu a ktorej udržanie jednoty monarchie bolo viac, ako spravodlivé riešenie národnostného problému. Podľa toho však, ako sa menili názory vo Viedni, upravovali svoje požiadavky aj Slováci, lebo nechceli vyzerať ako rušivý politický faktor. Aj Rebro priznáva, že Slováci sa najprv uspokojovali s riešením na platforme Uhorska, s akousi autonómiou, ale keď Maďari nechceli akceptovať slovenské požiadavky, potom prišli Slováci s požiadavkou politickej rozluky, aby mohli vystupovať ako „osobitná provincia, dištrikt, veľkokniežatstvo, korunná zem", prípadne uvažovali aj o spoločnom svázku s národom českým. Hlavným cieľom vodcov slovenskej revolúcie bolo postaviť Slovensko ako rovnoprávneho činiteľa do svázku habsburgskej ríše. Slovenská revolúcia nedosiahla vytýčené ciele, ale návrhy jej vodcov na nové štátoprávne postavenie Slovenska boli veľkým prínosom pre slovenský národný život v nasledujúcich generáciach, ba zostávajú podkladom pre slovenskú politiku až dodnes.

Profesor Rapant zastáva názor, že Slováci by boli v uplatneni národnej reči dosiahli viac, keby sa Kollár nebol snažil o „nečasové a pomýlené" zavedenie staroslovenčiny. Tento názor v podstate preberá aj Mesároš vo svojom príspevku o štátoprávnych snahách Slovákov po revolúcii. O memorandových požiadavkách ako aj o návrhu Privilégia pre slovenské Okolie píše, že tvoria najširší a a najpresvedčivejší štátoprávny program, aký Slováci kedy predložili. Vyzdvihuje jeho demokratický charakter, ktorým Slováci chceli zabezpečiť svoju národnú suverenitu. Maďarskí magnáti však, hovorí Mesároš, obiľagovali tieto požiadavky ako separatizmus, ktorý vraj ohrozuje jednotu monarchie. Mesároš potom vysvetľuje diferencie medzi Starou a Novou školou v ich názoroch na slovenskú otázku. Vývin dal za pravdu Starej škole, lebo maďarizačný nátlak vlády Kolomana Tiszu jasne ukázal, že akékoľvek vyrovnanie s Maďarmi už nebolo možné. Vysvetľuje aj mesia-

nizmus Národnej strany, ktorá vznikla zo Starej školy, ktorý ovšem nebol reálny. Nový čas už žiadal demokratizáciu štátu a rovnoprávnosť národov. V tomto smere začali na Slovenskú reálnejšiu politiku robiť až katolícki ľudáci na čele s Hlinkom a hlasisti vedení Blahom a Hodžom. Mesároš ukazuje na omyly a slabosti hlasistov, ktorí nevedeli zorganizovať silnejšie politické hnutie. Preceňuje však silu robotníctva v slovenskom politickom zápase. Slovenskému robotníctvu pre takúto úlohu chýbali reálne predpoklady. Jeho pozitívum bolo najviac v tom, že začalo mať záujem o slovenský národný a politický život.

O tomto probléme obšírnejšie píše Pavol Hapák. Ani on však nemôže poprieť, že slovenské robotníctvo v 19. st. nebolo politickou silou a jeho aktivita sa najviac prejavovala v kultúrno-osvetovej práci. Ani Zdenka Holotíková, ktorá už osvetľuje slovenskú otázku v zrkadle politiky KSČ, nemohla vytvoriť zo slovenského robotníctva to, čím nebolo. Ani pod egidou KSČ nevedelo si získať slovenský charakter až do vzniku DAVu. Jej tvrdenie, že komunuisti sa usilovali vytvoriť vedecký názor na národnostnú otázku treba správne rozumieť tak, že tento názor preberali od Sovietov. Komunisti nemali ani rovnaký názor na realizáciu samourčovacieho práva. Tu kolísali aj davisti. A tak aj Holotíková musí priznať, že KSČ „obchádzala otázku štátoprávneho usporiadania vzťahu Čechov a Slovákov v predmníchovskej republike".

Ako komunisti riešili slovenskú otázku v období povstania a po ňom o tom podáva zaujímavý výklad Jozef Jablonický. Ani jemu neušlo, že tu kdekto hovoril o rovnoprávnosti národov, ale politické činy, ktoré za tým nasledovali, boli už niečo iné. Jablonický ukazuje na prípade juhoslavenských komunistov, že tí už r. 1943 vytýčili federatívny program. KSS sa však za vojny klonila k sovietskemu Slovensku, a Jablonický poznamenáva, že „samostatné Slovensko bolo v určitom období priamo programom ilegálnej KSS". Za povstania hovorili slovenskí komunisti o 250 miliónovom „bloku mieru a pokroku" Z tohto dôvodu SNR odmietla „zložiť plné moci do rúk vládneho delegáta", ktorého vyslala Benešova londýnska exilová vláda. Jablonický tu uvádza ako doklad aj košický manifest SNR z februára 1945, ktorý bol podkladom rokovania o slovenskej otázke v Moskve. Hovorí, že tu šlo o „určitú špecifickú formu federácie", ale že po obnovení republiky sa „prvky federalizmu postupne zatlačovali". A pýta sa potom: či autonómia mohla vôbec vyjadriť princíp rovnoprávnosti. Jablonický zaznamenáva tu aj tie české hlasy, ktoré sa stavali nielen proti rovnoprávnosti oboch národov, ale i proti slovenskej národnej samobitnosti. Podľa nich povstanie r. 1944 bolo iba kontinuitou 14. marca 1939. Na záver Jablonický poznamenáva, že tým, že sa „v Čechách nevytvorili národná vláda a parlament, vznikla situácia, ktorou Slovensko bolo vtlačené do autonomného postavenia s tendenciou redukovať právomoc slovenských orgánov". Príčinu, že zásada „rovný s rovným" sa neuplatnila po r. 1948 vidí Jablonický „v deformáciach marxistickej teórie o národnostnej otázke a politickej praxi". To je však únikové stanovisko, ktoré môže vari stačiť na vysvetlenie istých zjavov historikovi, ale nikdy nesmie uspokojiť politika.

Celkove sborník Slováci a ich národný vývin prináša mnoho otázok, zhrnuje mnoho materiálu a núti k premýšľaniu. Aj keď s výkladom niektorých problémov nemožno súhlasiť, jednako si táto kniha zasluhuje pozornosť, lebo ukazuje, že aj pre slovenského historika pod komunistickým režimom sú isté veci a zásady, ktoré z národného hľadiska zostávajú nepremlčateľné. Imrich Kružliak

*

MILOŠ ŠTILLA: ZNIEVSKÉ GYMNAZIUM. K stému výročiu jeho vzniku. Str. 318. Vydalo Stredoslovenské vydavateľstvo v Banskej Bystrici, 1966. Náklad 2150 výtlačkov.

Osvetľovať významné úseky národnej minulosti je vďačným poľom každej národnej historiografie. U nás v posledných dvoch desaťročiach bol prístup k týmto problémom determinovaný politickým hľadiskom, ktoré historika často stavalo pred vážne problémy. Únik z takejto zovretosti nebol a nie je ľahký. Možno povedať, že naša domáca historiografia stále musí užívať isté formulácie, ktoré jej ukladá nanútená marxistická ideologia. Samozrejme, že potom aj obraz mnohých historických dejov našej minulosti vyzerá sploštený, nepresný i nepravdivý.

Keď sa u nás napriek tejto sťaženej situácii zjaví zaujímavá historická publikácia, treba ju uvítať zvlášť radostne. A tak sme so záujmom siahli aj po knihe Miloša Štillu o znievskom gymnáziu. Je to pozoruhodná štúdia, v ktorej autor shrnul a zhodnotil materiál o tomto gymnáziu a doplnil tak medzeru o troch slovenských gymnáziách z druhej polovice minulého storočia.

Mladý historik Miloš Štilla pristúpil k tejto látke so zvláštnou úctou, čo cítiť na viacerých stránkach jeho knihy. Hoci sa ani on nemohol vyhnúť istej marxistickej formulácii, jeho analýza doby zodpovedá objektívnej prestave a čo je menovite cenné, že sa neobmedzil iba na prvý úsek znievského gymnázia, to jest do roku 1874, kedy ho maďarská vláda zatvorila, ale že stopoval jeho osudy ďalej, aj po jeho znovuotvereni r. 1919, až po jeho znovuzatvorenie r. 1959. Štilla sa opiera jednak o materiály gymnázia a o známu literatúru o ňom, pričom uvádza aj diela autorov, ktorých mená sa dlho nesmeli spomínať.

O revúckom a martinskom gymnáziu mali sme cennú literatúru už predtým. Len historia znievského gymnázia nám chýbala, hoci sa ju chystali napísať už Martin Čulen, Ján Gerometta, Jozef Kozáček a Július Ploščic hneď po zatvorení gymnázia. Úseky historie znievského gymnáza poznávali sme iba z knihy Konštantína Čulena Roky slovenských nádejí a sklamaní. Súbornú historiu tohto gymnázia spracoval až Miloš Štilla a vydal ju ako príspevok k storočnici založenia znievského gymnázia, ktoré pripadá na rok 1968.

Štillova štúdia vcelku splňuje očakávanie. Vidno, že autor je dobre oboznámený s problematikou slovenského života v druhej polovici minulého storočia. Vtedy aj znievské gymnázium zohralo prvú svoju významnú úlohu. Pozoruhodným spôsobom prispelo ku kultúrnemu a pokrokovému životu Slovákov. Patrilo medzi svetlé body, čo Slováci do-

siahli po memorandovom zhromaždení. Štilla správne postavil zástoj tohto gymnázia do kontextu slovenských národných dejín. Ukázal ako Slovensko rástlo z malých žriedel národnej kultúry a ako slovenská škola vedela poznačiť slovenský život trvalými stopami.

Na začiatku autor rozoberá politické pomery v 60. rokoch minulého storočia a poukazuje na ťažkosti, cez ktoré sa musel prebíjať slovenský život. Priznáva aj ojedinelé snahy maďarských politikov, ktorí sa snažili preklenúť maďarský nacionalizmus. Potom sleduje vývin školstva na Slovenska pred založením znievského gymnázia, všíma si jeho štruktúru i národnostné pomery. Cenné sú najmä jeho kapitoly, v ktorých hodnotí aktivitu Martina Čulena v slovenskom národnom hnutí, ktorá viedla k založeniu znievského gymnázia. V tejto súvislosti oceňuje aj podiel iných národovcov, aj ochotu znievskej mestskej správy na čele s Jánom Capkom prijať gymnázium pod svoju strechu.

Keď r. 1869 otvorili znievské gymnázium, ako pamätník obetavosti slovenských ľudí a dôkaz ich lásky k slovenskej veci, práve vtedy zomiera biskup Štefan Moyzes. Martin Čulen, zronený touto uadalosťou, volá: Národe môj, kto ťa pred krivdou zastane, kto ťa v biede tvojej poteší? — Deň otvorenia gymnázia, 3. október 1869, bol sviatkom národa. Vznikol nový stánok kultúry, ktorý prijal do svojich múrov 73 žiakov. Martin Čulen, ktorého povestný zvolenský podžupán Béla Grünwald vyštval z riaditeľského miesta v Banskej Bystrici a ktorého vyhlásil za najväčšieho panslávа, stal sa prvým riaditeľom nového oymnázia.

Štilla si pozorne všíma pomery na tomto gymnáziu, jednotlive oceňuje prácu profesorov, ich pokrokového ducha, pedagogické výsledky, prospech i sociálne pomery žiakov, a na druhej strane odkrýva zákerné útoky proti gymnáziu, ktorým nakoniec padlo za obeť r. 1874. Bolo to tragické zavŕšenie rokov slovenských nádejí. Maticu slovenskú a všetky tri slovenské gymnázia zatvoril maďarský minister školstva zo strachu pred slovenským národným pohybom.

V druhej časti svojej knihy všíma si Štilla vývin obnoveného znievského gymnázia v r. 1919-1959. Ale 40-ročnej povojnovej existencii tohto gymnázia venoval už menej miesta ako jeho päť-ročnému pôsobeniu v jeho prvom období. Je to iste preto, že hodnotiť medzivojnové roky slovenského života patrí medzi najťažšie úlohy našich historikov. Ale Štilla i tak zachytil v podstate všetky významné úseky nového obdobia znievského gymnázia, jeho rozmach, jeho národno-ľudový charakter, hovorí napríklad, že bolo jedinou strednou školou v republike, kde bola „len slovenčina vyučovacím jazykom".

Druhé obdobie znievského gymnázia vytvorilo však významnejšiu kapitolu v slovenskom živote akú mohol priznať autor tejto knihy. Bolo to zásluhou správy gymnázia, jeho profesorov i žiakov. Štilla napriek všetkým ťažkostiam pripomenul touto knihou našej verejnosti historiu jedného z prvých slovenských gymnázií, jeho kalváriu, jeho úspechy, jeho prvé i druhé zatvorenie. Znievské gymnázium znáša už po druhý raz, spolu s Maticou slovenskou, rovnaký osud. V tom je tragédia jeho i tragédia nášho národa.

I. Kružliak

JÁN REKEM. ŠTEFAN DUBNICAY (1675-1725). Slovenský polemik a historik. Vydal Slovák v Amerike, Middletown, Pa., 1966. Strán 80.

Svojrázny talent Msgr. Jána Rekema, ktorý vydáva knihu za knihou, členi sa do viacerých tvorivých rozmerov. Literárny historik spája sa v ňom s literárnym kritikom, spisovateľ s novinárom, esejista s komentárom osobností, diel a čerstvých publikácií. Vnútornú hodnotu jeho diela znásobuje skutočnosť, že jeho knihy a publikácie vychádzajú okrem slovenčiny aj v angličtine a francúzštine.

Práca Dr. Rekema o Št. Dubnicayovi tvorí jednoliate monografické dielo. Popri predslove zahrňuje tieto kapitoly, ktoré zvýrazňujú tématické pásmo knihy: 1) Prvé počiatky polemickej literatúry; 2) Polemická literatúra na Slovensku) 3) Životopis Štefana Dubnicaya; 4) Dubnicayova pastoračná činnosť v Trenčianskej Teplej; 5) Dobročinnosť a obetavosť Štefana Dubnicaya; 6) Štefan Dubnicay ako polemik; 7) Osobnosť Antidubnicaya, potivníka Dubnicayovho; 8) Literárny boj medzi Št. Dubnicayom a D. Krmanom; 9) Štefan Dubnicay ako historik; 10) Slovenské národné povedomie v diele Št. Dubnicaya. Doslov. Potom nasleduje anglický záver, štúdia v skratke, s fotografickým vyobrazením rukopisných prác Dubnicaya (str. 64-73). Na štyroch zhustených stranách Dr. Rekem po francúzsky predstavuje Štefana Dubnicaya francúzskemu čitateľovi. Napokon nasleduje zoznam pramennej lteratúry.

Dr. Ján Rekem v spise o Št. Dubnicayovi sa nám predstavil ako objaviteľ a oživovateľ dôležitej slovenskej osobnosti, zasunutej na bočnú koľajnicu. Plasticky verne a živo ho priblížil na dosah dnešného zvedavého čitateľa.

Cesta, vedúca do minulosti, zasypaná prachom zabudnutia a nevšímavosti triedičov, vyžadovala od neho veľkú trpezlivosť, vrodenú zvedavosť a lásku k slovenským hodnotám a k tradícii. Takto vypoznávaná história na vedeckom podklade, metodicky dokonale zvládnutá, jasná rozpoznaním a všestranným vyčerpaním látky, dáva národu miesto pod slncom, lebo taký národ, ktorý nemá históriu, stráca dedičné, rodičovské právo na vlastný samostatný život a kultúru. Z práce tejto je jasné, že Bernolákova jazyková reforma mala svojich predchodcov, ktorí češtinu a slovenčinu pokladali za dve odlišné reči a priali si, aby Slováci vybudovali si svoj literárny jazyk, pochopujúc, že štrenie češtiny značí postupný zánik národa.

Dr. Ján Rekem nehovorí papierovým, vyčítavým, naučeným štýlom, bezfarebným a neosobným, ale jazykom, ktorý si tvorí z tej látky, ktorú študuje. Neprichádza naučený k predmetu, ale ho podrobne analyzuje. Jasnosť, čnosť klasikov, je prednosťou jeho postojov, chápania a vysvetľovania. Táto monografická práca dokazuje, že dokonale pozná protireformačnú spisbu, ktorá sa obchádzala (mimo Dr. Baníka), alebo povýšenecky a predpojate podčeňovala. Mrázovi, Pišútovi a iným slov. historikom chybuje poznanie latinčiny, neraz aj maďarčiny, preto v oblasti staršej literatúry len habkajú a sú odkázaní na materiál už citovaný inými.

Dr. Ján Rekem je z tých niekoľkých našich vedeckých pracovníkov v zahraniči, ktorí pochopili dôležitosť publikovať svoje štúdie a spisy v inojazyčnej reči i za cenu obetí a sebazaprenia. Nimi šíri dobré slovenské meno vo vedeckých kruhoch a účinne napomáha zahraničný oslobodzovací boj. Cudzí „učenci" a najmä lacná propaganda a časopisy nasiali o Slovákoch veľa predsudkov do sveta a potrvá to ešte, kým prácami, toho typu, ako sú spisy a štúdie Dr. Rekema, budú opravené.

V knihe je život a dynamizmus, tak prínačné pre osobnosť Dr. Jána Rekema. Nemalo by byť slovenského vzdelanca, alebo spolku, ktorý by nepoznal túto monografiu Dr. Rekema. Hodno ju čítať a radosť je nad ňou meditovať. Dubnicay je podaný tak živo, sťaby žil a účinkoval. A v tom vidíme práve majstrovstvo historika, ktorý nekriesi múmie, ale predstavuje osobnosti, ktorých dielo a príklad neumiera

Ján E. Bor

*

HEINRICH KUHN: HANDBUCH DER TSCHECHOSLOWAKEI, str. 1024, cena viaz. DM 142. Vydavateľstvo Robert Lerche, Mníchov 1967.

Kuhnova „Príručka o Československu", ktorú vydalo Collegium Carolinum v rámci výskumu českých krajín, je jednou z najcennejších publikácií aké vôbec vyšli na západe o povojnovom Česko-Slovensku. V podstate je to prepracovaná a doplnená štúdia „Biografisches Handbuch der Tschechoslowakei", ktorú vydalo Collegium Carolinum už r. 1961.

Heinrich Kuhn v úvode tejto obsažnej publikácie poukazuje na to, že má slúžiť praktickým potrebám. Ako taká poslúži historikovi, politikovi, novinárovi i turistovi. Každému, kto hľadá faktografický materiál o tomto štáte. Podáva presný a spoľahlivý obraz o štátnom aparáte a organizácii politického, kultúrneho, hospodárskeho, sociálneho, cirkevného i umeleckého života Česko-Slovenska, ako aj potrebné vysvetlenie k jednotlivým heslám a štatistiky o rozlohe ČSSR a počte jej obyvateľstva.

Ani v ČSSR ani na Západe nieto inej publikácie, ktorá by tak presne a systematicky zobrazovala štruktúru tohto štátu, vznik a výstavbu jednotlivých úradov, organizácií, podnikov a inštitúcií, ako aj zmeny v ich osobnom obsadení, v rozpätí vyše 20 rokov, ako Kuhnova kniha Handbuch der Tschechoslowakei. Autor priznáva, že táto publikácia vznikla na základe systematického dlhoročného vyexcerpovania okolo 250 českých a slovenských novín, časopisov a odbornej literatúry. Túto prácu prevádzal H. Kuhn dlhé roky so štábom svojich spolupracovníkov v mníchovskom Sudetonemeckom archíve.

Nech záujemca hľadá čokoľvek o dnešnom Česko-Slovensku, na všetko mu táto kniha dáva presnú a spoľahlivú odpoveď. Dokumentárne ukazuje napr. ako režim ukracuje Slovákov v rôznych oboroch štátnej správy, menovite v diplomatickej službe, v armáde a pod. Len treba vedieť túto kiihu čítať. Sama problémy nenadhadzuje, to nebolo ani jej účelom, ona ich len faktografický dokumentuje.

Keby sa v dnešnom Česko-Slovensku dávali vyznamenania za objektívnu dokumentáciu podľa hesla „padni komu padni", tak by si Heinrich Kuhn zaslúžil štátnu cenu. Každý, kto sa zaujíma spoľahlivo o Česko-Slovensko a potrebuje o ňom presný vecný materiál, je úprimne vďačný autorovi H. Kuhnovi a jeho spolupracovníkom, ako aj Collegiu Carolinum, za túto opravdu jedinečnú publikáciu.

I. Kružliak

*

SLOVAK STUDIES — V-HISTORICA 3, Slovak Institute, Cleveland-Rome, 1965, 268 pp.

Ernest Bouydosh (Bujdoš), O.M.I. leads off the 5th volume of Slovak Studies with a brief but interesting glimpse into the historical past of the Slovaks when they were ruled by foreign political and ecclesiastical lords in Hungary. Father Bouydosh's account deals with official reports of the archbishops of Strigonia (Hungray) who had control of the Church in Slovakia for centuries. The work is welldocumented but unfortunately the reports are in Italian and Latin ... not suited for the general public. Translations into English or Slovak would be welcome.

Father M. Lacko, S.J., an eminent authority on ecclesiastical history of Slovakia, presents the reader with his review of the origin and development of the 'Camaldulese Hermits in Slovakia' (Zobor, Červený, Kláštor). Although, like Father Bouydosh who introduces his work in English, the distinguished Jesuit historian begins his study in English, he, too, leaves the reader to struggle through the original language of Rome (in some cases the Italian is used). Once more, there is need for a translation for the benefit of those whose scholarship is not so profound and extensive as that of the author.

Sister M. Emma Hvozdovic's (SS.C.M. of Danville, Pa.) makes her debut in the present volume by her extremely readable 'History and Accomplishments of the Society of Saint Adalbert, Trnava, Slovakia.' (Spolok sv. Vojtecha na Slovensku.) Her all-English contribution is solidly based on original works in the Slovak language.

František Vnuk, the Slovak 'Sherlock Holmes' in contemporary Slovak history, comes up with his look inside the tottering Republic of Czecho-Slovakia on the eve of World War II. His analysis of the situation and the times is supported by original (not translated from the Atalian) documents in his „Collapse of Czeho-Slovakia in Vatican Documents".

William S. Patala's „A Class in Twelve Slavic Languages" is a brief comparative report of his experimental classroom work with a dozen Slav tongues.

George Polak provides us with another view of the „Slovak Greek-Catholics in America" based upon Cyril Korolevskij's biography of Archbishop Andrew Szeptyckyj. A teacher at West Liberty State College,

West Virginia, Mr. Polak ends his study with quotations (in French) from Cyrille Korolevskij's „Métropolite André Szeptyckyj (1865-1944)", as the basis of his conclusions thet there is no denying the fact that both the early and late immigrants from Slovakia who were listed as 'Greek Catholics' in the Church wee for the most part Slovaks... not Russians, not Carpathians, not Sub-Carpathians, not Ruthenians, not Ukrainians! **(A. P.)**

*

Eugen Vesnin: S TEMENA MOJICH HÔR. Verše. Predhovor a záverečnu štúdiu napísal J. E. Bor. str. 174. Buenos Aires 1966.

Je zásluhou J. E. Bora, že vyšla táto kniha veršov. Ústredným motívom knihy je chvála hôr.

*

Milan S. Ďurica: DIE SLOWAKISCHE POLITIK 1938/39 IM LICHTE DER STAATSLEHRE TISOS. Str. 48. Bonn 1967.

Prednáška štipendistu Humboldtovej základainy M. S. Ďuricu, ktorú 12. júna 1967 povedal pred poslucháčmi univerzity Friedricha Wilhelma v Bonne. Autor ju venoval Johannovi a Vlaste Hsakovej.

*

Ján Dafčík: BAČA, MÁME POROBENÔ. Výbor z prózy. Zostavil a štúdiu napísal J. E. Bor. Str. 143. Buenos Aires 1966.

Je to kniha, ktorou vďační autorovi synovia spomínajú na svojho otca, pri príležitosti jeho sedemdesiatky.

*

Valentin Beniak: REŤAZ. Výber z básnickej tvorby. Str. 331. Vydal Slovenský spisovateľ, Bratislava 1966.

Vybrané básne zo zbierok Tiahnite ďalej oblaky (1928), Ozveny krokov (1931), Kráľovská eťaz (1933), Lunapark (1936), Poštový holub (1936), Bukvica (1938), Vigília (1939), Druhá Vigília (1942), celá básnická kniha Žofia (1941) a vybrané verše z knihy Popolec (1942). Výber pripravil a zhodnotenie poézie Valentina Beniaka v závere zbierky napísal Milan Hamada.

ZAZNAMENÁVAME

SLAVIC AND EAST EUROPEAN STUDIES — Etudes slaves et est européenanes, ktoré vydáva známa Université de Montréal, priniesli v poslednom čísle (Vol. XII, I) recenzie dvoch nemeckých kníh o Slovensku: Joerg K. Hoensch, Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik (Bohlau Verlag, Koeln-Graz, 1965) a sborníka Die Slowakei als Mitteleuropäisches Problem in Geschichte und Gegenwart (Collegium Carolinum, München, 1965). Obidve recenzie napísal Dr. J. Kirschbaum a kriticky v nich rozoberá tézy neprajné Slovákom a vyvracia omyly. Obidve knihy prinášajú však podľa recenzenta aj mnoho nového materiálu o Slovensku a sú menej ovplyvnené protislovenskou propagandou ako niektoré práce anglosaských autorov.

DRUHÝ KONGRES KANADSKÝCH SLOVANOV sa konal v hlavnom meste Kanady v dňoch 9-11. júna na University of Ottawa. Prednášatelia z 21 kanadských a 2 amerických univerzít čítali svoje práce o rozličných problémoch kanadských Slovanov a ich prínose do kanadského kultúrneho a hospodárskeho života. O kultúrnom prínose Slovákov prednášal Dr. J. M. Kirschbaum, ktorý zároveň predsedal aj jednej z najvýznamnejších sessii a viedol záverečný banket, ktorý sponzorovala vláda. Na debatách kongresu sa zúčastnil aj iní Slováci: Dr. P. Fundárek, Marian Stolárik a Dr. L. Hudák.

5,078.000 SLOVÁKOV NA SVETE. Podľa demografickej štatistiky o pohybe obyvateľstva v ČSSR odhaduje sa počet Slovákov k 1. júlu t.r. na 4,175.000. Z celkového počtu obyvateľstva ČSSR je to 29.2 %. Počet Slovákov žijúcich v českých krajinách odhaduje sa podľa tejto štatistiky na 360.000. Naproti tomu na Slovensku má žiť asi 47.000 Čechov. Počet Slovákov žijúcich za hranicami odhaduje sa na 903.000, čo tvori asi 18 % z počtu všetkých Slovákov. Údaje o počte Slovákov žijúcich v českých krajinách sú rôzne. Niektoré hovoria dokonca o 450.000 Slovákoch žijúcich v Čechách a na Morave. Tento stav vyplýva pravdepodobne z rôzneho chápania pobytu Slovákov na Ostravsku.

POHĽADNICE MADONY OD MAJSTRA PAVLA Z LEVOČE. Slovenský ústav v Mníchove vydal farebné pohľadnice Madony od najväčšieho umelca gotického umenia na Slovensku, Majstra Pavla z Levoče. Pohľadnice majú vysokú kvalitu takže sa vyrovnajú mnohým reprodukciam aké vychádzajú na západe. Okrem slovenského textu majú aj nemecký, taliansky a anglícky vysvetľujúci text. Pohľadnice možno objednať na adrese: T. Berko, Slovakisches Institut, 8 München 2, Dachauer Str. 9/II.

MOST

ROČNÍK (VOL.) XIV. 1967

AP58 .S53Mq v. 14

OBSAH

ŠTÚDIE

J. A. Mikuš: Vladimir Clementis a spoločníci — 6

Prof. Dr. Jozef Dieška: Vplyv Teilharda de Chardina na súčasnú filozofiu a teologiu — 33

T. J. Zúbek, O.F.M.: Encyklika o rozvoji národov — 104

Michal Lacko, S.J.: Kamalduli na Slovensku — 143

ČLÁNKY

Dr. Imrich Kružliak: Slovo domovu — 1

Rudolf Dilong: V našej užšej básnickej rodine — 70
Na osemdesiatku básnika M. K. Mlynaroviča — 97
Zo zápisníka — 121

M. Ž.: Zamyslenie nad Rázusom — 138

PRÓZA

J. A. Mikuš: Rekviem za neznámu — 112

Andrej Sidor: Knižka o lietadlách — 139

Giovanni Papini: Sbor vyhnancov pri poslednom súde (prel. Mikuláš Šprinc) — 134

POEZIA

Marian Žiar: Odliv — 5, Smútok nad jedným snom — 73, Akoby to veštko iba včera bolo — 132, Básnik — 142

Mikuláš Šprinc: Premeny — 31, Z kanadského leta — 110

Karol Strmeň: Modlitba — 31, Príhovor mŕtvemu — 32, Hereux qui comme Ulysse — 32, Epištola — 101

Rudolf Dilong: Ľudstvo na cestách — 63

Gorazd Zvonický: Kameň — 68

Jakub Bart-Čišinski: Kedy sa poddáš srdce (prel. Ján Kameň) — 69, Osud srdca (prel. Ján Kameň) — 76

Giorgios Seferis: Fľaša v mori (prel. Marian Žiar) — 69

Ján Skala: Finis (prel. Ján Kameň) — 73

Miloš K. Mlynarovič: Poslanie — 103

Sapho: Vzývanie Afrodity (prel. Karol Strmeň) — 117

Jamanoue Okura: Bieda (prel. Karol Strmeň) — 118

SK

Louis de Góndora: Sonet (prel. Karol Strmeň) — 119
Georg Trakl: Grodek (prel. Karol Strmeň) — 120
Ľubo Gleiman: De profundis — 136, Kyrie, eleison — 137, Spomienky — 137

ROZHĽAD

Milan S. Ďurica: Lektorát slovenskej reči a literatúry na talianskej štátnej univerzite v Pádove — 74
IV. sjazd českých a slovenských spisovateľov v Prahe — 75
Novomeský a Štúr — 169
— ok — : Strana contra spisovatelia — 169
— ap — : Kauza Mňačko — 170
M. Lacko: II. medzinárodný kongres slovanského dejepisu v Salzburgu — 172

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

KNIHY

Na okraj Dilongovej zbierky „Na hrudách času" (K. Š.) — 77, Gorazd Zvonicky :Slnko ma miluje (I. Kružliak) — 78, Draga Divinská: Ľubica (I. K.) — 79, Jörg K. Hoensch: Die Slowakei und Hitler's Ostpolitik (J. M. Kirschbaum) — 81, Štefan Senčík, S.J.: Oratio Ignatiaana in vita et doctrina Nicolai Lancicii, S.J. — 85, Lekcionár (Štefan Senčík, S.J.) — 86, Die Slowakei als mitteleuropäisches Problem in Geschichte und Gegenwart (Aıvéd Grébert) — 91, Msgr. John Rekem: Chronological Table of Bishops of Diocese of Nitraa, Slovakia (jmk) — 92, Erwin Hermann: Slawisch-Germanische Beziehungen im Südostdeutschen Raum von der Spätantike bis zum Ungarnsturm (M. Lacko, S.J.) — 94, Štefan Janšák: Brány do dávnoveku (M. Lacko, S.J.) — 94, Mikuláš Šprinc: Andante (Marian Žiar) — 173, Jozef C. Hronský: Na krížnych cestách (I. K.) — 174, Hilda Fialová - Andrej Fiala: Hrady na Slovensku (Dr. Jozef G. Cincík) — 176, Slováci a ich národný vývin (Imrich Kružliak) — 180, Miloš Štilla: Znievské gymnázium (I. Kružliak) — 184, Ján Rekem: Štefan Dubnicay (Ján E. Bor) — 186, Heinrich Kuhn: Handbuch der Tschechoslowakei (I. Kružliak) -- 187, Slovak Studies — V.-Historica (A. P.) — 188

ZAZNAMENÁVAME

Slovák profesorom politických a ústavných dejín východnej Európy na univerzite v Pádove — Filmová spoločnosť „Panfilm" v Ríme — Humanitas — Neue politische Literatur. Heft 3/1966 — Revista de Estudios Poliicos — Slovenská reč a literatúra na univerzite v Pádove — Talianska spoločnost teologov-moralistov — 96; Slavic and east european Studies — Druhý kongres kanadských Sovanov — 5,078.000 Slovákov na svete — Pohľadnice Madony od Majstra Pavla z Levoče — 189

KNIHY

Karol Strmeň. **Nivy čakajú jar.** Verše. Str. 64 $ 2.—
Mikuláš Šprinc. **Oči moje pútnice.** Verše. 1965. Str. 60. $ 2.—
Mikuláš Šprinc. **Mladosť Orla.** Verše. 1964. Str. 64. $ 2.—
Rudolf Dilong. **Na hrudách času.** Verše. Str. 63. $ 2.—
Rudolf Dilong. **Brehy slobody.** Básne. Str. 196. $ 3.—
Gorazd Zvonický. **Na jubilejné víno.** Verše. Str. 80 $ 2.—
Gorazd Zvonický. **Prebúdza sa zem.** Verše. Str. 125 $ 2.50
Gorazd Zvonický. **Slnko ma miluje.** Verše. $ 2.—
Ján Hollý. **Hlas Matky Tatry.** Výber z básní. Úprava Andreja Žarnova. Str. 40. $ 1.—
M. Šprinc (red.). **Pozdrav Andrejovi Žarnovovi.** Str. 32. $ 1.—
Dante Alighieri. **Peklo.** Preložil Karol Strmeň. Ilustrácie Dr. J. Cincíka. Str. 287. Viaz. $ 5.—
Draga Divinska. **Ľubica.** Novely. Ilustrácie Dr. J. Cincíka. $ 2.—
Dr. Jozef Paučo. **75 rokov Prvej Katolíckej Slovenskej Jednoty.** Str. 576. 88 ilustr. Viaz. $ 5.—
Mikuláš Šprinc: **Andante.** Básne. $ 2.—

OBSAH

(Dokončenie z 2. strany obálky)

ROZHĽAD

Novomeský a Štúr — 169
—ok— **Strana contra spisovatelia — 169**
—ap— **Kauza Mňačko — 170**
M. Lacko: **II. medzinárodný kongres slovanského dejepisu v Salzburgu — 172**

KNIHY

Mikuláš Šprinc: **Andante** (Marian Žiar) — **173**
Jozef C. Hronský: **Na krížnych cestách** (I. K.) — **174**
Hilda Fialová - Andrej Fiala: **Hrady na Slovensku** (Dr. Jozef G. Cincík) — **176**
Slováci a ich národný vývin (Imrich Kružliak) — **180**
Miloš Štilla: **Znievské gymnázium** (I. Kružliak) — **184**
Ján Rekem: **Štefan Dubnicay** (Ján E. Bor) — **186**
Heinrich Kuhn: **Handbuch der Tschechoslowakei** (I. Kružliak) — **187**
Slovak — Studies V.-Historica (A. P.) — **188**

ZAZNAMENÁVAME

Slavic and east european studies — Druhý kongres kanadských Slovanov — 5,078.000 Slovákov na svete — Pohľadnice Madony od Majstra Pavla z Levoče — 189

SLOVAKIANA

Joseph A. Mikus, J.D. **Slovakia.** A political History: 1918-150. Pp.: 392 $ 11.50.

J. M. Kirschbaum. **Literature of the Cyrilo-Methodian Period and Slovakia.** Pp. 20. $ —.50

Dr. John Rekem. **The Origin and Development of the Slovak Language.** Pp. 19. $ —.50.

Michael Lacko: **Sts. Cyril and Methodius.** Slovak Editions „Sts. Cyril and Methodius". Pp. 235, $ 3.—

J. M. Kirschbaum. **Anton Bernolák.** The First Codifier of the Slovak Language (1762-1813). Pp. 48 with French Summary. $ 1.—

Slovakia — 1965 or 1966 Annual about the cultural, political and economic aspects of the Slovak people — published by the Slovak League of America. 160 pages. $ 2.— soft cover; $ 3.— hard cover.

Directory of Slovak Catholic Parishes and Institutions. Illustrated, 184 pp.: paper cover $ 3.—; padded hard cover $ 4.—.

Slovak Franciscans in America. Franciscan Fathers. 100 pp. $ 2.— per book.

J. M. Kirschbaum. **Pavel Jozef Šafárik and His Contribution to Slavic** Studies. 52 pages 50 cents.

Ivan J. Kramoris. **An Anthology of Slovak Poetry.** 146 pages, $ 2.—

Rev. B. S. Buc O.F.M. Ph. D. **Slovak Nationalism.** 67 pages, 25 cents.

Gibert L. Oddo. **Slovakia and its People.** The first and most complete history; 384 pp., $ 6.—.

Joseph M. Kirschbaum. **Slovakia — Nation at the Crossroads of Central Europe.** A political history; 394 pp., $ 5.—.

J. M. Kirschbaum. **Ján Kollár — Slovak Poet of Panslavism.** 48 p. Paper back. $ 1.—.

Jesoph Paučo. **Flight To Wonderland.** 334 pages, $ 3.95.

Dr. John Rekem. **Slovak Literature and National Concsiousness Before Anton Bernolak (1762-1813).** 48 pages, $ 1.—.

Joseph Paučo. **Unconquerables.** Based on true experiences under the Reds; 226 pages, paper back, $ 2.—

Msgr. John Rekem. **Chronological Table of Bishops of the Diocese of Nitra, Slovakia.** Pp. 72. Paper back. $ 1.—.

Jednota Annual Furdek — 1967. Annual. 160 pages. $ 1.—

ORDER FROM: **The Slovak Institute,**
2900 East Boulevard, Clevelland, Ohio 44104, U.S.A.

Druck u. Verlag Dr. J. Herp, 8 München 13, — Printed in Germany.